

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti

Diplomová práce

Examination and investigation of violent crime

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Lucie Budayová, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Tomáš Musil

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 03. 03. 2023

.....
Tomáš MUSIL

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl upřímně znovu velice poděkovat JUDr. Lucii Budayové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a připomínky, vstřícný přístup a za její pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

ANOTACE

Téma své diplomové práce jsem si zvolil Prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti. Teoretickou částí práce si především kladu za cíl popsat a analyzovat trestně právní charakteristiku a rozbor vybraných ustanovení trestního řádu a trestního zákoníku a dalších zvláštností k vybranému tématu, včetně vymezení základních pojmů. Také vymeším a rozeberu jednotlivé fáze přípravného řízení se zaměřením na specifické právní instituty včetně nejčastěji konaných procesních úkonů při prověřování a vyšetřování násilné kriminality, s poukazem na dokazování a znaleckou činnost. Praktickou částí práce analyzuji statistické údaje nejčastěji páchaných násilných trestných činů s cílem zjistit, zda celkový počet násilných trestných činů má rostoucí či klesající charakter.

KLÍČOVÁ SLOVA

* trestný čin * prověřování * vyšetřování * přípravné řízení * násilí * násilná kriminalita * dokazování * pachatel * znalec * oběť *

AN ABSTRACT

The topic of my master thesis is Examination and investigation of violent crime. The theoretical part of the work concerns with the description and the analysis of the criminal law characteristics. I also thoroughly examine selected provisions of the criminal code and the criminal code significantly related to the topics including the definition of basic terms. I also analyse the individual phases of the preliminary proceedings with the focus on specific legal institutes. It includes the most frequently performed procedural acts in the examination and investigation of violent crime with the focus on evidence and the expert activity. The practical part deals with the statistical data of committed violent crimes. The aim is to find out whether the total number of violent crimes is increasing or decreasing.

KEYWORDS

* a crime * examination * investigation * preliminary proceedings * violence * violent crime * proving * the suspect * judicial expert * victim *

OBSAH

ÚVOD	7
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY A VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ	11
1.1.1 Formy přípravného řízení a jejich stručná charakteristika	14
1.2 NÁSILÍ A NÁSILNÁ KRIMINALITA	16
1.2.1 Násilí a násilná kriminalita kriminologickým pohledem.....	16
1.2.2 Pojem „násilí“ v trestním právu.....	18
1.3 OBĚŤ A ZVLÁŠŤ ZRANITELNÁ OBĚŤ.....	23
1.3.1 Viktimizace	25
2 KATEGORIZACE A VYBRANÉ NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINY	27
2.1 VRAŽDA	28
2.2 UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ A TĚŽKÉ UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ.....	34
2.3 LOUPEŽ.....	36
2.4 VYDÍRÁNÍ	43
2.5 ZNÁSILNĚNÍ	45
2.6 TÝRÁNÍ OSOBY ŽIJÍCÍ VE SPOLEČNÉM OBYDLÍ	47
3 PROVĚŘOVÁNÍ, VYŠETŘOVÁNÍ A TRESTNÍ STÍHÁNÍ	49
3.1 PROVĚŘOVÁNÍ	49
3.2 VYŠETŘOVÁNÍ.....	51
3.3 ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	54
3.4 TRESTNÍ STÍHÁNÍ SE SOUHLASEM POŠKOZENÉHO	60
4 VÝSLECHY A ZNALECKÁ ČINNOST	64
4.1 VÝSLECH.....	64
4.1.1 Výslech a výpověď obviněného.....	64
4.1.2 Výslechy a výpověď svědka (poškozeného)	70
4.1.3 Neodkladnost a Neopakovatelnost svědeckých výslechů	74
4.2 DOKAZOVÁNÍ A ZNALECKÁ ČINNOST	80
4.2.1 Odborná vyjádření.....	81
4.2.2 Znalecké posudky	83

5	ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ A JEJICH VYUŽÍVÁNÍ	91
5.1	KONFRONTACE	93
5.2	REKONSTRUKCE	94
5.3	REKOGNICE	98
6	NÁSILNÁ KRIMINALITA VE STATISTICKÝCH ÚDAJÍCH.....	104
6.1	NÁSILNÁ KRIMINALITA V CELOREPUBLIKOVÝCH STATISTIKÁCH.....	104
6.2	NÁSILNÁ KRIMINALITA V JEDNOTLIVÝCH KRAJÍCH	109
6.3	STATISTIKA NEJČASTĚJI PÁCHANÝCH NÁSILNÝCH TRESTNÝCH ČINŮ.....	113
	ZÁVĚR.....	118
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	124
	SEZNAM PŘÍLOH	128
	PŘÍLOHY PRÁCE.....	129

ÚVOD

Při volbě tématu pro svou diplomovou práci jsem dospěl k závěru, že zvolené téma by mělo řešit problematiku něčeho, co je mi blízké a kde mám i určité profesní zkušenosti nejen teoretické, ale i z oblasti profesní praxe. Důvod pro takový výběr tématu byl pro mě zásadní, neboť vybrané téma, s kterým přicházím často do styku, snáze pochopím a budu moci vybrané teoretické otázky, vztahující se ke zvolené problematice, zhodnotit i po aplikační stránce z hlediska využitelnosti v praxi.

Od roku 2012 jsem zaměstnán u Policie České republiky. Současně jsem služebně zařazen na Službě kriminální policie a vyšetřování při Územním odboru Teplice na druhém oddělení obecné kriminality na pozici vyšetřovatele. Každodenní mojí pracovní náplní je prověřování a vyšetřování trestných činů. Pravidelně, a to několikrát do měsíce velím jako hlavní vyšetřovatel pro výjezdovou skupinu v rámci našeho okresu, přičemž podstatná část nápadu trestné činnosti, kterou v rámci výjezdových skupin dokumentuji, je nepochybně násilného charakteru.

Násilná kriminalita, respektive jednotlivé spáchané trestné činy násilného charakteru z hlediska prověřování a následného vyšetřování jsou mi velice blízké, a proto jsem si jako téma pro svou diplomovou práci zvolil právě Prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti. Rovněž se jedná o téma, které je běžnou společností vnímáno se značnou vážností. Mnohdy vyvolává násilný trestný čin u veřejnosti spáchaný v jejich oblasti veliké obavy, a proto je také veřejností intenzivně vnímána práce kriminalistů při objasňování násilných trestných činů, což jsem již několikrát v praxi vyšetřovatele zaznamenal. Násilným trestným činům je potřeba pokaždé věnovat náležitou pozornost. Hlavně v případech, kdy násilným trestným činem budou zasaženy základní lidské hodnoty, zejména život.

Přestože následkem násilného trestného činu nemusí být pokaždé ukončení lidského života, je nutné každý násilný trestný čin náležitě objasnit a zkoumat. Poznat nejen jeho následky, důvody, osobu pachatele a okolnosti, za nichž byl takový trestný čin spáchan. Jedině důsledným studiem nastíněných souvislostí lze spolehlivě dospět k takovému poznání, na základě kterého bude

následně možné působit dostatečně preventivně natolik, aby k páchání násilné trestné činnosti docházelo v co možná nejnížší míře.¹

Pro prvotní seznámení čtenáře s problematikou násilných trestných činů, lze takové činy vymezit jako trestné činy zahrnující úmyslná jednání páchaná proti osobě, nikoli násilí proti předmětu nebo věci, přičemž jako jeden z fakultativních znaků jejich objektivní stránky, takzvaný „*modus operandi*“ je charakterizován užitím či pohrůžkou užití násilí nebo jiné těžké újmy. Podle mnoha českých právnických publikací jsou násilné trestné činy základně členěny v souladu s motivy, které vedly k jejich spáchání. První kategorií jsou násilné trestné činy mající charakter prostředku k dosažení cíle mimo násilí, nazývané také trestné činy kořistnického charakteru, kdy násilím na oběti pachatelé dosahují majetkového prospěchu (loupeže, loupežné vraždy) nebo uspokojení svých potřeb (například sexuální násilí), popřípadě umlčení nepohodlného svědka. Do druhé kategorie se řadí další násilné trestné činy jako vraždy ze žárlivosti, úmyslné ublížení na zdraví, nenávisti či msty, u kterých významné působení na provedení skutku mají osobnostní rysy pachatele, obzvláště jeho agresivita a jiné obdobné povahové rysy.²

Vzhledem k rozmanitosti zvoleného tématu a možnosti pohledů na zvolené téma jsem si stanovil za cíl vybranou problematiku popsat a analyzovat především z trestně právního hlediska. Neopomenu věnovat patřičnou pozornost i rozboru násilné kriminality z kriminologického a kriminalistického pohledu.

Teoretickou částí práce si kladu za cíl nejen popsat a analyzovat trestně právní charakteristiku a rozbor ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád, nebo TR“), ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník, nebo TZ“), ve znění pozdějších předpisů, významných k vybranému tématu. Také je mým cílem přispět k celkovému poznání problematiky násilné kriminality. Taktéž chci poukázat na specifika, se kterými se lze setkat právě při prověřování a vyšetřování tohoto druhu kriminality.

¹ JÍLOVEC, Michal. Násilná kriminalita. Trestněprávní revue, 2016, č. 5, s. 122.

² MAREŠOVÁ, Alena a kol. Násilná kriminalita v nejisté době. Praha. Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 141 s. ISBN 978-80-7338-149-3, s. 31.

Úvodní kapitulu proto věnuji obecné charakteristice se zaměřením na vymezení klíčových pojmů, kde především vymezím pojem násilí. Vysvětlím samotné přípravné řízení a další základní pojmy, které souvisí s tématem a napomohou k lepší orientaci v problematice. Druhou kapitolou se zaměřím na typologii násilné trestné činnosti, kde rozeberu a vymezím skutkové podstaty nejčastěji páchaných trestných činů v této oblasti. Zde následně mimo jiné navážu i praktickou částí své práce, ve které vhodně budu prezentovat statistické údaje, co do četnosti naplnění těchto jednotlivých skutkových podstat násilných trestných činů.

Třetí až pátou kapitolou charakterizuji a rozeberu specifické právní instituty včetně nejčastěji konaných procesních úkonů při prověřování a vyšetřování násilné kriminality. Počátkem vysvětlím i samotné prověřování a vyšetřování. Dále zde popíšu a analyzuji aktuální právní úpravu vybraných souvisejících institutů, jako zahájení úkonů trestního řízení a samotné trestní stíhání. Zabývat se budu i osobou pachatele, včetně jeho práv, a především problematikou výslechů. Zde rozeberu i problematiku související s výslechy svědků provedených jako neodkladný či neopakovatelný úkon, a jaké může mít takto provedený výslech procesní důsledky pro následné etapy trestního řízení.

Detailněji se chci věnovat a rozebrat problematiku znalců, znalecké činnosti, odborných vyjádření a znaleckých posudků, neboť právě činnost znalců pro tuto oblast trestných činů má nepostradatelnou a značně významnou roli. Závěrem této stěžejní teoretické části své práce se zaměřím na problematiku dalšího dokazování, zejména vybraných zvláštních způsobů dokazování. Zde se především zaměřím na rekonstrukci a rekognici.

Taktéž se vhodně pokusím v teoretické části své práce představit i své úvahy na provedení případných změn stávající právní úpravy k vybraným otázkám. Také představím vybrané rekodifikační práce v rámci očekávané novelizace na novém trestním řádu.

V následující praktické části své práce jsem se rozhodl zabývat analýzou statistických údajů násilné kriminality a nejčastěji páchaných násilných trestných činů, respektive jejich vybraných skutkových podstat.

Pokusím se za pomoci tabulek a grafů vhodně prezentovat celorepubliková data násilné kriminality jako celku. Také porovnáím násilnou kriminalitu v poměru s celkovým počtem všech registrovaných trestných činů. Zabývat se budu i vývojem násilné kriminality a mírou její objasněnosti.

Dále je mým cílem provést i analýzu, jaké procento pachatelů z celkového nápadu násilné kriminality zastupují již v minulosti odsouzení pachatelé, či nezletilí a mladiství pachatelé. Rovněž rozborem celkové násilné kriminality je mým dalším cílem objasnit, jaké konkrétní násilné trestné činy spadají do kategorie těch nejčastěji páchaných, a to co do četnosti naplnění těchto jednotlivých skutkových podstat na celém území České republiky. Stanovenou analýzu provedu za období posledních 6 let s cílem nejen zjistit, zda celkový počet zjištěných a nejčastěji páchaných násilných trestných činů má rostoucí či klesající charakter, ale také proto, jak se v uvedených statistických údajích promítla „koronavirová krize“ a s ní spojená vládní opatření. Dalším cílem je také zjistit, zda se toto složité období promítlo právě co do četnosti spáchání některých násilných trestných činů.

Jako hlavní metody zkoumání při tvorbě této práce jsem využil teoretickou analýzu, syntézu, komparativní a statistické metody s využitím matematických metod a grafů. Nezabýval jsem se dopodrobna ve vztahu ke zvolenému tématu souvisejícími ustanoveními zákona č. 218/2003 Sb., zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „zákon č. 218/2003 Sb.“), neboť u vyšetřování případů, respektive činů jinak trestných, kdy pachatelem násilného činu může být i dítě mladší než 15 let, a případů spáchaných provinění³ spáchanými mladistvými pachateli,⁴ jsou specifika a odlišnosti při vyšetřování těchto protiprávních činů velice značná.

Ve své práci jsem se nezabýval komparací se zahraničními právními úpravami, neboť by se na toto téma dala napsat samostatná práce v předepsaném rozsahu. I přesto si myslím, že bude zpracované téma v rozsahu vybrané problematiky v mém pojetí zajímavé a dostatečně výstižné.

³ Podle § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. „*trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění*“.

⁴ Podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb. „*mladistvý je, kdo v době spáchání dovršil 15tý rok a nepřekročil 18tý rok svého věku*“.

1 Úvod do problematiky a vymezení základních pojmů

České trestní právo je součástí českého právního řádu a odvětvím práva veřejného. Rozlišujeme trestní právo hmotné (materiální), stanovící, co je trestným činem a jakou sankci za něj lze uložit, a trestní právo procesní (formální), upravující postup trestních orgánů v trestních věcech. Významnou úlohou trestního práva hmotného je vymezení základů trestní odpovědnosti a jednotlivých skutkových podstat trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku. Úlohou a předmětem trestního práva procesního je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, včetně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení. Úkolem je zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření. Trestní právo procesní upravuje i vzájemné procesní vztahy těchto orgánů a osob. Trestní právo procesní je systematickým způsobem upraveno trestním řádem.⁵ Úvodní kapitolou představím vybrané základní pojmy, trestně právní charakteristiku a rozbor vybraných ustanovení z uvedených oblastí trestního práva hmotného i procesního, které významně souvisí s problematikou prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti v přípravném řízení. Vymezím především pojem násilí, jeho hlediska a další základní pojmy, které úzce souvisí s tématem, a to nejen pohledem trestního práva, ale také z hlediska kriminalistiky a kriminologie. Také v rámci této kapitoly úvodem nejen vymezím, ale i vysvětlím samotné přípravné řízení, čímž podpořím lepší orientaci a pochopení v následných kapitolách této práce.

1.1 Přípravné řízení

Obecně k vymezení pojmu „přípravné řízení“ lze uvést, že se jedná o první stadium trestního řízení, neboť samotné trestní řízení probíhá v několika stadiích, přičemž jejich pořadí a charakter je stanoven trestním řádem. Přípravné řízení je tedy součástí trestního řízení a mnohdy je odbornou literaturou nazýváno jako předsoudní stadium trestního řízení.⁶ Přípravné řízení je definováno v ustanovení § 12 odst. 10 TŘ.: „*Přípravným řízením se rozumí úsek*

⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 19-20.

⁶ Tamtéž, s. 488.

od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných či neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a vyšetřování.“

Cílem tohoto prvotního úseku trestního řízení je prověřit samotné podezření ze spáchání trestného činu a získat potřebné podklady pro případné podání obžaloby a pro následující soudní stadium. Zjišťují a vyhledávají se důkazy, včetně jejich pramenů. Orgány činné v trestním řízení v rámci přípravného řízení prověřují skutečnosti nasvědčující tomu, zda byl spáchán trestný čin či nikoli. Může zde také být rozhodováno o vazbě, domovní či osobní prohlídce. Vzhledem ke skutečnostem, že přípravné řízení slouží k vyhledávání a hodnocení důkazů, jehož výsledkem je buď podání obžaloby, nebo trvalé či dočasné upuštění od dalšího trestního stíhání. Zde se dá hovořit o tom, že přípravné řízení má funkci zajišťovací a rozhodovací.⁷

Jelínek popisuje rozhodovací funkci jako zvláštní funkci, kterou se tento úsek přípravného řízení odlišuje právě od ostatních stadií trestního řízení, jejíž smyslem je opatřit veškeré podklady pro rozhodnutí, zda v dané trestní věci má být podána obžaloba a věcí se bude následně zabývat soud, anebo zda má být od dalšího trestního stíhání pachatele upuštěno.

Funkci zajišťovací nazývá jako vyhledávací nebo fixační, neboť k úkonům přípravného řízení patří vyhledání relevantních informací o spáchaných trestných činech a zajištění důkazů a osoby obviněné pro budoucí řízení před soudem. Zajišťování a shromáždění důkazů je limitováno jeho účelem, neboť dokazování provedené v této části řízení je vedeno v rozsahu, který je nezbytný pro účely a splnění funkce rozhodovací, zda podat obžalobu, nebo věc vyřídit jinak. Bude se jednat o zajištění a shromáždění takových důkazů, které by již nebylo možno provést u soudu při konání hlavního líčení, například pro jejich poškození. Tímto by mohlo dojít k ohrožení splnění obecného účelu, za který je považován nejen

⁷ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní* 2. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2009, ISBN 978-80-7418-041-5, s. 103-104.

trestný čin zjistit, ale potrestat i jeho pachatele.⁸ Z praxe je nezbytný rozsah dokazování limitován samotným spáchaným trestným činem, respektive jeho závažností a způsobu jeho provedení.

Každá níže uvedená forma přípravného řízení, nejen k nastaveným lhůtám a podmínkám jejich užití, nám dovoluje jiné možnosti a způsoby, jak při dokazování, tak při samotném vyhledávání a zajišťování důkazů. Přípravné řízení slouží též k tomu, aby nebyly před soud stavěny osoby, které žádný trestný čin nespáchaly, nebo u kterých neexistuje dostatečné podezření, že daný trestný čin spáchaly, z čehož lze vyvodit, že má jistou i ochranou funkci, která slouží k tomu, aby nedocházelo k přehlcování trestního soudnictví.⁹ Policejní orgán a státní zástupce jsou v přípravném řízení povinni si organizovat svou činnost, aby co nejúčinněji přispívali k důvodnosti a včasnosti trestního stíhání. Policejnímu orgánu může státní zástupce nařizovat, nebo „sám provést“ úkony, které jsou nezbytné k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele.¹⁰ Státní zástupce při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, zda došlo ke spáchání trestného činu, je od policejního orgánu oprávněn požadovat spisy, a to včetně těch, kde nebylo dosud zahájeno trestní stíhání proti konkrétní osobě pachatele (například kriminální spisy), materiály, dokumenty a zprávy o postupu při prověřování podle § 158 TŘ. Také může státní zástupce případně trestní věc policejnímu orgánu odejmout a učinit opatření: věc přidělit jinému policejnímu orgánu, nebo dočasně odložit zahájení trestního stíhání.¹¹

Rovněž pro objasnění a prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, policejní orgán v přípravném řízení opatřuje nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu s využitím dalších procesních úkonů, uvedených v hlavě deváté trestního řádu. Úkolem je, pokud možno rychlá reakce na spáchaný trestný čin, zabránění ztrátě důkazů, úniku pachatele od trestní odpovědnosti i zamezení pokračování v trestné činnosti pachatele. V praxi

⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 489. Srov. s FRYŠTÁK, Marek. Přípravné řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*, 2015, č. 6, s. 133.

⁹ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní* 2. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2009, ISBN 978-80-7418-041-5, s. 103-104.

¹⁰ Srov. s ustanovením § 157 odst. 2 TŘ.

¹¹ NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 298.

policejních orgánů to znamená soustředit činnost policie na počátek věci, kdy bude odhalovat trestný čin a jeho pachatele, vyhledávat a opatřovat potřebné důkazy. Je zřejmé, že přípravné řízení svým obsahem a rozsahem ovlivňuje i samotný průběh hlavního líčení, včetně jeho výsledku.¹² Přípravné řízení je neveřejné, jelikož předčasným zveřejněním jednotlivých výsledků přípravného řízení by mohlo dojít ke zmaření následných stadií trestního řízení, například tím, že by pachatel mohl využít získané informace k falšování nebo ničení důkazů.¹³

1.1.1 Formy přípravného řízení a jejich stručná charakteristika

Právní úprava současného trestního řádu zná tři formy přípravného řízení. Ty se navzájem odlišují podmínkami, za kterých je možno jednotlivá řízení konat, dále rozsahem opatřovaných nebo prováděných důkazů, stejně tak se liší i způsobem jejich skončení. O tom, které řízení se bude konat, závisí zejména na stupni závažnosti či škodlivosti spáchaného trestného činu. Odborná literatura jednotlivé druhy přípravného řízení rozlišuje na standardní přípravné řízení, rozšířené přípravné řízení a zkrácené přípravné řízení.¹⁴

Standardní přípravné řízení, které se koná u všech trestných činů, přičemž nejde o dále uvedené případy konaných v rámci rozšířeného přípravného řízení a zkráceného přípravného řízení, kde může probíhat před samotným zahájením trestního stíhání postup podle ustanovení § 158 TŘ až § 159b TŘ a vždy se koná vyšetřování ve smyslu ustanovení podle § 151 TŘ až § 167 TŘ.

Rozšířené přípravné řízení, přičemž v této formě rozšířeného přípravného řízení se koná vyšetřování trestných činů, o nichž řízení v prvním stupni koná krajský soud, přičemž zákon na tyto trestné činy stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud lze za ně uložit pachateli výjimečný trest (§ 17 TŘ), zde může probíhat postup před zahájením trestního stíhání podle § 158 TŘ až § 159b TŘ a vždy se koná rozšířené vyšetřování podle § 168 TŘ až § 170 TŘ.¹⁵

¹² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 490.

¹³ Tamtéž, s. 492.

¹⁴ Tamtéž, s. 495.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1901.

Zkrácené přípravné řízení, které lze vymezit jako zvláštní formu přípravného řízení, které se koná „u trestných činů, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, přičemž se musí navíc jednat o trestné činy skutkově jednoduché [srov. podmínky v § 179a odst. 1 písm. a) a b)], které celé probíhá v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, a proto u něho odpadá vyšetřování a trestní stíhání se zahajuje až podáním návrhu na potrestání soudu, který ho projedná ve zjednodušeném řízení před samosoudcem (srov. § 314b a násl.).“¹⁶

Z výše vymezených jednotlivých forem přípravného řízení, lze ve vztahu k násilným trestným činům uvést, že v rámci této diferenciacce bude prověřování a vyšetřování těchto trestných činů vždy záviset na závažnosti a složitosti činu, který je předmětem řízení. O nejméně závažných a skutkově jednoduchých násilných trestných činech bude vedeno zkrácené přípravné řízení (§ 179a TŘ až § 179h TŘ). Mezi takové připadají v úvahu například: přečin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TZ nebo přečin vydírání podle § 175 odst. 1 TZ.

Ve své praxi jsem se sám setkal s několika případy spáchaných trestných činů ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TZ, které byly vyřízeny v rámci zkráceného přípravného řízení, neboť šlo opravdu o skutkově jednoduché věci, kde nebylo potřeba znaleckého zkoumání a postačily pro objasnění věci, ve spojení s dalším, pouze zajištěné lékařské zprávy. Ovšem na druhou stranu ve vztahu k násilným trestným činům jako celku, bude tohoto institutu využíváno opravdu zanedbatelně.

Naproti tomu naprostá většina násilných trestných činů bude vyřízena v rámci standardního přípravného řízení, jako především zločiny loupeží a znásilnění a obecně všechny případy domácího násilí. Ve věcech spáchaných nejzávažnějších a nejsložitějších násilných trestných činů (vraždy, loupežné vraždy, znásilnění dětí mladších 15 let), u kterých je dána věcná příslušnost krajského soudu, budou takové činy vyšetřovány v rámci rozšířeného přípravného řízení. Rovněž ustanovení § 168 TŘ o vyšetřování nejzávažnějších

¹⁶ Tamtéž, s. 1901. Srov. s FRYŠTÁK, Marek. POJEM PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ, JEHO ÚČEL, VÝZNAM A FUNKCE Z POHLEDU SOUDNÍ JUDIKATURY. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8, s. 159.

trestných činů se plně uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých, neboť zákon č. 218/2003 Sb. v tomto ohledu nemá speciální ustanovení.¹⁷

Závěrem mohu shrnout, že ve vztahu k násilným trestným činům, se lze setkat s každou z těchto forem přípravného řízení, přičemž velice zřídka tomu bude konáním zkráceného přípravného řízení, neboť zpravidla nejde o bagatelní a skutkově jednoduché věci.¹⁸ Naproti tomu ani pohledem z přímé praxe ty nejsložitější a nejzávažnější násilné trestné činy nejsou naštěstí ty nejčastěji páchané. Lze konstatovat ve spojení s podanými statistickými údaji praktické části práce, že nejčastěji se při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů setkáváme se standardní formou přípravného řízení, a proto v třetí až páté kapitole své práce se zabývám především procesními úkony a právními instituty, se kterými se nejčastěji dostáváme do styku právě v rámci standardního přípravného řízení.

1.2 Násilí a Násilná kriminalita

1.2.1 Násilí a násilná kriminalita kriminologickým pohledem

Kriminologie je samostatná společenskovědní, multidisciplinární a empirická disciplína, zabývající se specifickým předmětem zkoumání, kterým je kriminalita neboli zločinnost, její strukturou, jejími pachateli, oběťmi a její kontrolou.¹⁹ Kriminologický rozbor násilné kriminality je rovněž mimořádně důležitý z důvodu, že jeho prostřednictvím je možné identifikovat nejvýznačnější příčiny tohoto druhu trestné činnosti a její charakteristické rysy, což výrazně přispívá k nalezení konkrétních opatření směřujících k poklesu počtu násilných trestných činů. Proto je potřeba též se zaměřit především na aktuální stav, strukturu a dynamiku násilné kriminality, k čemuž je možné využít i statistická data, kterými se zabývám v praktické části této práce.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2170-2171.

¹⁸ ŠTEFUKNOVÁ, Michaela a ZEMAN, Petr. Zkrácené řízení – Statistiky a realita. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8, s. 186.

¹⁹ GRIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. Kriminologie. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019, ISBN 978-80-7598-554-5, s. 23.

Pojem „**násilná kriminalita**“ není pojmem z právního hlediska, ale právě pojmem kriminologickým.²⁰ O tomto svědčí i skutečnost, že trestní zákoník neuvádí trestné činy násilné povahy jako jednu skupinu, ale násilné trestné činy se nachází v mnoha hlavách trestního zákoníku.

Zatímco kriminální vědy užívají v souvislosti s vymezením tohoto druhu kriminality pojem „**násilí**“, vědy o chování využívají ve větší míře pojem „**agrese**“, „**agresivita**“ nebo „**agresivní poruchy chování**“. **Agrese** je posuzována jako určitý útok, výpad, kdy jde o výraz násilí vůči určitému objektu, popřípadě nepřátelství a útočnost s úmyslem ublížit. Agresi lze definovat jako „*akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a ke způsobení psychické nebo fyzické bolesti*“.²¹

Agresivita je pojímána jako určitá predispozice, tendence k útočnému jednání. Hovoříme o tendenci projevovat nepřátelství verbálně, případně útočným činem. V určité sociální skupině může jít o snahu k jejímu ovládnutí, získání postavení, které umožní ovlivňování druhých svými názory, rozhodování o osudu takové skupiny, ale i jejích jednotlivých členů. Jistou mírou agresivity disponuje každý z nás, Jedná se o jistý charakteristický rys osobnosti. Agresivní defekty chování jsou spojeny s násilným omezováním práv ostatních. Agrese může být cílena proti lidem, zvířatům, majetku či vlastnictví cizího. **Násilí** je kriminologií vymežováno jako „*jednorázové jednání, kterým jeden člověk druhému způsobí fyzickou silou nějakou škodu, případně jako uplatňování síly k překonání odporu*“.²²

V kriminologickém pojetí dochází k prolínání uvedených pojmů, přičemž agrese je pojímána v užším významu, a hovoříme o takzvané **kriminální agresi**, kterou můžeme vymežit jako sociálně deviantní chování, které ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem, při němž subjekt využívá fyzické síly, její hrozby či jiné formy verbální agrese (pomluvy, urážky), často s cílem poškodit

²⁰ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha. Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 141 s. ISBN 978-80-7338-149-3, str. 10. Též srov. s GRIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019, ISBN 978-80-7598-554-5, s. 273-274.

²¹ GRIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019, ISBN 978-80-7598-554-5, s. 273-274.

²² Tamtéž, s. 274.

objekt činnosti. V tomto pojetí lze agresi dělit na chladnou (instrumentální) programovanou, cílevědomou agresi či afektivní, (expresivní) neprogramovanou, reaktivní agresi.²³

Kriminologické vymezení násilné kriminality má tedy dvě pojetí. V užším vymezení zahrnuje do násilné kriminality úmyslné užití fyzického násilí, eventuálně hrozby násilím vůči jiné osobě (například při ublížení na zdraví), kdežto v širším pojetí obsahuje i násilí psychické (verbální, sociální, ekonomické), které je charakteristické například v případech domácího násilí.

Do násilné kriminality zahrnuje také násilné útoky směřující vůči věcem jako například loupežná přepadení na finančních institucích.²⁴

Pro účely této práce obecně za násilí pokládám jednak úmyslné destruktivní jednání pachatele za užití fyzické síly proti tělesné integritě oběti, přičemž násilí stejně může být samotným cílem jednání pachatele, nebo také samotným prostředkem k dosažení určitého cíle, tak i úmyslné destruktivní jednání proti jiné osobě, věci či zvířeti, a to v případech, ve kterých je takové jednání způsobem k překonání či zamezení kladeného nebo očekávaného odporu oběti, samozřejmě ve spojení s výkladem o násilí pohledem trestního práva. V návaznosti na uvedená hlediska za násilnou kriminalitu pro účely této práce pokládám takovou trestnou činnost, během které bylo skutečně upotřebeno násilí ve shora popsaném smyslu. Tomu odpovídá i výběr nejčastěji páchaných násilných trestných činů, které blíže analyzuji jednak v rámci kategorizace následující kapitolou a praktickou částí své práce.

1.2.2 Pojem „násilí“ v trestním právu

Samotný pojem násilí není nikde v trestním zákoníku definován. Při výkladu tohoto pojmu je třeba vždy vzít v úvahu souvislost, v níž je znaku „*násilí*“ použito. V teorii se rozlišuje násilí, které zcela vylučuje jiné než požadované chování oběti, kdy vůle u oběti zcela chybí (například oběť je svázána takovým způsobem, který zcela vylučuje její jednání) nebo násilí, které nemá za cíl zcela vyloučit vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem donutit takovou oběť, aby se podrobila nátlaku, kdy vůle jednání oběti je ovlivněna prováděným násilím.

²³ Tamtéž, s. 274.

²⁴ Tamtéž.

Takový projev si lze představit fyzickým bitím oběti s pohružkou, že bití bude pokračovat až do té doby, dokud oběť nesplní pachatelovy požadavky. V obou případech **násilím je použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu**, ať už skutečně kladeného či jen očekávaného. Násilí může směřovat přímo proti osobě, která je k něčemu nucena nebo proti jiné osobě blízké, kdy užití násilí je prostředkem bezprostředního působení na vůli oběti. Rovněž násilí může směřovat proti věci. Ovšem i při těchto případech se může jednat o nátlak na vůli oběti, například rozbíjení bytového zařízení s cílem dosáhnout vydání cizí věci. Za násilí vzhledem k obsahu ustanovení § 119 TZ lze považovat i lest nebo jiný podobný způsob, pokud je prostředkem podle uvedeného ustanovení k uvedení oběti do stavu bezbrannosti. Ustanovení § 119 TZ nepodává výklad samotného pojmu násilí, ale vztahuje se jen na situace, kdy užití násilí je prostředkem k dosažení konkrétního cíle (například u zločinu loupeže podle § 173 odst. 1 TZ k zmocnění se cizí věci).²⁵

Za násilí se tedy považuje i **uvedení jiného lstí do stavu bezbrannosti**. Za lest lze pokládat vyvolání omylu u jiné osoby, nebo využití omylu takové osoby v úmyslu dosažení určitého cíle, například vlastního obohacení nebo poškození jiného. Za bezbrannost lze považovat stav silné opilosti, silného omámení narkotikem nebo jinou návykovou látkou (drogou), kdy oběť není v důsledku tohoto stavu schopna obrany proti jednání pachatele. Lstí může být uváděna osoba oběti do stavu bezbrannosti podáním alkoholických nápojů, omamných prostředků či psychotropních látek, například při uvádění v omyl nebo využívání omylu oběti o množství účinné látky v omamné nebo psychotropní látce, v kombinaci alkoholu s uspávacím prostředkem či v síle nebo množství alkoholického nápoje.²⁶ Typicky, a to mohu potvrdit i z hlediska své praxe, se s těmito způsoby setkáváme u spáchání zločinu loupež podle § 173 TZ takzvanými „uspávačkami“, které pod záminkou pohlavního styku vylákají oběť na příznačné místo, kde ji uspí dávkou uspávacího prostředku zamíchanou do alkoholického nápoje, a poté ji odcizí například finanční hotovost. To se stává nejčastěji.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5, s. 1305-1307.

²⁶ Tamtéž, s. 1307.

Rovněž pro doplnění problematiky ve vztahu k násilným trestným činům, pro účely této práce, stručně uvedu vymezení ustanovení § 118 TZ vymežující spáchání trestného činu se zbraní a ustanovení § 122 TZ vymežující pojmy ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví.

Podle ustanovení § 118 TZ se **spáchání trestného činu se zbraní** rozumí, *„jestliže pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užije zbraně k útoku, k překonání nebo zamezení odporu, anebo jestliže ji k tomu účelu má u sebe; zbraní se tu rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.“*

Podle ustanovení § 122 odst. 1 TZ se **ublížením na zdraví** rozumí, *„takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného, a který vyžaduje lékařského ošetření.“*

Těžkou újmou na zdraví se podle odstavce 2 stejného ustanovení rozumí, *„jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy, nebo delší dobu trvající porucha zdraví.“*

K předmětné otázce se z hlediska praxe váže i problematika spojená se zvolením následné správné právní kvalifikace spáchaného skutku, neboť případně způsobená těžká újma na zdraví oběti, musí být způsobena z hlediska zaviněné pachatelem. Zavinění pachatele je nutné tedy vždy prokázat nejen ve vztahu k jeho jednání, nýbrž i k následku činu a příčinnému vztahu mezi jednáním a následkem.²⁷ Těžká újma na zdraví je formálním znakem skutkové podstaty celé řady násilných trestných činů. Především tento pojem často vymezují kvalifikované skutkové podstaty těchto trestných činů, které podmiňují užití přísnějších trestů. Ačkoli by se mohlo zdát, že pro dané posouzení nám postačí pouze vypracované znalecké posudky z různých odvětví oboru zdravotnictví, v praxi tomu tak není. Předmětné posouzení ve vztahu k právní

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, evidované pod spis. zn. 6 Tdo 320/2018.

kvalifikaci skutku je výlučně otázkou právní a nikoli otázkou znaleckou. Tedy předmětnou otázku musí vyřešit soud a v přípravném řízení policejní orgán a státní zástupce, nikoli znalec. Naproti tomu pro správné vyřešení této právní otázky musí mít orgány činné v trestním řízení k dispozici odborné či znalecké lékařské podklady, z nichž musí být především zřejmé, o jaké zranění (onemocnění) jde, jak bylo podle názorů lékaře (znalce) způsobeno, jaké potíže jsou pro oběť s tímto zraněním (onemocněním) spojeny a také jak dlouho mělo, či s největší pravděpodobností bude mít vliv na dosavadní způsob života takové oběti.

K předmětné otázce konstatoval Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“), že orgán činný v trestním řízení proto musí předmětnou právní otázku hodnotit v trestním řízení samostatně, a až v souhrnu posuzovat tuto otázku ve spojení se zásadou o zjišťování skutkového stavu věci (§ 2 odst. 5 TŘ) a zásadou hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TŘ), a také podle obecných ustanovení o dokazování vymezených v § 89 odst. 1 TŘ.²⁸

Rovněž se v praxi často setkáváme s otázkou, zda poranění poškozeného je těžkou újmou na zdraví s ohledem na **delší dobu trvající poruchu zdraví**. Zde konstatoval Nejvyšší soud, že pro závěr o delší době trvající vážné poruše zdraví není rozhodující „průměrná doba léčení“ daného zranění a nelze posuzovat tuto otázku výlučně na podkladě závěrů znalce. Je nutné v těchto případech vycházet z individuální délky doby léčení konkrétního poškozeného se zřetelem k jejímu případnému ovlivnění, například pokročilým věkem poškozeného a jeho zhoršeným zdravotním stavem. K těmto jednotlivým podmínkám na straně poškozeného, jestliže mají vliv na pomalejší postup léčení, a tím i na prodloužení délky doby léčení, je nutné přihlížet i ke skutečnosti, že identický mechanismus vzniku poranění způsobí u různých lidí různě závažný následek právě v souvislosti na jejich individuálním zdravotním stavu, zvláště typicky v důsledku vysokého věku poškozeného.

Obecně Nejvyšší soud k předmětné otázce vykládá, že delší dobou, po kterou trvá porucha zdraví, se chápe doba „alespoň asi 6 týdnů“ za

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2001, evidovaný pod spis. zn. 5 Tz 175/2001. K dokazování trestného činu ublížení na zdraví. Srov. s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 5. 2002, evidované pod. spis. zn. 2 To 76/02. K posuzování těžké újmy na zdraví.

předpokladu, že po tuto dobu trvala vážná porucha zdraví. Jestliže je tedy tato doba vyslovena délkou pracovní neschopnosti poškozeného či délkou jeho léčení, je nutné, aby alespoň 6 týdnů byl zdravotní stav poškozeného zasažen vážnou poruchou zdraví nebo vážným onemocněním. Významné je to proto, jelikož v některých případech může pracovní neschopnosti poškozeného nebo doba jeho léčení dosahovat hranice 6 týdnů nebo ji i přesahovat, ovšem vzhledem k vývoji zdravotního stavu poškozeného v průběhu jeho léčení došlo k významným změnám. Za takové změny můžeme považovat skutečnosti, kdy uplynutím mnohem kratší doby než 6 týdnů u poškozeného přestalo jít o vážnou poruchu zdraví či vážné onemocnění. Vždy je nezbytné zkoumat, zda po celou dobu zásadně alespoň 6 týdnů se skutečně jednalo o vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění a mechanicky nevycházet výhradně z nominální doby pracovní neschopnosti nebo doby samotného léčení.²⁹

K předmětné problematice těžké újmy na zdraví ve vztahu k obětem násilných trestných činů, konkrétně především u případů znásilnění, domácího násilí a také u spáchaných loupeží na mládeži se v praxi lze setkat s problémem, kdy pachatel svým jednáním následně způsobí u oběti duševní poruchu chorobného rázu, nazývanou posttraumatická stresová porucha. U obětí se následně může projevovat různými způsoby. Nejčastěji vegetativní hyperaktivací se zvýšenou dráždivostí, přehnanými úlekovými reakcemi, nespavostí, úzkostí, depresemi, opakovaným ožíváním traumatu ve vzpomínkách nebo snech, které následně tyto oběti omezují zejména v obvyklém způsobu života.

Pro následný závěr, i v těchto případech, o tom, že posttraumatická stresová porucha je delší dobu trvající poruchou zdraví, a tedy těžkou újmou na zdraví, zásadně nestačí zjištění o jejím přetrvávání po relativně dlouhou dobu, ale je nezbytné, aby představovala velmi citelnou újmu v obvyklém způsobu života poškozeného. Posttraumatická stresová porucha musí být spojena s potížemi, které nejenže přetrvávají delší dobu, ale poškozenému také brání v obvyklém způsobu života, do něhož mu závažně zasahují tak, že se nemůže projevovat a chovat podle svých zvyklostí a obstarávat si obvyklým způsobem své dosavadní životní potřeby a uspořádat své sociální poměry.³⁰

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, evidované pod spis. zn. 7 Tdo 406/2007.

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 751/2017.

Proto je nezbytné, aby vyšetřovatel v těchto případech přibral znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Opatřením musí vymezit znalci konkrétně zodpovězení takových otázek, aby znalecký posudek obsahoval popis konkrétních projevů posttraumatické stresové poruchy u poškozeného. Závěry znaleckého zkoumání by tedy měly konstatovat skutečnosti, v jakých sférách života poškozeného se tato porucha projevila, dále po jakou dobu, a v jaké intenzitě ho posttraumatická stresová porucha omezila v obvyklém způsobu života. Pouze při zodpovězení těchto otázek lze následně rozhodnout, zda se způsobená posttraumatická stresová porucha projevila jako vážná porucha zdraví.³¹

1.3 Oběť a Zvlášť zranitelná oběť

Oběť trestného činu vymezuje ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, kde „*obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“ Odstavec 3 téhož ustanovení stanoví, že „*byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.*“ Z čehož vyplývá, že ne každá oběť trestného činu bude poškozeným, ale každý poškozený, v případech, že jím bude fyzická osoba, bude obětí.

Ve vztahu k násilným trestným činům je dále nezbytné vymezit i pojem **Zvlášť zranitelná oběť**, tou se rozumí při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 téhož ustanovení § 2 zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů, **dítě**, **osoba**, která je **vysokého věku** nebo je **postižena** fyzickým, mentálním nebo psychickým **hendikepem** nebo smyslovým poškozením, nebo všechny **oběti trestných činů obchodování s lidmi** (§ 168 TZ), **znásilnění** (§ 185 TZ), **týrání svěřené osoby** (§ 198 TZ) a **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ) nebo také oběť trestného činu proti lidské

³¹ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 751/2017.

důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohružku násilím (§ 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb.).

Podle odstavce 4 ustanovení § 43 TŘ, který stanoví, že poškozený, který je současně obětí trestného činu podle uvedeného zákona, má právo v kterémkoli stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to i písemně. Toto má veliký význam zejména právě u obětí násilných trestných činů, neboť právě taková prohlášení mohou přispět k vydání takzvaného předběžného opatření, kdy jednotlivé formy těchto předběžných opatření vymezuje ustanovení § 88c TŘ. Mezi ty nejzásadnější ve vztahu k tématu lze uvést zákaz styku s poškozeným nebo zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí. S uložením tohoto opatření se lze setkávat například v případech domácího násilí či znásilnění. O uložení tohoto předběžného opatření rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce (§ 88m odst. 3 TŘ). Také jsou-li splněny podmínky pro uložení předběžných opatření, je možné uložit i více těchto opatření vedle sebe.³²

Státní zástupce rozhoduje o uložení předběžného opatření výlučně v přípravném řízení a pouze o uložení těch předběžných opatření, která neznamenaají výraznější zásah do osobní svobody obviněného. Jejich výčet vymezuje ustanovení § 88m odst. 2 TŘ. V ostatních případech rozhoduje soud (předseda senátu, samosoudce), a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce formou usnesení. Podstatou těchto opatření je nejen zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení, ale především je účelem ochrana poškozeného, osob mu blízkých před kontaktem s obviněným, a tím i před sekundární viktimizací.³³

Pojem poškozený je tedy pojem striktně procesní, vymezený trestním řádem, kdežto pojem obětí trestného činu je mimo jiné předmětem kriminologie, kriminalistiky, psychologie či viktimologie. Studií obětí a procesem poškozování obětí, nazývaným viktimizace, se zabývá obor viktimologie, kterou lze definovat jako odvětví kriminologie zabývající se oběťmi trestných činů, jejich rolí v původu

³² GRÍVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-793-4, s. 417-418.

³³ Tamtéž, s. 419.

a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, a také jakými způsoby pomoci oběti po trestném činu, a rovněž se zabývá i metodami, jak zabránit viktimizaci obětí.³⁴

1.3.1 Viktimizace

Viktimizace je proces poškozování oběti, jenž začíná, ale mnohdy nekončí samotným napadením pachatelem, proto jsou rozlišovány také i různé etapy viktimizace. Nauka rozlišuje primární, sekundární a terciální viktimizaci. Primární viktimizací bývá v důsledku trestného činu oběti způsobena újma (fyzická, finanční či emocionální újma). V rámci sekundární viktimizace újmu oběti způsobují následující nevhodné reakce okolí, spočívající kupříkladu ve výčitkách od rodiny, vyhýbání se přátel, nevhodného chování některých advokátů, policistů, například výčitky o lehkomyšlném či vybízejícím se chování před činem, nebo traumatizujícím soudním řízením. Újma způsobená sekundární viktimizací bývá pro oběť leckdy bolestivější než újma způsobená během primární viktimizace samotným pachatelem.³⁵

Ačkoli se na první pohled může zdát, že pojednání o viktimizaci úplně přímo nesouvisí s problematikou prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti, z vlastní praxe vím, že naprostý opak je pravdou. Je potřeba si uvědomit a přímá praxe potvrzuje, že v mnoha případech spáchaných násilných trestných činů je samotná oběť mnohdy jediným zdrojem informací, jediným takzvaným svědkem celé události. Při nevhodných postupech, nevhodně zvoleném pořadí prováděných úkonů nebo dokonce nevhodném, neohleduplném, necitlivém, lhostejném nebo nedůstojném chování k oběti, dojde k tomu, že se oběť uzavře do sebe, ztratí důvěru ve spravedlnost a přestane naprosto spolupracovat. V takovém případě se zmaří následné etapy celého prověřování či vyšetřování. Nemluvě o tom, že takto způsobená sekundární viktimizace může mít neblahý vliv na následné sociální chování oběti ve společnosti, a v některých případech může odstartovat i kriminální kariéru.

³⁴ GRIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. Kriminologie. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019, ISBN 978-80-7598-554-5, s. 120-122.

³⁵ Tamtéž, s. 124-128.

V rámci svých úvah k předemtné problematice při prověřování a následném vyšetřování násilných deliktů ve vztahu k obětem a způsobované sekundární či terciální viktimizaci, si myslím, že k účinnější ochraně především znásilněných obětí by posloužila například okamžitá dostupnost odborně vyškolených složek policie. Okamžitá dostupnost by spočívala v tom, že při příjmu takového oznámení, by policejní složky zanechaly momentálně prováděných veškerých činností týkajících se méně závažné kriminality. V praxi se stává, že například znásilnění je oznámeno lékařem, jelikož oběť musela vyhledat ošetření a při tomto se oběť o znásilnění lékaři svěřila. Ten celou věc neprodleně oznámí a oběť je mnohdy nucena vyčkávat v čekárně u lékaře i několik hodin do příjezdu vyšetřovatelů, neboť výjezdová skupina je důsledkem jiných prováděných úkonů nedostupná. Šlo by tedy o upřednostňování ochrany jiných práv souvisejících se spáchaným závažnějším trestným činem. Rovněž by se tím snížilo riziko, že si při čekání oběť rozmyslí, zda o celé věci bude chtít vůbec vypovídat, což by mohlo vést k následnému zvyšování latence této násilné kriminality.

Další prostor pro zlepšování vidím také u přípravy a proškolení policistů, a především kriminalistických vyšetřovatelů pro práci s oběťmi těchto trestných činů. Z obsahů provedených výzkumů rovněž vyplývá, že více než polovina obětí sexuálních deliktů a více než třetina obětí fyzického napadení, uvedla, že s prací policie spokojeni nebyly, přičemž uváděly, že policisté projevovali nezájem nebo se k těmto obětem chovali necitlivě.³⁶ Podle mého názoru si myslím, že by bylo vhodné zavést průběžná školení v oblasti viktimologie a psychologie se zaměřením především na práci a komunikaci s ohledem na tyto oběti. Za více jak 11 roků jsem nikdy nebyl ze strany policie v tomto směru proškolen. Naproti tomu, o tom, jak se pohybovat v železničním kolejišti, jsem proškolen každoročně.

V rámci úvah o legislativních změnách, si myslím, že by bylo vhodné zamezit umožnění mediaci mezi pachatelem a obětí u sexuálních deliktů, neboť právě zde vidím také vysoké riziko sekundární viktimizace oběti.

³⁶ VALEŠOVÁ, Kristýna. OCHRANA OBĚTÍ SEXUÁLNÍCH DELIKTŮ PŘED SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACÍ – NÁVRHY DE LEGE FERENDA. Bulletin advokacie, 2022, č. 5, s. 40.

2 Kategorizace a vybrané násilné trestné činy

V rámci této kapitoly o kategorizaci a vymezení zejména trestně právní charakteristiky vybraných skutkových podstat násilných trestných činů, představím především takové, jejichž skutková podstata požaduje naplnění znaků násilí či pohrůžky násilím, užitým jako prostředek k dosažení určitého cíle či prospěchu (typické loupež či znásilnění), ale i trestné činy, které rys násilí, pohrůžky násilí či porušení tělesné integrity oběti přímo ve skutkové podstatě nevyžadují. Ovšem jde o trestné činy, pro které jsou násilná jednání typická a předpokládají vznik poruchy na životě či zdraví. Mezi takové trestné činy lze typicky zařadit právě vybrané trestné činy proti životu a zdraví (trestný čin vraždy či ublížení na zdraví). Na vybrané trestné činy, které jsou předmětem jednotlivých níže popsaných dílčích podkapitol, ve spojení i s dalšími nejčastěji páchanými násilnými trestnými činy. Následně navážu i praktickou částí své práce, ve které vhodně budu prezentovat statistické údaje, co do četnosti naplnění těchto jednotlivých skutkových podstat násilných trestných činů. S ohledem na vymezení celkového pohledu této práce jsem se nezabýval nedbalostními delikty.

Násilné trestné činy jsou prakticky roztroušeny po celé zvláštní části trestního zákoníku, nejsou tedy uceleně seskupeny v některé z konkrétních hlav trestního zákoníku. Podrobným prostudováním jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku ve spojení s analýzami vybraných skutkových podstat násilných trestných činů, ve kterých může být užito násilí ve smyslu, v jakém jsem si ho vymezil pro účely této práce, jsem tímto rozbořem zjistil, že se jedná o opravdu **veliké množství** takových **násilných trestných činů**. Vzhledem k tomuto zjištění jsem pro **jejich představení** čtenářům zpracoval **přílohu č. 1 této práce**, ve které demonstrativně uvádím všechny příslušné hlavy zvláštní části trestního zákoníku a v nich obsažené vybrané úmyslné násilné trestné činy, ve kterých může být užito násilí ve smyslu vymezení pro účely této práce.

Zabývat se všemi těmito násilnými trestnými činy, či vybranými kvalifikovanými skutkovými podstatami vykazující násilný charakter, byť jen z jejich části, by bylo opravdu velice rozsáhlé. Proto **jsem se zabýval pouze** opravdu těmi **nejčastěji páchanými**, s ohledem na kriminální statistiky, a z nich

především takovými, které pokládám za závažné, a při kterých bývá společností i médií vnímána především i práce kriminalistů. Konkrétně se zde budu zabývat trestnými činy **těžké ublížení na zdraví** (§ 145 TZ), **ublížení na zdraví** (§ 146 TZ), **loupež** (§ 173 TZ), **vydírání** (§ 175 TZ), **znásilnění** (§ 185 TZ), a **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ). Nad rámec, ačkoli není nejčastěji páchaný, pro zajímavost jsem zařadil do své práce zvláště závažný zločin **vraždy** (§ 140 TZ). Ačkoli zase na druhou stranu trestný čin porušování domovní svobody (§ 178 TZ) patří do skupiny nejčastěji páchaných násilných trestných činů, nezabýval jsem se jím, jelikož z vlastní praxe vím, že bývá velice často doprovázejícím ve spojení s krádežemi vloupáním, při kterých není užito násilí ve smyslu, v kterém jsem si ho vymezil pro účely této práce.

2.1 Vražda

Zvláště závažný zločin vraždy je vymezen ustanovením § 140 TZ, přičemž základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: *„Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán...“*

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto zvláště závažného zločinu v následujících odstavcích 2 a 3 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) *„Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán...“*

(odst. 3) Odnětím svobody či výjimečným trestem bude pachatel potrestán, **spáchá-li čin** uvedený v odstavci 1 nebo 2, například **na dvou či více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším 15 let, na úřední osobě** při výkonu či pro výkon její pravomoci, nebo **na svědkovi**, znalci či tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života, nebo na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení či vyznání. Také v případech, kdy čin spáchá **opětovně, zvláště surovým nebo trýznivým způsobem**, nebo v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

Za takzvaně privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy lze z hlediska trestního práva považovat zločin vraždy novorozeného dítěte matkou, kterou vymezuje ustanovení § 142 TZ následovně: **„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána“**.

Zvlášť závažný zločin vraždy lze považovat za typově nejzávažnější trestný čin proti životu, čemuž nasvědčuje, že je také trestním zákoníkem nejpřísněji postihován, a lze za něj uložit také výjimečný trest. Objektem obou uvedených trestných činů je lidský život. Dokumenty o lidských právech je právo na život uváděno vždy na prvním místě.³⁷ Život je chráněn i tehdy, je-li člověk smrtelně nemocen a blížící se smrt je neodvratitelná. Je proto trestné i pouhé uspíšení takové smrti, která by stejně nastala za krátkou dobu. Podle naší současné platné právní úpravy by i takové usmrcení z útrpnosti (*euthanasie*) bylo vraždou, popřípadě privilegovaným zabitím (§ 141 TZ). O zabití by šlo v případě, bylo-li by dáno omluvitelné hnutí mysli pachatele, například tím, že by byl pachatel svědkem nesnesitelného utrpení poškozeného a silně pohnut jeho úpěnlivou opakovanou žádostí o usmrcení, by jej i usmrtil. Podle judikatury je soucit považován za jedno z omluvitelných hnutí mysli.³⁸

Privilegovaně se trestá i účast na sebevraždě (§ 144 TZ), kde by za formu euthanasie šlo považovat případy, ve kterých pachatelé pomáhají nevléčitelně nemocným, aby se sebevraždou zbavili nesnesitelných utrpení. Nejobecněji je možno euthanasii charakterizovat jako určité *„jednání, jehož vlastním cílem je zkrácení života a rozhodujícím důvodem je soucit s trpícím“*.³⁹ V některých evropských zemích jako Nizozemsko, Belgie a Lucembursko, na rozdíl od České republiky, jsou určité formy euthanasie legalizovány.⁴⁰ Osobně si myslím, že v případech, kdy jsou jedinci již nevléčitelně nemocní a v důsledku jejich

³⁷ Srov. s **čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod** a Protokoly na tuto Úmluvu navazující (č. 209/1992 Sb.), dále s **čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv**, dále s **čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech** (č. 120/1976 Sb.), a také s **čl. 6** usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení **Listiny základních práv a svobod** jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (**dále jen „Listina základních práv a svobod“**).

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1115/2010.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 558.

⁴⁰ Tamtéž.

onemocnění, i přes tlumící léčiva, zmírňující jejich útrapy, trpí nesnesitelnými bolestmi, by měli mít právo svobodně se rozhodovat o svém vlastním životě, a tedy jedincům disponujícím stále určitým stupněm rozumové způsobilosti v objektivním rozhodování, by mohla být dána z humánního hlediska možnost na jejich žádost ukončit bezplatně jejich život důstojně a bezbolestně.

Naproti tomu si také myslím, že obecně legalizace euthanasie by vedla spíše k jejímu zneužívání, mnohdy zpochybnitelnou, a v určitých medicínských oblastech současného vývoje, by mohlo dojít k upuštění od dalšího vývoje a výzkumu. V případech onemocnění, které by následně ve spojení s dalším umožňovali euthanasii jako určitou variantu bezbolestné a důstojné smrti, by se nakonec mohla taková onemocnění stávat pro vědu a výzkum nezajímavá, neboť by měla již své řešení.

Proto si myslím, že k uvedenému nezbyvá než prozatímně přijmout fakt, že každá životní etapa člověka má svůj význam a i smrt a s ní spojený proces umírání k životu patří, nehledě na to, že během tohoto procesu si může člověk i ledacos uvědomit. Zaměřil bych se proto především na vývoj, výzkum a zefektivnění a zdokonalení paliativní medicíny a péče, která je těmto pacientům poskytována a tím podpořil právě onen důstojný odchod z tohoto světa.

Předmětem útoku zvláště závažného zločinu vraždy je člověk, u zločinu vraždy novorozeného dítěte matkou právě novorozené dítě. Objektivní stránka záleží v usmrcení, přičemž použité prostředky nerozhodují. Vraždu lze spáchat i opomenutím. Po subjektivní stránce je třeba úmyslu, jenž směřuje k usmrcení, přičemž se nemusí vždy jednat o úmysl přímý, postačí i úmysl eventuální. Úmyslné usmrcení během páchané loupeže je posuzováno jako takzvaná loupežná vražda ve smyslu § 140 odst. 2, 3 písm. j) TZ, popřípadě podle § 140 odst. 1, 3 písm. j) TZ.⁴¹

Ve smyslu základní skutkové podstaty zvláště závažného zločinu vraždy můžeme takovou vraždu označit za takzvaně situační, kdy dojde k úmyslnému usmrcení jiné osoby bez rozmyslu nebo předchozího uvážení. To představuje

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 5. 1991, evidované pod spis. zn. 3 To 19/91.

spontánní a nepromyšlenou reakci pachatele na emocemi vyhocený interpersonální konflikt, ale ovšem za předpokladu, že pachatel nejednal v silném rozrušení ani v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání oběti, neboť by se jednalo o zvlášť privilegovaný případ ve smyslu ustanovení § 141 TZ či § 142 TZ. Naproti tomu jedná-li pachatel po předchozím uvážení, jedná na základě určitého plánu. Pro spáchání vraždy s rozmyslem postačí, jestliže pachatel zhodnotil jen zásadní okolnosti zamýšleného jednání, například zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu, přičemž takové případy jsou následně posuzovány ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty (§ 140 odst. 2 TZ).⁴²

K předmětné otázce konstatoval Nejvyšší soud, že o jednání s rozmyslem půjde i tehdy, když pachatel proti poškozenému nejprve zaútočil v afektu, způsobil mu závažná zranění, která bezprostředně nevedla k jeho smrti, poté zraněného na určitou dobu opustil, a když se k takto zraněnému poškozenému vrátil, pokračoval ve svém jednání. Moment, kdy od poškozeného odešel, představuje příležitost si uvědomit nastalou situaci, kterou přivodil a jestliže bez jakéhokoli dalšího vnějšího podnětu mu poté pachatel zasadil další rány a účinným opakovaným mechanismem již zraněného poškozeného cíleně usmrtil, konal s rozumovou kontrolou svědčící o úmyslném usmrcení s rozmyslem.⁴³

Doplnění předmětné problematiky z hlediska kriminalistického, které nám napomůže ke správné právní kvalifikaci, a také během prověřování a následného vyšetřování vraždy, uvedu následující hlediska a okolnosti kriminalistické charakteristiky především z oblasti metodiky vyšetřování. **Podle existence přípravných jednání** můžeme členit vražedná **usmrcení** na předem **připravovaná**, která jsou charakteristická svou promyšleností, pečlivostí, důmyslností a také plánovitostí pachatele během jejich provedení nebo během utajování činu. Mezi pachatelovým úmyslem někoho usmrtil a samotným provedením tohoto úmyslu uplyne jistá doba, během které se takový pachatel

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 553-556. Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 998/2015-43.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 998/2015-43.

připravuje na provedení činu a utváří si pro sebe co nejpříhodnější podmínky, především takové, aby znemožnil nebo ztížil své dopadení. Mezi nejčastější utváření podmínek pachatelem patří výběr vhodného místa, příhodného času, opatřování si vhodné zbraně, zajištění si falešného alibi, nebo jednání vynaložená ke ztížení při identifikaci oběti, jako zapálení nebo zohyzdění mrtvoly, nebo jiných promyšlených způsobů za účelem zničení stop směřujících k dopadení takového pachatele.

Naproti tomu za **nepřipravovaná usmrcení** lze považovat taková, během kterých směřují jednání pachatele k usmrcení bezprostředně nebo velice krátce po rozhodnutí pachatele jiného usmrtit. V mnoha případech se jedná o afektová jednání, jednání v úleku či v silném rozrušení ze strachu nebo důsledkem zavrženíhodného jednání ze strany oběti. Typickým příkladem může být dlouhodobě týraná žena svým manželem, která v nestřeženém okamžiku popadne například nůž a ubodá ho. Mezi charakteristické znaky nepřipravovaných usmrcení patří například, že jsou často páchána bez předem opatřené zbraně a dochází k usmrcení ukopáním, utlučením nebo zardoušením, nebo použije předměty, které pachatel našel na místě činu, jako tyč, kámen, provaz, kladivo či sekera. Dalším charakteristickým znakem vyskytujících se u těchto usmrcení je skutečnost, že bývají spáchána na místech, která z hlediska utajení činu nejsou pro pachatele výhodná. Rovněž v případech usmrcení nepřipravovaných, o kterých se vyšetřovatelé dozvědí během krátké doby od spáchání, si pachatelé takových usmrcení nestíhají zajistit alibi, nemají promyšlenou nebo připravenou svou obhajobu, a také v mnoha případech efektivně a dobře vedeným výsledkem je možné získat pravdivou výpověď včetně samotného doznání k takovému činu.⁴⁴

Mezi **typické způsoby utajování** spáchaných vražd v případech, kdy není mezi pachatelem a obětí blízký vztah, a není-li pachatel v časové tísní, volí takový pachatel typicky časově, prostorově i fyzicky prosté a nijak nenáročné a nesofistikované utajování. Naproti tomu v případech, kdy zde mezi pachatelem a obětí existuje nějaký blízký vztah, pachatel volí pro něj obvykle náročnější

⁴⁴ KONRÁD, Zdeněk., PORADA, Viktor., STRAUS, Jiří a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-547-0, s. 218-226.

způsoby utajení, neboť si je vědom, že zrovna on bude po nalezení a ohledání mrtvoly zařazen k podezřelým osobám. Mezi nejobvyklejší způsoby utajování vražd bývá ukrytí mrtvoly či její přemístění, rozčlenění nebo zničení mrtvoly či samotné ničení stop. Ke skrytí mrtvoly se pachatel rozhodne často v době, kdy je pobízen touhou pro získání co nejdelšího časového náskoku, který uplyne od spáchání vraždy a jejím odhalením. Takový pachatel tento náskok využívá k obstarání si alibi, ničení důkazů, stop nebo jej touží využít k útěku a navíc počítá s tím, že mrtvola bude objevena ve stavu, kdy již nepůjde stanovit přesné datum a čas smrti. Často se pachatelé rovněž velmi snaží o zničení stop a důkazů, u kterých se domnívá, že by mohly směřovat k jeho odhalení, přičemž během takového ničení utváří řadu jiných kriminalistických stop, které je následně možno využít při usvědčování pachatele.⁴⁵

Poslední kriminalistickou charakteristiku z oblasti metodiky vyšetřování vražd jsem se rozhodl pojednat o **typických osobnostech pachatelů**, neboť zejména v rámci prvotního prověřování to v některých případech umožní zúžit okruh případných podezřelých. Obecně trestné činy proti životu bývají spáchány spíše mladšími pachateli, kteří mívají velmi často nízký stupeň dosaženého vzdělání. Často se také jedná o slabomyslné pachatele nebo o pachatele nadměrně požívající alkohol nebo omamné a psychotropní látky. Je zde rovněž značné zastoupení psychopatů, a také bývá mezi pachateli více svobodných.

Za zvláštní skupinu pachatelů lze považovat pachatelé sexuálních vražd. Z obsahů znaleckých posudků z oborů sexuologie a psychologie bylo zjištěno, že takový sexuálně motivovaný vrah, který není včas odhalen, bude vraždit opakovaně, přičemž půjde o sériového vraha, jenž k uspokojení svých potřeb vyžaduje takové násilné trestné činnosti. Do této skupiny řadíme typické osobnosti pachatelů, kteří vyžadují k náležitému ukojení co nejvíce nehybné tělo, přičemž dojdou k závěru, že takové je tělo mrtvé osoby. Patří sem i pachatelé, kteří se prostřednictvím násilí snaží dosáhnout pohlavního styku s obětí, která se brání a bývá usmrcena v průběhu překonávání kladeného odporu.⁴⁶

⁴⁵ Tamtéž, s. 221 - 222.

⁴⁶ Tamtéž, s. 224.

2.2 Ublížení na zdraví a Těžké ublížení na zdraví

Oba tyto úmyslné trestné činy proti zdraví mají společný objekt, kterým je lidské zdraví, ovšem liší se navzájem stupněm závažnosti způsobeného následku. Trestný čin **Těžké ublížení na zdraví** je vymezen ustanovením § 145 TZ, přičemž základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „*Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán...*“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2 a 3 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li čin** uvedený v odstavci 1 **na dvou či více osobách**, **na těhotné ženě**, **na dítěti mladším 15 let**, **na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi** v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, **na zdravotnickém pracovníkovi** při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, nebo **na jiném pro jeho skutečnou či domnělou rasu**, příslušnost k etnické skupině, **národnost**, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání. Také v případech, kdy čin spáchá **opětovně**, nebo poté, co spáchal jiný zvlášť závažný zločin spojený s úmyslným způsobením těžké újmy na zdraví nebo smrti nebo jeho pokus nebo **ze zavrženíhodné pohnutky**.

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** uvedeným činem v odstavci 1 **smrt**.

Trestný čin **Ublížení na zdraví** je vymezen ustanovením § 146 TZ, přičemž základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „*Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán...*“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2, 3 a 4 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li čin** uvedený v odstavci 1 **na těhotné ženě**, **na dítěti mladším 15 let**, **na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi** v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, **na zdravotnickém pracovníkovi** při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího

k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo **na jiném pro jeho** skutečnou či domnělou **rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost**, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **těžkou újmu na zdraví**.

(odst. 4) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **smrt**.

Lidské zdraví z hlediska objektu zahrnuje nejen normální funkce tělesných orgánů nezbytných k obvyklé činnosti, ale pojímá i zdraví duševní. Předmětem útoku může být pouze člověk, nikoli lidský plod. Z hlediska objektivní stránky uvedená ustanovení rozlišují dvojí stupeň závažnosti poškození zdraví na méně závažné ublížení na zdraví a těžkou újmu na zdraví.⁴⁷ K uvedeným oběma stupňům se váže mimo jiné i výkladové ustanovení § 122 TZ, o kterém bylo pojednáno v rámci první kapitoly.

Z hlediska praxe lze uvést, že o tom, zda došlo k naplnění těchto znaků, rozhoduje soud vždy na základě posudku znalce (lékaře). Úkolem přibráného znalce, zejména v přípravném řízení, je podrobně vylíčit skutkový stav věci, jako určit mechanismus vzniku poranění a samotné důsledky způsobených zranění. Za východisko posouzení příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele a způsobeným následkem na zdraví poškozeného, je takovým východiskem stav před poškozením, nikoli stav absolutního zdraví. Rozhodující je tedy vždy, oč se stav zhoršil oproti stavu před útokem pachatele. Na druhé straně však nezáleží na tom, zda ke vzniku poruchy na zdraví nebo onemocnění ve smyslu výkladového ustanovení § 122 pro oba odstavce, přispěl zvláštní psychický nebo fyzický stav postiženého, za který můžeme například považovat chronické onemocnění nebo vysoký věk poškozeného.⁴⁸

V praxi se také setkávám s případy méně závažných fyzických napadení, které v konečném důsledku jsou posuzovány jako přestupky proti občanskému soužití podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 251/2016 Sb., zákona o některých přestupcích. Pro naplnění skutkové podstaty přečinu ublížení na zdraví podle

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 562.

⁴⁸ Tamtéž, s. 563.

§ 146 odst. 1 TZ nestačí zpravidla pouhé působení bolesti nebo nevolnosti či lehké oděrky kůže, byť způsobují poškozenému bolestivost. Ustálená judikatura k předmětné otázce vykládá, že musí jít o zdravotní obtíže ne zcela přechodného rázu, které musí podle soudní praxe přetrvávat zpravidla alespoň 7 dnů.⁴⁹ Jde například o onemocnění spojené s déletrvajícím bolestmi či poranění spojená s určitou ztrátou krve anebo horečkami. Musí být zahrnuto poranění i vyvolání onemocnění.

Naproti tomu za předpokladu, že půjde o výraznou poruchu zdraví, lze za ublížení na zdraví považovat i takovou poruchu, která netrvala obvykle požadovanou minimální dobu 7 dnů. Obdobně i pracovní neschopnost a doba jejího trvání, i když je důležitým kritériem pro posouzení charakteru poranění, není kritériem jediným.⁵⁰ Charakter poranění musíme při prověřování a vyšetřování tohoto trestného činu zkoumat i na podkladě jiných dalších okolností. Především jakými příznaky, bolestmi či obtížemi, v jaké tomu bylo intenzitě a po jakou dobu se poranění projevovalo. Také jaké si poranění vyžádalo lékařské ošetření, nebo jaké obtíže měl poškozený a zda tyto obtíže korespondovaly zajištěnému lékařskému konstatování.

2.3 Loupež

Asi každý vyšetřovatel na takzvané „okresní úrovni“ mi dá za pravdu, že trestný čin loupeže v kategorii úmyslných násilných trestných činů, patří mezi opravdu dominantní zástupce v této kategorii. Osobně jsem se s tímto trestným činem již ve své praxi setkal v řádech desítek spáchaných skutků, proto také v rámci této podkapitoly o tomto trestném činu pojednám nejen pohledem trestního práva, ale i z hlediska kriminalistického. Právě v rámci kriminalistické charakteristiky z příslušných oblastí metodiky vyšetřování tohoto trestného činu nám v praxi napomáhají k efektivní práci a urychlení samotného prověřování a vyšetřování tohoto převažujícího násilného trestného činu.

⁴⁹ Rozhodnutí Trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, evidované pod spis. zn.Tpjf 24/85 [R 16/1986 tr.].

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 563. Srov. s rozhodnutím Trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, evidované pod spis. zn.Tpjf 24/85 [R 16/1986 tr.].

Trestný čin loupež je vymezen ustanovením § 173 TZ, kdy základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „**Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán...**“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2, 3 a 4 trestní zákoník dále vymezuje: (odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán,

„a) **spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,**
b) **způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,**
c) **způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo**
d) **spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu financování terorismu (§ 312d) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f)**“

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **škodu velkého rozsahu.** (odst. 4) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **smrt.**

Objektem loupeže je jednak osobní svoboda ve smyslu svobodného rozhodování a současně majetek. Loupež značí násilný zásah do svobody rozhodování spojený s úmyslem zmocnit se cizí věci. Objektivní stránka záleží v použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, které musí časově předcházet zmocnění se věci. Užije-li pachatel násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí až poté, co se věci již zmocnil (dokonal krádež), aby si věc uschoval, v takových případech půjde o trestný čin krádeže ve smyslu § 205 odst. 1 písm. c) TZ.⁵¹ V souhrnu musí být násilí u loupeže prostředkem nátlaku na vůli oběti. Nenadálé vytržení věci z ruky poškozeného není též loupeží, ale rovněž krádeží ve smyslu § 205 odst. 1 písm. d) TZ.⁵²

Naproti tomu v podobných případech, kdy například poškozená drží svou tašku či kabelku pevně a pachateli se prvotně jeho pokus o nenadálé vytržení tašky nezdaří, a pachatel proto musí vynaložit větší sílu, aby se tašky zmocnil,

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 601-603.

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2003, evidované pod spis. zn. 6 Tdo 1022/2002. K rozlišení trestných činů loupeže a krádeže vzhledem k naplnění znaku násilí.

nejde již o jednoduché odejmutí věci z ruky poškozené a takové jednání pachatele má již znaky násilí ve smyslu předpokládaném u loupeže.⁵³

Také jsem se setkal v praxi s případem, kdy pachatel ve vnitřních prostorách benzinové čerpací stanice od prodavače, si jako běžný zákazník nechal podávat větší množství krabiček cigaret, které vkládal do svého batohu. Během tohoto ukládání cigaret pachatel držel v ruce srolované bankovky, aby v prodavači vzbudil důvěru. Následně, když prodavač požadoval zaplacení, pachatel, který neměl v úmyslu za cigarety zaplatit a aby nebyl prodavačem pronásledován a mohl utéct pryč, nastříkal prodavači do očí pepřový sprej, a následně utekl. Ačkoli by se mohlo zdát, že pachatel užil násilí až poté, co se již zmocnil zboží a spáchal tedy přečin krádež podle § 205 odst. 1 písm. c) TZ, opak je pravdou. V popsaném případě se totiž v době použití násilí pachatel ještě nezmocnil cizí věci krádeží, neboť neopustil vnitřní prostor čerpací stanice, ovšem již dokončil trestný čin loupeže, u něhož postačuje užití násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci.⁵⁴

Pachatelem může být kdokoli. Spolupachatelé si mohou svůj podíl na loupeži rozdělit, například tak, že jeden vykoná násilí a druhý se zmocňuje věci.⁵⁵ Úmysl pachatele se musí vždy vztahovat k násilnému jednání a zároveň k tomu, aby se zmocnil cizí věci. Dojde-li při loupeži k ublížení na zdraví oběti, je újma na zdraví ve smyslu § 146 odst. 1 TZ již obsažena z povahy věci v základní skutkové podstatě loupeže podle § 173 odst. 1 TZ.⁵⁶

Z kriminalistického pohledu je potřeba si uvědomit, že při loupeži dochází k bezprostřednímu kontaktu mezi pachatelem a obětí. To vyvolává zákonitost vzniku specifických stop a důkazů a ve vztahu k takzvané specifické kriminální situaci, jenž zahrnuje určitý druh místa spáchání loupeže, dobu spáchání, způsoby spáchání činu a motivy pachatele, s čímž je možno dále efektivně v rámci vyšetřování pracovat a tím přispívat k řádnému objasnění věci. Může se

⁵³ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2003, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 927/2003.

⁵⁴ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2004, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 1383/2004.

⁵⁵ Srov. s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 11. 1993, evidovaný pod spis. zn. 7 To 168/93. K spolupachatelství na trestném činu loupeže.

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 601-604.

jednat zejména o určitý druh místa spáchání činu, jako jsou objekty podnikatelských subjektů, například banky, herny, pošty, směnárny a podobně. Dále se jedná o útoky na jedince s cílem zmocnění se především peněz a to na zpravidla odlehlých místech beze svědků, čímž chce pachatel dosáhnout příznačného prostředí. Rovněž zjišťujeme a zkoumáme při prověřování informace týkající se intenzity útoku, povahu pachatelů i jejich oběti. Zaměřujeme se na charakter napadených osob, kterými mohou být ozbrojený a řádně vycvičený ochránce, přestárlá osoba, nebo podnapilá osoba, přičemž právě ve vztahu k charakteru napadených osob, lze usuzovat o povaze a typu pachatele. Ve vztahu k uvedeným aspektům u spáchaných loupeží hovoříme o kriminální situaci.⁵⁷

Způsoby spáchání lze členit podle intenzity agrese (pohrůžka bezprostředního násilí jako namířená zbraň, užití přímého fyzického násilí a uvedení oběti do stavu bezbrannosti lstí), dále podle uvedeného charakteru napadeného objektu a podle existence předchozího kontaktu pachatele s obětí, a to na bez předchozího kontaktu (napadení ze zálohy, frontální napadení), či po předchozím kontaktu, kde je charakteristické, že oběť se před loupeží zdržovala dobrovolně ve společnosti pachatele (společná konzumace alkoholu, v souvislosti s prostitucí, či po předchozím klamavém jednání – vylákání). Významnou komponentou ve způsobech spáchání je použití zbraně a přípravná jednání spočívající v „typování“, obhlídce místa, plánování, opatřování prostředků jako zbraně, dopravní prostředky, převleky, maskování.⁵⁸

Pachatelé loupeží bývají dle statistických údajů kriminalistiky i kriminologie převážně muži do 30 let. Pro ženy je typické uvedení do stavu bezbrannosti lstí, nebo jejich využití jako spolupachatele, takzvané „volavky“. Vzpomeňme na úvodem zmíněné takzvané „uspávačky“. Oběti loupeží jsou nejčastěji muži. Oběti loupeží se svým jednáním podílejí jednak na jejich celkové úspěšnosti, a také na tvorbě stop, například při obraně a podobně.⁵⁹

⁵⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 437-438.

⁵⁸ Tamtéž, s. 438-439.

⁵⁹ Tamtéž, s. 438. Srov. s GŘIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. Kriminologie. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019, ISBN 978-80-7598-554-5, s. 278-280.

Typickými stopami jsou především paměťové stopy ve vědomí oběti, neboť ve většině případů přišla do styku s pachatelem, pokud tedy nebyla napadena ze zálohy a neměla možnost pachatele vůbec zahlédnout, nebo na oběť nepůsobily negativní faktory spočívající ve „výběrovosti vnímání“, přičemž oběť vnímá zbraň a následně nedokáže popsat pachatele. Nejvíce stop se vyskytuje při použití fyzického násilí. Materiální stopy u loupeže se nacházejí zejména na místě činu (stopy krve, sliny na nedopalcích cigaret, nábojnice, zbraně nebo jiné předměty, pachové stopy, trasologické stopy), na těle oběti a oděvu (řezné, bodné, zhmožděné a střelné rány, pohmožděniny, kontaktní mikrostopy), na těle pachatele a jeho oděvu (typicky stopy po obraně oběti, kontaktní mikrostopy, krevní stříkance, vlasy, povýstřelové zplodiny) a také na předmětech použitých k loupeži (vlasy na kuklách či jiných maskovacích prostředcích).⁶⁰

Vzhledem k omezenému rozsahu se nebudu věnovat zvláštnostem předmětu vyšetřování u loupeží, typickým vyšetřovacím situacím či zvláštnostem při vytyčování vyšetřovacích verzí nebo plánování a organizaci při vyšetřování loupeží či zvláštnostem při zapojení veřejnosti do vyšetřování a prevenci. Z jednotlivých dílčích komponentů z hlediska metodiky vyšetřování loupeží se dále zaměřím jen na ty nejpodstatnější a to na: zvláštnosti podmětů k vyšetřování, počátečním úkonům z hlediska efektivního prověřování a následným úkonům ve vyšetřování.

Typickým podmětem u loupeží je telefonické či ústní oznámení oběti nebo poškozeným, svědky nebo zdravotníky. Oznámení obvykle obsahují informace vhodné k bezprostřednímu pátrání po horké stopě. Nejasná oznámení bývají od zraněných nebo opilých osob. Rovněž se v praxi setkáváme s nepravdivými oznámeními ve smyslu inscenace loupeže, kdy oznamovatel utváří uměle nápadné stopy. Motivací těchto oznámení bývá zakrytí „manka“, zmocnění se svěřených peněz, zakrytí ztráty a podobně. V těchto případech inscenátor zpravidla nikoho neoznačí jako pachatele a nápadně si jeho popis zcela vymyslí.

V rámci prověřování při objasňování loupeže, je nezbytné se zaměřit především na výsledek oznamovatele, zpravidla oběti, jenž představuje počáteční

⁶⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 441.

zdroj informací. Zejména pokládáme otázky: „proč a za jakých okolností byl oznamovatel (oběť) na místě činu, kterých věcí se pachatelé zmocnili, doba spáchání loupeže, odkud se na místě pachatel objevil, také kdy s ním navázal poškozený kontakt, za jakých okolností a co předcházelo loupeži, též popis pachatele, způsob spáchání, doslovný obsah výhrůžek, druh a intenzita užitého násilí, zbraně, zda byly na místě činu další osoby, jejich chování, či otázky k chování oběti během činu, způsob obrany či odporu, zda způsobil pachateli zranění nebo poškodil oděv, kdo mohl vědět o tom, že poškozený bude v určitou dobu na místě činu a co má při sobě, a neopomenout zda poškozený má na někoho podezření.“ Očitým svědkům se kladou v podstatě podobné otázky.⁶¹

Pronásledování pachatele po takzvané horké stopě přichází v úvahu v případech, je-li loupež oznámena bezprostředně po činu a byly patřičně získány informace, na jejichž základě je možno pachatele vypátrat. Cílem je zadržet pachatele na útěku ještě před tím, než se ukryje. Volí se takzvané „pročesávání terénu“, pronásledování autohlídkami, přehrazení únikových cest, silniční kontroly či kontroly na nádražích. K pronásledování pachatele lze využít i služebního psa jeho nasazením na pachovou stopu zanechanou pachatelem na místě činu, nebo na odhozených věcech a podobně.

Dalším **nezbytným je ohledání místa činu**, kdy ačkoli u některých loupežích se nepředpokládá masivní vznik stop na místě činu, je nutné hranice ohledání vymezit poměrně široce a ohledávat také okolí, kde lze získat stopy obuvi a dopravních prostředků, nedopalky cigaret, ztracené předměty, odhozené usvědčující předměty jako peněženku, z níž pachatel odcizil peníze, odhozené zbraně, nezapomínáme na odpadkové koše. V některých případech je vhodné k ohledání přibrat poškozenou osobu či očitého svědka. Tyto osoby doplňují na místě činu svou výpověď o detaily a mohou upozornit na důležité stopy.

Rovněž **provádíme ohledání oděvů**, prohlídku těla oběti či pachatele. Ohledání oděvu a zevní prohlídku těla oběti je nutné provést okamžitě po oznámení, protože hrozí nebezpečí z prodlení. Některé stopy mohou být na oběti přeneseny z těla pachatele, například po vzájemném zápase. Stejně úkony se

⁶¹ Tamtéž, s. 443-445.

provádí u podezřelého pachatele, jestliže byl dopaden v době, kdy na jeho oděvu nebo těle mohou být stopy z místa činu nebo přenesené stopy z oběti.

Velice nápomocným bývá **vyhodnocení záznamů z kamerových systémů** umístěných nejen v objektech, kde k loupeži došlo, ale i záznamů kamerových systémů městské policie nebo soukromých firem, monitorujících prostor v místě činu či v jeho bezprostředním okolí. V některých případech bude vhodné analyzovat záznamy z kamerových systémů monitorujících i vzdálenější okolí. V případech, kdy předpokládáme, že pachatelé celý čin také plánovali, analyzujeme a zajišťujeme uvedené kamerové systémy i několik dnů před loupeží. Také vysoká nebezpečnost loupeže odůvodňuje v co nejkratší době provedení úkonů jako zadržení, osobní a domovní prohlídka u obviněného.

Zadržení pachatelů loupeže si vyžaduje přípravu jako je zajištění dostatečného množství potřebných sil a prostředků, protože mnohdy jde o agresivní či ozbrojené pachatele, kteří jsou si vědomi hrozícího vysokého trestu. Kladení odporu se zbraní při zadržení těchto osob lze tedy důvodně předpokládat. Cílem osobní i domovní prohlídky či prohlídky vozidla, případně jiných prostor, je nalezení věcí důležitých pro trestní řízení. Za takové lze považovat především věci pocházející z trestné činnosti jako jsou zbraně, kukly, pachatelův oděv, který měl oblečen při loupeži na sobě nebo boty.⁶²

V neposlední řadě, zejména v praxi se využívá, a s čím se v literatuře moc neseťkáváme, je i analýza dat případně zajištěného mobilního telefonu, nebo například můžeme pachatele spojit s místem činu za pomoci takzvaného výpisu z oblastních satelitních buněk (§ 88a TŘ – zjištění údajů o telekomunikačním provozu). Mnohdy především na odlehlých méně frekventovaných místech může být takový výpis velice efektivním vodítkem k osobě pachatele, tedy za předpokladu, že pachatel svůj běžně používaný mobilní telefon měl v době spáchání u sebe nebo například ponechaný ve vozidle ideálně ve spojení s připojením do datové sítě.

Za **následné vyšetřovací úkony** lze nejčteněji považovat samotný výslech obviněného, výslechy svědků a poškozených, rekognici, provedené expertizy k vyhodnocení zajištěných stop, nejčastěji trasologických, daktyloskopických,

⁶² Tamtéž, s. 445-446.

balistických a především biologických. V případech, kdy dojde ke zranění oběti je pravidlem znalecké zkoumání z odvětví soudního lékařství. V neobjasněných případech se často využívá rekognice v rámci typování pachatelů podle fotografie. Lze v těchto případech předkládat aktualizovaná alba vytipovaných, zejména kriminálně závadových osob, nejčastěji doplněná o fotografie nedávno propuštěných recidivních pachatelů. Stává se, že pachatel svou oběť velice často oslovuje a je účelné využít i rekognice podle hlasu. Rovněž se při vyšetřování těchto činů často využívá i vyšetřovacích pokusů, rekonstrukcí nebo prověrek výpovědi na místě činu.⁶³

2.4 Vydírání

Trestný čin vydírání je vymezen ustanovením § 175 TZ, kdy základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „**Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán...**“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2, 3 a 4 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li** čin uvedený v odstavci 1 například **jako člen organizované skupiny**, nebo **se zbraní**, či **způsobí-li** takovým činem **značnou škodu** nebo **spáchá-li** takový čin **na těhotné ženě**, na **svědkovi**, **znalci** nebo **tlumočnickovi** v souvislosti s výkonem jejich povinnosti nebo **spáchá-li** takový čin **na jiném pro** jeho skutečnou nebo domnělou **rasu**, příslušnost k etnické skupině, politické přesvědčení, národnost, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** takovým činem **těžkou újmu na zdraví**, nebo **spáchá-li** takový čin **v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu**, trestného činu **financování terorismu** (§ 312d TZ) nebo **vyhrožování teroristickým trestným činem** (§ 312f TZ), či **způsobí-li** takovým činem **škodu velkého rozsahu**.

(odst. 4) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **smrt**.

⁶³ Tamtéž, s. 446.

Objektem trestného činu vydírání je svobodné rozhodování člověka. Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel jiného nutí k tomu, aby něco konal, opominul nebo trpěl, co by napadený bez donucení neučinil. U vydírání se tak děje násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy. Příprava trestného činu vydírání, pokud směřuje k některé zvlášť přitěžující okolnosti podle § 175 odst. 3 nebo 4 TZ, je trestná.⁶⁴ Na rozdíl od loupeže postačí u vydírání pohrůžka „*násilí*“ nikoli bezprostředního nebo pohrůžka jiné těžké újmy. Trestný čin loupeže je v poměru speciálním k trestnému činu vydírání, jelikož cíl i užitě prostředky k jeho dosažení jsou u loupeže užší. Neužije-li tedy pachatel v úmyslu zmocnit se cizí věci vůči poškozenému násilím, a také ani pohrůžky bezprostředního násilí, ale pouze pohrůžky, podle které má být násilí vykonáno v časovém odstupu, jde o vydírání.⁶⁵ Tedy podstatný znak loupeže spočívá na rozdíl od vydírání v tom, že vyslovená pohrůžka násilí nebo pohrůžka jiné těžké újmy hrozí bezprostředně a okamžitě.

V případech již oznámených a poté prověřovaných trestných činů, kdy pachatel vydírá svědka, respektive osobu, která vnímala skutečnosti, které mohou být podkladem pro další rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, a jednání takového pachatele je spácháno v úmyslu zastrašit takového svědka od následného řádného splnění jeho povinností vyplývajících z trestního řádu (například povinnost svědčit podle § 97 TR), a tento svědek nebyl ještě formálně předvolán ke svědecké výpovědi, bude i přesto takové jednání kvalifikováno jako zločin vydírání podle § 175 odst. 1, 2 písm. e) TZ.⁶⁶ Naproti tomu se v praxi setkáváme i s případy, týkající se nátlaku na poškozeného (nátlak ve smyslu vydírání), aby vůbec násilný trestný čin neoznamoval (nejčastěji znásilnění, loupež – často v praxi u mládeže, nebo případy domácího násilí ve smyslu § 199 TZ). Takové jednání, v uvedených případech, bude kvalifikováno jako přečin § 175 odst. 1 TZ. Důvod pro takové posouzení je skutečnost, že obecná oznamovací povinnost ve smyslu § 368 TZ není povinností svědka.⁶⁷

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 606.

⁶⁵ Tamtéž. Srov. s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 12. 2004, evidovaný pod spis. zn. 2 Ntd 20/2004. K vzájemnému poměru trestných činů loupeže a vydírání.

⁶⁶ Srov. s výkladovým stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství č. 27/2000.

⁶⁷ Tamtéž. Srov. s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2000, evidovaný pod spis. zn. 7 Tz 133/2000.

2.5 Znásilnění

Trestný čin znásilnění je vymezen ustanovením § 185 TZ, přičemž základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „*Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán...*“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2, 3 a 4 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li** čin uvedený v odstavci 1 **souloží nebo jiným** pohlavním stykem provedeným **způsobem srovnatelným se souloží**, nebo **na dítěti**, či **se zbraní**.

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li** čin uvedený v odstavci 1 **na dítěti mladším patnácti let**, spáchá-li takový čin **na osobě ve výkonu vazby**, trestu **odnětí svobody**, ochranného **léčení**, zabezpečovací **detence**, ochranné nebo ústavní výchovy či v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, **anebo způsobí-li** takovým činem **těžkou újmu na zdraví**.

(odst. 4) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **smrt**.

Objektem znásilnění je právo člověka svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě. Předmětem útoku může být jak muž, tak žena, a může jim být i osoba žijící s pachatelem v partnerském či manželském svazku. Úzce s tímto trestným činem souvisí trestný čin sexuálního nátlaku ve smyslu ustanovení § 186 TZ, přičemž závažnější skutky naplňují skutkovou podstatu znásilnění, o poznání ty méně závažné skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku. Z hlediska objektivní stránky znásilnění záleží v tom, že pachatel jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, jenž zahrnuje nejen bezprostředního násilí, ale i kterého má být užito v budoucnu, anebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Donucení obsahuje nesouhlas oběti. Stavem bezbrannosti je stav, v němž není oběť schopna klást odpor. Za typické lze považovat opilost, duševní chorobu oběti, spánek nebo spoutání.

U znásilnění je vyloučen jednočinný souběh s trestným činem omezování osobní svobody, neboť je již v trestném činu znásilnění obsažen, stejně jako s trestným činem ublížení na zdraví. Z důvodu speciality je vyloučen stejný souběh i s trestným činem vydírání. Těžká újma na zdraví v obou formách z hlediska zavinění je již obsažena v kvalifikovaných skutkových podstatách trestného činu znásilnění. Pokud je činem způsobena smrt, je třeba tuto skutečnost ovšem vyjádřit souběhem s trestným činem vraždy.⁶⁸

Trestný čin znásilnění se vyznačuje dvoufázovostí jednání, jenž prvotní spočívá v užití násilí či jiné formy a druhá fáze vykonáním samotného pohlavního styku. Za pohlavní styk lze považovat ukájení pohlavního pudu na těle oběti, patří sem soulož, jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží jako orální nebo anální pohlavní styk.⁶⁹ K výkladu pojmu jiného obdobného pohlavního styku u trestného činu znásilnění také Nejvyšší soud zkonstatoval, že půjde o znásilnění i v takovém případě, kdy pachatel násilím či pohrůzkou bezprostředního násilí překoná odpor jiné osoby, a donutí ji k tomu, aby strpěla stimulaci svého pohlavního orgánu ústy pachatele. Celkovou závažnost je nutné vždy hodnotit i v souladu z hlediska psychických i fyzických následků pro oběť.⁷⁰

Mezi ostatní, ty méně závažné podoby pohlavního styku, lze považovat například ohmatávání genitálií. Závažnost takových jednání je ovšem opravdu nutné vždy hodnotit i s přihlédnutím k jeho následkům (fyzickým i psychickým) pro oběť. Například, když pachatel během osahávání poškozené jí také strčí prsty do pochvy, přičemž taková sexuální aktivita pro poškozenou nepředstavuje, co do intenzity, obdobný traumatický zážitek jako během násilné souloži, nelze následně takové jednání pokládat za „jiný obdobný pohlavní styk“.⁷¹

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 620-622.

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 407/2007.

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, evidované pod spis. zn. 3 Tdo 535/2009.

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 407/2007.

2.6 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí je vymezen ustanovením § 185 TZ, kdy základní skutkovou podstatu obsaženou v prvním odstavci uvedeného ustanovení trestní zákoník vymezuje následovně: „**Kdo *týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán...***“

Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu v následujících odstavcích 2 a 3 TZ dále vymezuje:

(odst. 2) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **spáchá-li čin** uvedený v odstavci 1 **zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem**, či **způsobí-li** takovým činem **těžkou újmu na zdraví**, anebo **spáchá-li** takový čin **nejméně na dvou osobách**, nebo **páchá-li** takový čin **po delší dobu**.

(odst. 3) Odnětím svobody bude pachatel potrestán, **způsobí-li** činem uvedeným v odstavci 1 **těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob**, nebo **smrt**.

U trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí je předmětem útoku každá osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí, ovšem s výjimkou osoby pachateli svěřené do péče či výchovy. Takovou osobou může být nejen osoba blízká ve smyslu ustanovení § 125 TZ, ale i bývalá manželka nebo podnájemník za podmínky, že žijí s pachatelem ve společném obydlí, přičemž podstatou soužití ve společném obydlí v případech týrání je skutečnost, že mezi pachatelem trestné činnosti a poškozenou osobou je vytvořen zvláštní vztah vyplývající z vazby obou na jedno obydlí se sníženou možností oběti předmětné obydlí opustit.⁷²

O soužití ve společném obydlí půjde i tehdy, pokud pachatel do obydlí pravidelně dochází nebo se tam často zdržuje nebo tam běžně přespává a sdílí s obětí trvalým způsobem její soukromí.

Nejvyšší soud v tomto ohledu také konstatuje, že ke spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí není rozhodující formální právní titul

⁷² Srov. s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. 3. 2019, evidovaný pod spis. zn. 14 To 319/2017.

ve vztahu k vlastnictví obydlí, ale postačí, když týraná osoba fakticky bydlí a žije s pachatelem v jednom obydlí, aniž k bydlení má jakýkoliv formální právní titul.⁷³

Z hlediska praxe je trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 185 TZ určen k postihu případů **domácího násilí**, jejichž charakteristickým rysem je to, že k nim dochází v soukromí mezi osobami navzájem spjatými určitými citovými, sociálními či ekonomickými vazbami.

Trestním zákoníkem vymezený znak „ve společném obydlí“ je vyjádřením vztahu mezi obětí (týranou osobou) a pachatelem, neslouží však k určení místa spáchání tohoto trestného činu. K týrání může docházet i jinde. Týrání může být jak fyzické, tak i psychické, přičemž ho lze vymezit jako zlé nakládání, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti s určitým trváním, jenž je obětí vnímáno jako těžké příkoří.

Naproti tomu kratší trvání zlého nakládání může být vyváženo vyšší intenzitou jednání ze strany pachatele, přičemž není z hlediska naplnění všech znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu, aby šlo o jednání soustavné nebo po delší dobu trvajících. Tedy uvedený trestný čin nespadá do kategorií pokračujících trestných činů, nýbrž jde o trvajících trestný čin, pro který je typické souvislé páchání, zpravidla nerozpadající se do jednotlivých dílčích útoků. Pachatelem může být tedy jen ten, kdo s týranou osobou žije ve společném obydlí.

Pokud ovšem bude pachatel týrat nejméně dvě osoby, které s ním žijí ve společném obydlí, z nichž jedna je zároveň svěřena do jeho výchovy nebo péče, bude nutno takové jednání posuzovat jako jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 TZ s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí ve smyslu ustanovení § 199 odst. 1, 2 písm. c) TZ. Jednočinný souběh těchto trestných činů s trestným činem ublížení na zdraví podle § 146 TZ je zpravidla vyloučen z důvodu faktické konzumpce.⁷⁴

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, evidované pod spis. zn. 7 Tdo 1072/2012.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 644-645. Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2008, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1035/2008. K rozlišení trestných činů ublížení na zdraví dle formy zavinění ve vztahu ke způsobené těžké újmě na zdraví a k jejich souběhu s případy domácím násilím.

3 Prověřování, Vyšetřování a Trestní stíhání

Touto kapitolou navazuji na pojednání o přípravném řízení z úvodní kapitoly. Rozeberu zde především postupy policejního orgánu a vybrané právní instituty a úkony v rámci jednotlivých fází přípravného řízení, přičemž se pokusím vhodně je prezentovat právě s ohledem na prověřování a vyšetřování násilných trestných činů. Na pojednání této kapitoly následně navážu výslechy obviněných, výslechy svědků nebo také dokazováním se zaměřením na znaleckou činnost či rekognici a také dalšími zvláštními způsoby dokazování.

3.1 Prověřování

Obsahem úvodní podkapitoly vyplývá, že přípravné řízení je formováno určitými fázemi. První fází je postup před zahájením trestního stíhání. Druhou fází je vyšetřování a následně po skončení vyšetřování rozhodování státním zástupcem, přičemž právě onen počáteční postup před zahájením trestního stíhání vymezuje samotné prověřování. Ustanovení § 158 odst. 1 TŘ zmiňuje činnost, která ještě není trestně procesní činností policejního orgánu ve smyslu § 12 odst. 2 TŘ, ale činností podle zákona č. 274/2008 Sb., zákon o Policii České republiky. Podle ustanovení § 158 odst. 1 TŘ je policejní orgán (policista) povinen na podkladě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž základě lze učinit spolehlivý závěr o konkrétním podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna nutná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a směřující ke zjištění jeho pachatele. Úkony trestního řízení lze zahájit, jestliže zjištěné skutečnosti tomu důvodně nasvědčují. K objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících spáchání násilného trestného činu, jsou oprávněny všechny policejní orgány, vymezené v § 12 odst. 2 TŘ. Tedy policejní orgán zahájí úkony trestního řízení podle ustanovení § 158 odst. 3 TŘ a písemně vyhotoví o tom bez prodlení záznam. Od tohoto momentu má veškerá činnost policejního orgánu trestně procesní charakter a je stanovována příslušnými ustanoveními trestního řádu.

V rámci prověřování v souladu s ustanovením § 158 odst. 3 TŘ *„k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná*

vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn, kromě úkonů uvedených v této hlavě“, především **požadovat** potřebná vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů, **vyžadovat odborné vyjádření**, a je-li toho pro posouzení skutku potřeba, též **znalecké posudky**, obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály, **provádět ohledání věci a místa činu** ve smyslu ustanovení § 113 TŘ, též **vyžadovat** za podmínek uvedených v ustanovení § 114 TŘ **provedení zkoušky krve** nebo jiného podobného úkonu, včetně **odběru potřebného biologického materiálu**, pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za podmínek stanovených v ustanovení § 114 TŘ **snímat** také **daktyloskopické otisky**, provádět osobou stejného pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho vnější měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop či následků činu a dalších zde vymezených úkonů, které nepochybně policejní orgán při prověřování násilných trestných činů nejčastěji také využívá a aplikuje.⁷⁵

Policejní orgán trestní řízení může rovněž zahájit trestní řízení provedením neodkladných nebo neopakovatelných úkonů před sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení a to za podmínek, pokud hrozí nebezpečí. V praxi půjde nejčastěji o provedení neodkladného úkonu zadržení pachatele podle § 76 odst. 1 TŘ. Nejčastěji se tomu děje u bezprostředně oznámených loupeží, anebo u případů napadení v obydlí, které jsou posléze kvalifikovány jako domácí násilí. Neprodleně i v takových případech bude následovat sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 TŘ, který policejní orgán zašle do 48 hodin státnímu zástupci, nejlépe společně s protokolem o zadržení osoby podezřelé.

Policejní orgán je v rámci prověřování oprávněn zejména provádět úkony uvedené v hlavě deváté trestního řádu (§ 158 odst. 3 TŘ), provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony (§ 160 odst. 4 TŘ), kterými jsou úkony k zajištění osob a věcí pro účely trestního řízení a také důkazy, odložit nebo odevzdat věc (§ 159a TŘ), nebo dočasně odložit zahájení trestního stíhání (§ 159b TŘ).

⁷⁵ HENDRYCH, Lukáš. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) a českého trestního řádu. Bulletin advokacie, 2021, č. 12, s. 39.

Trestní řád označuje tuto fázi přípravného řízení v ustanovení § 159 TŘ jako prověřování a stanoví v něm i lhůty prověřování.⁷⁶

Lhůty ke skončení prověřování ustanovení § 159 TŘ v odstavci 1 vymezuje následovně: „*Policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, a) do dvou měsíců od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení*“ (přečin), „*b) do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu*“ (zločin), „*c) do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu*“ (zvlášť závažný zločin).

Policejní orgán v této fázi přípravného řízení je převážně vázán pokyny státního zástupce. Existuje minimum úkonů trestního řízení a procesních úkonů, o kterých může policejní orgán rozhodnout sám. To se týká například výzvy k předložení nebo vydání věci (§ 78 TŘ, nejčastěji ve vztahu k tématu, jde o zbraně, oblečení nebo mobilní telefony), rozhodnutí o vrácení věci, která byla vydána nebo odňata (§ 80 TŘ, § 81 TŘ), nebo vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek (§ 83c TŘ). O většině, především zajišťovacích úkonů, může policejní orgán rozhodnout a vykonat jej pouze se souhlasem státního zástupce a v případě neodkladnosti věci i sám, ale je povinný o takovém úkonu v zákonné lhůtě vyrozumět státního zástupce, který s takovým rozhodnutím udělí souhlas nebo ho zruší. Takovými úkony můžou být ve vztahu k násilnému trestnému činu zadržení podezřelého (§ 76 TŘ) či odnětí věci (§ 79 TŘ), prohlídka jiných prostor a pozemků (§ 83a TŘ), nebo osobní prohlídka (83b TŘ).⁷⁷

3.2 Vyšetřování

Vyšetřování zpravidla navazuje na prověřování. Počíná zahájením trestního stíhání, kdy samotným účelem a cílem tohoto úseku trestního řízení je určit, zda na základě dostatečně zjištěných skutečností bude možné obviněného postavit před soud a celou věc také soudně rozhodnout. Definice vyšetřování je obsažena v ustanovení § 161 odst. 1 TŘ, kterým je vymezeno

⁷⁶ NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 68-69. Srov. s HENDRYCH, Lukáš. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) a českého trestního řádu. Bulletin advokacie, 2021, č. 12, s. 39.

⁷⁷ Tamtéž, s. 69-70.

jako: „úsek trestního stíhání před podáním obžaloby (§ 176 TŘ), návrhu na schválení dohody o vině a trestu (§ 175a TŘ), postoupením věci jinému orgánu (§ 171 TŘ) nebo zastavením trestního stíhání (§ 172 TŘ), včetně schválení narovnání (§ 309 TŘ) a podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ) před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu“.⁷⁸ Lhůty a možné způsoby skončení vyšetřování jsou rovněž stanoveny trestním řádem.⁷⁹

K uvedené trestně právní definici je třeba podotknout, že vyšetřování není pouze určitý úsek trestního řízení, ale pojem vyšetřování má i jiný význam, kdy v jazykovém kontextu ve spojení s praxí policejních orgánů, jde především o činnost, a nikoliv o časový úsek. Účelem vyšetřování je vyhledávání důkazů, respektive informací o pramenech důkazů, objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a také následku trestného činu. Jeho obsahem jsou tedy efektivní činnosti a realizace procesních úkonů, směřujících ke shromáždění důkazních prostředků použitelných v řízení před soudem k podpoře obžaloby. Tomu by měl odpovídat i přiměřený rozsah a rychlost vyšetřování, aby zbytečně nebyly policejní orgány zatěžovány, neboť především vyšetřování násilných trestných činů představuje skutečnou práci v „terénu“. Naproti tomu kvalita provedení vyšetřování bezpochyby značně ovlivňuje průběh, úspěšnost i výsledky dokazování před soudem, a proto nemůžeme tuto fázi podceňovat. Jestliže ve vyšetřování dojde především k procesním pochybením, bude v následných etapách trestního řízení jejich odstranění velice obtížné nebo někdy již nereálné.⁸⁰

Kriminalistické hledisko pojímá vyšetřování právě jako praktické činnosti orgánů činných v trestním řízení, zejména policejního orgánu, s cílem a důrazem praktického vyhledání důkazů, a tím objasnění podstatných skutečností konkrétního vyšetřovaného případu. Obecně pro účely této práce lze kriminalistické pojetí chápat v souladu s vymezením samotného pojmu kriminalistiky jako učební disciplíny a to tak, že jde o „samostatný vědní obor sloužící ochraně občanů a státu před trestnými činy tím, že objasňuje zákonitosti

⁷⁸ NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 70.

⁷⁹ Srov. s ustanoveními § 166 TŘ – skončení vyšetřování a § 167 TŘ (lhůty).

⁸⁰ FRYŠTÁK, Marek. POJEM PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ, JEHO ÚČEL, VÝZNAM A FUNKCE Z POHLEDU SOUDNÍ JUDIKATURY. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8, s. 159.

vzniku, trvání a zániku stop a zákonitosti vyhledávání, shromažďování a zkoumání stop a tím, že vypracovává podle potřeb trestního zákona a trestního řádu metody, postupy, prostředky a operace v zájmu úspěšného odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti⁸¹. Z obsahu uvedené definice ji lze považovat za pomocnou vědu trestního práva především procesního.

Velice úzce s problematikou souvisí pojetí samotného trestného činu pohledem kriminalistiky, přičemž kriminalistickou charakteristiku trestného činu lze chápat jako určité vlastnosti trestného činu, které ovlivňují proces tvorby kriminalistických stop a proces samotného poznání trestného činu. Mezi základní komponenty kriminalistické charakteristiky trestného činu lze uvést způsob páchaní trestného činu, kriminální situace, osobnostní rysy pachatele a oběti trestného činu či motiv činu, které jsou významnými prvky při tvorbě metodik vyšetřování a vyšetřovacích verzí, bez kterých se zejména při efektivním vyšetřování násilných trestných činů neobejdeme.⁸²

Vyšetřování z pohledu kriminalistického má především za cíl poznat zákonitosti vzniku, nalezení a využití informací o spáchaných trestných činech, tím se zabývá především oblast metodiky vyšetřování. Metodikou vyšetřování rozumíme proces poznání kriminalisticky relevantních událostí.⁸³

Předmětem zkoumání metodiky vyšetřování jsou následující okruhy, zákonitosti vyhledávání, shromažďování, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalistických stop, soudních důkazů včetně kriminalisticky důležitých informací v zájmu rychlého, úplného a objektivního odhalování, vyšetřování a také prevence trestných činů. Objektem zkoumání metodiky vyšetřování jsou samotné prvky vzniku a průběhu kriminalisticky relevantních událostí, jejich projevy ve stopách a prvky procesu poznávání jednotlivých typů kriminalisticky relevantních událostí při vyšetřování a soudní praxi.⁸⁴

Z hlediska oblasti metodiky vyšetřování nám nauka neposkytuje její ucelenou formu ve vztahu k násilné kriminalitě jako takové. Nauka podává ve

⁸¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 6.

⁸² Tamtéž s. 31-32.

⁸³ Tamtéž s. 4-5.

⁸⁴ NĚMEC, Miroslav a kol. Teorie a metodologie kriminalistiky pro magisterské studium – I. díl. Aktuální problémy kriminalistické praxe. Praha: Abook s.r.o., 2018, ISBN 978-80-906974-1-6, s. 52.

vztahu k násilným trestným činům pouze jednotlivé a velice obsáhlé metodiky vyšetřování konkrétních skutkových podstat násilných trestných činů (loupež, vražda, znásilnění...). Struktura metodiky vyšetřování u těchto násilných trestných činů se skládá z následujících částí: kriminalistická charakteristika daného násilného trestného činu, zvláštnosti předmětu vyšetřování, typické stopy pro daný násilný trestný čin, typické podněty k jejich vyšetřování a jejich zvláštnosti, typické vyšetřovací situace vyskytující se při vyšetřování daného činu, také typické počáteční úkony a jejich zvláštnosti. Dále obsahuje vyšetřovací verze a zvláštnosti vytyčování těchto verzí, plánování a organizaci vyšetřování, či zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování. Také zahrnuje prevenci a následné etapy vyšetřování.⁸⁵

Bližší charakterizování jednotlivých dílčí komponent metodiky vyšetřování, co do upřesnění k násilným trestným činům, by bylo opravdu velice obsáhlé. Proto jsem ve vztahu k tomuto podtématu konkrétně věnoval pouze pojednání v předešlé kapitole, například u vraždy a loupeže, kde jsem se konkrétně zaměřil na charakteristiky vybraných, a v praxi nejčastěji využívaných jednotlivých dílčích komponentů z oblasti metodiky vyšetřování u těchto násilných trestných činů.

3.3 Zahájení trestního stíhání

S okamžikem zahájení trestního stíhání současně nastává i zahájení samotného vyšetřování. Tento okamžik je procesně velice významný, jelikož jen při trestním stíhání mohou orgány činné v trestním řízení využívat určitá oprávnění a vymezené postupy trestním řádem a zároveň obviněný může využívat jeho procesních práv. Trestním řádem jsou předpoklady pro zahájení trestního stíhání vymezeny § 160 odst. 1 TR, a to: *„nasvědčují-li prověřováním podle § 158 TR zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného“*, pokud není důvod k jinému postupu jako odložení či jiné vyřízení

⁸⁵ Tamtéž s. 61-62. Srov. s MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 407-417, s. 419-449.

věci, nebo dočasné odložení trestního stíhání. Toho, proti komu bylo zahájeno trestní stíhání, nazýváme obviněným.⁸⁶

Pro závěr o podezření ze spáchání konkrétního trestného činu určitou osobou zákon předpokládá, že musí být „odůvodněn dostatečně“, přičemž v této počáteční fázi vyšetřování je potřeba ve stupnici různých podezření mít určitou hranici, kterou lze nazývat „*práh podezření dostatečný k zahájení trestního stíhání*“.⁸⁷ Z uvedeného vyplývá, že v této počáteční fázi vyšetřování se nevyžaduje, aby bylo dosaženo jistoty, aby závěr, že osoba je skutečně pachatelem, byl jednoznačný. Na druhou stranu z hlediska praxe je nutné si uvědomit, že nedůvodné zahájení trestního stíhání je porušením základní zásady zákonnosti. Rovněž je nutno mít na paměti, že z obsahu článku 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyplývá, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven osobní svobody jinak, než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.⁸⁸

V praxi musí vyšetřovatel pečlivě zhodnotit pro takový závěr, že prověřovaná osoba je pachatelem trestného činu, nejen kvantitu nashromážděných informací, ale zejména jejich kvalitu, která je podložena jejich věrohodností, zákonností i relevancí. Nepostačí jen nedoložené dohady či jiné myšlenkové konstrukce, které nejsou dostatečně odůvodněny patřičnými fakty. Ve vztahu k násilným trestným činům z hlediska praxe půjde nejčastěji o kompletní posouzení zajištěných stop (biologických, krevních, daktyloskopických a dalších), obsahu jejich vyhodnocení, zajištěných výpovědí, ohledání místa činu, ohledání a prohlídky těla, pořízené fotodokumentace, vyhodnocení kamerových záznamů, vyhodnocení lékařských zpráv, obsahu odborných vyjádření a znaleckých zkoumání, osoby pachatele i oběti, jejich trestní minulosti či vzájemného vztahu, prověření alibi, nebo obsahu dalších věcných a listinných důkazů, které zpravidla bývají zajišťovány a prověřovány

⁸⁶ Ustanovení § 32 TŘ.

⁸⁷ NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 316. Srov. s ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2063. Míra podezření z trestného činu pro zahájení trestního stíhání. Též srov. s usnesením Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2004, evidované pod spis. zn. III. ÚS 554/03, a dále srov. s bodem č. 5 usnesením Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2007, evidované pod spis. zn. I. ÚS 603/07.

⁸⁸ NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 316.

v rámci objasňování vymezeným postupem právě před zahájením trestního stíhání.

Z hlediska formy se trestní stíhání zahajuje usnesením. Výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat označení policejního orgánu, spisovou značku, místo a datum vydání, dále popis skutku, ze kterého je konkrétní osoba obviněna, aby nemohl být skutek zaměněn s jiným skutkem a obsahoval skutkové okolnosti zakládající všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, který je v tomto skutku spatřován včetně jeho správné právní kvalifikace.

Z judikatury Ústavního soudu České republiky (dále jen „Ústavní soud“) a Nejvyššího soudu vyplývá, že na počátku vyšetřování nemusí být popis skutku ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání zcela vyčerpávající, ale musí být zachycen tak, aby v daném případě nevzbuzoval pochyby o naplnění všech znaků trestného činu. Případné vady nelze nahrazovat v rámci odůvodnění daného usnesení. V usnesení o zahájení trestního stíhání tedy musí být konkrétním a srozumitelným způsobem vyjádřeno, v jakých skutečnostech je spatřováno naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu.⁸⁹

Obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými osobními údaji, které musí být následně uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku.⁹⁰ Dále usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat poučení o opravném prostředku (stížnosti), a v případech, kdy vyvstávají vzhledem k okolnostem případu důvody nutné obhajoby, také poučení o obhajobě.⁹¹

Posledním nezbytným komponentem z hlediska obsahu usnesení o zahájení trestního stíhání, který současná právní úprava vymezuje obsahem ustanovení § 160 odst. 1 TŘ, je odůvodnění tohoto usnesení, ve kterém je potřeba přesně popsat a označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání, včetně subjektivní stránky z hlediska zavinění,

⁸⁹ VNENK, Vladislav. Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. Právní rozhledy č. 18/2022, s. 636. Srov. s usnesením Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2005, evidované pod spis. zn. II. ÚS 369/05 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2022, evidované pod spis. zn. 6 Tz 35/2022.

⁹⁰ Srov. s ustanovením § 120 odst. 2 TŘ.

⁹¹ NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 316-317.

k čemuž se vyjádřil i Ústavní soud, který konstatoval, že ve „sdělení obvinění musí být uvedena i subjektivní stránka trestného činu, tedy zavinění, popř. i pohnutka a následek“.⁹²

Odstavec 2 ustanovení § 160 TŘ dále vymezuje, že opis usnesení o zahájení trestního stíhání je nutné nejpozději doručit obviněnému na počátku prvního výslechu obviněného a do 48 hodin státnímu zástupci a obhájci. U obhájce začíná lhůta na doručení od jeho zvolení či ustanovení. Opis usnesení musí být doručen i poškozenému, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známe a zdali o to výslovně požádá (v praxi prostřednictvím záznamu v jeho výslechu i ve formulářích s poučením).

V rámci svých úvah o návrzích změn nad stávající úpravou trestního řádu, bych velice uvítal a navrhoval změnu trestního řádu právě ve vztahu k problematice zahájení trestního stíhání, a s ním spojené mnohdy zdlouhavé a kontraproduktivní odůvodňování usnesení o zahájení trestního stíhání. Zvolil bych stejný způsob změny v tomto ohledu, jaký se předpokládá v rámci očekávané rekodifikace trestního řádu. Tato vymezuje k zahájení trestního stíhání nejen nové pojetí, ale i způsob tohoto zahájení v následujícím znění:

„Trestní stíhání se zahajuje tím, že policejní orgán osobě uvedené v odstavci 1 na počátku prvního výslechu sdělí, že ji stíhá jako obviněného a učiní o tom záznam. V záznamu o sdělení obvinění musí být popsán skutek, ze kterého je osoba obviněna tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován.“⁹³

Z obsahu citovaného ustanovení vyplývá, že k zahájení trestního stíhání by již nedocházelo vydáním usnesení s předepsanými náležitostmi, ale nově by byl tento počátek vyšetřování zahajován formou opatření spočívající ve vyhotovení záznamu o sdělení obvinění, který by již neobsahoval komponent odůvodnění jako u dosavadní formy usnesení. Osobně mám za to, že z hlediska zejména úspory času a celkové efektivity vyšetřování, by šlo o velice vítanou změnu především samotnými vyšetřovateli.

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 46/96.

⁹³ Ustanovení § x17 odst. 2 návrhu Nového trestního řádu, dostupné z <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.

U násilných trestných činů často předchází počátku vyšetřování zadržení podezřelého ve smyslu § 76 TŘ. Následně jsou-li současně v těchto případech i dány důvody vazby podle § 67 TŘ je nutné začít velice rychle jednat. Zákon zde stanoví lhůtu 48 hodin, která je společná pro policejní orgán i státního zástupce. V těchto případech je během této lhůty nezbytné od počátku zadržení takovou osobu eskortovat, prohlédnout, poučit, vyzvat k vydání věcí, ale také pokaždé s ní podstoupit vyšetření u lékaře, a následně učinit velice mnoho dalších úkonů a se zadržením podezřelého spojených vyrozumívání různých orgánů, institucí a osob. Nemluvě o případech, kdy zadržení bylo doprovázeno použitím donucovacích prostředků nebo bylo doprovázeno zraněním osoby a podobně.

Teprve poté je taková osoba vyslýchána jako podezřelý podle § 76 odst. 3 TŘ. Mnohdy se na základě nově zjištěných informací z provedených šetření ve spojení i s informacemi zjištěnými z výslechu zadrženého, musí prověřit další skutečnosti, nebo také vyslýchat další osoby a především prostudovat mnohdy rozsáhlou trestní minulost obviněného (případy recidivistů, často u loupeží). Až potom jsme schopni zformovat a vymezit skutek, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem a obsahoval skutkové okolnosti zakládající všechny znaky skutkové podstaty trestného činu.

Následně k tomuto musíme z kompletního dosavadního spisu (mnohdy i vícero spisů) provést ono mnohostránkové odůvodnění k usnesení o zahájení trestního stíhání a kompletní koncept spisu. Také obvykle musíme v poučení určit přiměřenou lhůtu na uplatnění práva obviněnému zvolit si svého obhájce, obligatorně v případech nutné obhajoby⁹⁴ (loupež, znásilnění, týrání osoby žijící ve společném obydlí trvajícím po delší dobu, zde pokaždé). Po té obviněnému musíme obhájce ustanovit, když si sám obhájce ve stanovené lhůtě nezvolí, což sebou přináší další časové prodlevy. Následně vyjednat s obhájcem konkrétní čas výslechu obviněného, provést samotný výslech obviněného, poté sepsat a odůvodnit podnět na vzetí obviněného do vazby. Ten společně s konceptem spisu ještě musíme doručit státnímu zástupci, který ve zbytku uvedené lhůty zadržení musí analyzovat spisový materiál, přezkoumat samotné usnesení, seznámit se s výslechem obviněného či jiných osob, prostudovat trestní minulost

⁹⁴ Ustanovení § 36 TŘ.

obviněného, přezkoumat důvody vazby a poté sepsat a odůvodnit návrh na vzetí obviněného do vazby, který musí v uvedené lhůtě ještě doručit soudu.

I z tak neúplného výčtu některých dílčích úkonů, jenž jsou nezbytné v těchto případech, mi dá asi každý vyšetřovatel za pravdu, že právě odůvodnění usnesení trestního stíhání bývá časově nejnáročnější, a proto by bylo na místě jeho odbourání velice vítanou změnou, a to nemluvě o případech, kdy máme několik zadržených obviněných, nebo je-li zadržena a posléze obviněná osoba cizincem, je nutné přibírat a obstarávat také tlumočníky. Také si myslím, že odbourání předmětného odůvodnění má i z hlediska práce vyšetřovatelů velice taktické opodstatnění, neboť vyšetřovatelé mnohdy jsou nuceni odůvodněním vyzradit velice podstatné a konkrétní skutečnosti a protistrana mnohdy má čas velice efektivně vymýšlet umělé konstrukce k vyvinění, a tím může být následně zmařena i efektivnost výpovědní hodnoty ve vztahu k výsledku osoby obviněné, a to nejen v případech, kdy je obviněných více.

Proti usnesení o zahájení trestního stíhání je přípustná stížnost,⁹⁵ kterou může podat obviněný do tří dnů od doručení, nebo může obviněný podat stížnost i prostřednictvím svého obhájce, kdy lhůta na podání stížnosti se počíná od doručení, které bylo provedeno nejpozději.⁹⁶

V novém pojetí zahájení trestního stíhání, kde by se na místo usnesení doručoval obviněnému a obhájci záznam o sdělení obvinění, by právo stížnosti bylo nahrazeno institutem přezkoumání sdělení obvinění, které by rovněž příslušelo státnímu zástupci.⁹⁷

Také se v praxi stává, že během vyšetřování vyjde najevo, že skutek, pro který bylo původně zahájeno trestní stíhání, je jiným trestným činem, než jak byl právně posouzen v usnesení o zahájení trestního stíhání nebo bylo vyšetřováním prokázáno, že obviněný svým jednáním naplnil kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu, který mu je kladen usnesením za vinu, anebo naopak.

⁹⁵ Ustanovení § 160 odst. 7 TŘ.

⁹⁶ Srov. s ustanovením § 248 odst. 2 TŘ ve spojení s ustanovením § 138 TŘ.

⁹⁷ Ustanovení § x17a odst. 1 návrhu Nového trestního řádu. Srov. s § x4 návrhu Nového trestního řádu, dostupné z <https://justice.cz/web/mssp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>. Srov. s ustanovením § 157a TŘ.

Především u vyšetřování násilných trestných činů k tomuto může dojít po přezkoumání celého případu ve vztahu k provedeným odborným vyjádřením či znaleckým posudkům ke způsobeným újmám oběti a podobně. Na to upozorní policejní orgán obviněného a učiní o tom záznam do protokolu.⁹⁸ V praxi tomu zpravidla bude takovým způsobem, že obviněnému a obhájci doručí vyšetřovatel vyrozumění o změně právní kvalifikace skutku nebo takto učiní v rámci záznamu do prostudování spisu.

Vyjde-li během vyšetřování najevo, že se tentýž obviněný dopustil dalších skutků, například dalších loupeží, které spáchal ještě v době před vydáním původního usnesení o zahájení trestního stíhání a nejsou tedy tyto skutky v původním usnesení zahrnuty, postupuje se ohledně těchto skutků způsobem vymezeným v ustanovení § 160 odst. 1 a 2 TŘ.⁹⁹ V praxi hovoříme o takzvaném rozšíření trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 160 odst. 1, 5 TŘ. Takové usnesení se musí obviněnému a obhájci také doručit a obviněný se musí k těmto skutkům také vyslechnout.

3.4 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Obecně lze problematiku trestního stíhání se souhlasem poškozeného zařadit do takzvané kategorie výjimek z trestního stíhání. Trestní řád vymezuje výčet okolností vylučující případné zahájení trestního stíhání konkrétní osoby, kdy trestní stíhání nelze zahájit, a v případech, ve kterých bylo již zahájeno, nelze pokračovat a musí být trestní stíhání zastaveno, pokud vyvstane některá z okolností vymezená § 11 odst. 1 TŘ. Zde mimo i jiných okolností je pod písmem l) vymezeno, že nelze tak činit, „**je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět.**“

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného vymezuje trestní řád v ustanovení § 163 TŘ, kterým zákonodárce taxativně vymezuje výčet trestných činů, u kterých je trestní stíhání za určitých okolností podmíněno souhlasem poškozeného.

⁹⁸ Ustanovení § 160 odst. 6 TŘ.

⁹⁹ Ustanovení § 160 odst. 5 TŘ.

Ve vztahu k násilným trestným činům lze z tohoto výčtu vyčíst i část těch nejčastěji spáchaných, jako trestné činy ublížení na zdraví (§ 146 TZ), omezování osobní svobody (§ 171 odst. 1, 2 TZ), vydírání (§ 175 odst. 1 TZ), porušování domovní svobody (§ 178 TZ) a nebezpečné vyhrožování (§ 353 TZ). U těchto trestných činů proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek práva odepření výpovědi ve smyslu ustanovení § 100 odst. 2 TŘ, a také pro trestný čin znásilnění (§ 185 odst. 1, 2 TZ) proti tomu, kdo je nebo v době spáchání skutku byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem či druhem, lze trestní stíhání zahájit, a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného.

Druhý odstavec ustanovení § 163 TŘ dále vymezuje, že poškozený může výslovným prohlášením vzít souhlas kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas ovšem nelze opětovně udělit.¹⁰⁰

Související ustanovení § 163a TŘ, dále v prvním odstavci vymezuje okolnosti, za kterých souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 TŘ není potřeba, a to pokud byla takovým činem způsobena smrt, nebo poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byla jeho svéprávnost omezena, nebo poškozeným je osoba mladší 15 let, nebo z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Jestliže na vyzvání orgánu činného v trestním řízení se poškozený, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163 TŘ nevyjádří ihned, musí být poškozenému poskytnuta podle povahy věci k takovému vyjádření přiměřená lhůta, nejvýše ovšem v trvání 30 dnů. Po marném uplynutí této stanovené lhůty již souhlas s trestním stíháním udělit nelze, přičemž o tom je nezbytné poškozeného písemně do protokolu poučit (§ 163a odst. 2 TŘ).¹⁰¹

¹⁰⁰ Srov. s GRÍVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-793-4, s. 524-525.

¹⁰¹ Srov. s NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 323-324.

V praxi se často setkáváme s případy v oblasti násilných trestných činů především u trestných činů ublížení na zdraví, vydírání a nebezpečného vyhrožování, kdy je poškozenou zpravidla manželkou, družkou nebo bývalou partnerkou po rozchodu s násilnou osobou oznámeno jednání naplňující skutkovou podstatu uvedených trestných činů, svědčí tomu i zajištěné a vyhodnocené důkazy, souhlas s trestním stíháním je od těchto osob při oznámení udělen, a s odstupem času, se tyto osoby často samy od sebe dostavují na policejní součást s tím, že udělený souhlas chtějí vzít zpět.

V takových případech by vyšetřovatel měl podle mého názoru a zkušeností upozornit, neboť může jít o iniciativu ze strany pachatele, a právě poškozená může takto činit ze strachu projevenými dalšími výhrůžkami, nátlaku, či ze závislosti nebo podřízeností ve vztahu k pachateli. Proto je na místě v takových případech následně provést další šetření například v zaměstnání, vytěžením příbuzných, kamarádek a podobně, aby tyto obavy byly následně případně vyvráceny, neboť v těchto případech by se mohlo stát, že jednání ze strany pachatele bude eskalovat, nebo se již dávno může jednat o případ domácího násilí (§ 199 TZ), který již z povahy a závažnosti nepodléhá udělení či zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním.

K předmětné problematice je také nutno dodat, že pouhá obava z působení obviněného na poškozenou osobu, která je oprávněna vzít zpět souhlas s trestním stíháním, není bez dalšího důvodem vazby. Tedy pro pouhé zabránění případného působení na poškozenou není institut vazby určen. Současná judikatura k těmto případům vychází z předpokladu, že souhlas poškozeného s trestním stíháním není potřeba, pokud z okolností je nepochybné, že souhlas nebyl dán, nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané nátlakem, výhrůžkami, závislostí nebo podřízeností.¹⁰²

Také se v praxi setkáváme s případy, kdy zpravidla poškozená oznámí ojedinělý skutek, týkající se jejího napadení osobou ve společném obydlí, přičemž poškozená takto činí v domnění, že policejní orgán bude její oznámení prověřovat pouze k danému incidentu jako například ublížení na zdraví

¹⁰² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 6. 2006, evidované pod spis. zn. 10 To 201/2006.

ve smyslu § 146 TZ, k čemuž může zpočátku policejní orgán i dospět, a pro takový trestný čin zahájí i úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 TŘ. Po následném poučení poškozená udělí i souhlas s trestním stíháním s tím, že se poškozená domnívá, že samotná přítomnost policejního orgánu bude mít na osobu pachatele vliv a on zanechá nadobro svého jakéhokoli dalšího obdobného jednání.

Následně taková poškozená vypovídá o skutečnostech, vztahující se k četnosti, intenzitě a způsobům jejího napadání v obydlí, kdy následně ve spojení s dalšími provedenými šetřeními a výslechy osob, dojde policejní orgán spolehlivě k závěru, že dané oznámení naplňuje všechny znaky trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, který takovému souhlasu nepodléhá.

Policejní orgán následně zahájí trestní stíhání pro tento trestný čin, kdy v následných etapách trestního řízení se sama poškozená bez jakéhokoli nátlaku domáhá vzít zpět udělený souhlas, přičemž uvádí, že kdyby již zpočátku věděla, že bude v souhrnu její oznámení posuzováno jako tento trestný čin, nikdy by své oznámení vůbec nepodala.¹⁰³

¹⁰³ Srov. s nálezem Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 2523/10-3.

4 Výslechy a Znalecká činnost

4.1 Výslech

Do zcela zásadních, především vyšetřovacích úkonů neodmyslitelně patří výslechy. Ve vztahu k vybranému tématu se ovšem budu zabývat pouze výslechem obviněného a výslechem svědka (poškozeného - oběti) v přípravném řízení. Na výslech lze nahlížet jako na procesní úkon, jako na kriminalistickou metodu, anebo jako specifickou formu sociálního styku z pohledu forenzní psychologie. Základní zásady pro vedení výslechu, jako procesního úkonu, jsou dány trestním řádem. Pojetím trestního práva je výslech procesní formou, respektive důkazním prostředkem k získání výpovědi od vyslýchaného jako nositele důkazu. Trestně právním pohledem je vyslýchaný také nositelem práv a povinností, vyplývajících z jeho procesního postavení. Problematikou výslechů, v podání postupů a praktických doporučení k získání informací, se zabývá kriminalistická taktika. Jako podpůrná disciplína funguje forenzní psychologie, jenž navazuje na kriminalistiku. Podstatou výslechu je získání relevantních informací zafixovaných ve vědomí člověka. Cílem výslechu je získání kompletní a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž následně nebudou důvodné pochybnosti.¹⁰⁴

4.1.1 Výslech a výpověď obviněného

Důležitost výpovědi obviněného plní funkci nejen důkazního prostředku, ale současně je nezastupitelným prostředkem obhajoby proti sdělenému obvinění. Je nutné ovšem uvést, že ne každé vyjádření pocházející od obviněného má povahu důkazu použitelného v trestním řízení. Zejména u spáchaných násilných trestných činů může obviněný svou vinu při procesním výslechu popírat. Poté vzhledem k okolnostem případu a osobnosti obviněného, může dojít k vyšetření jeho duševního stavu příbrným znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, a při jejich rozhovoru, jenž je součástí expertizy, se zcela nebo z části obviněný ke skutku před znalcem dozná. Takové doznání nelze v řízení

¹⁰⁴ NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze., Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 320-322. Srov. s SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, s. 13-15.

před soudem použit jako důkaz.¹⁰⁵ Doznáním obviněného v procesním smyslu je pouze přiznání viny na základě sděleného obvinění, a v jeho rámci při výslechu obviněného, provedeným příslušným orgánem trestního řízení (zpravidla vyšetřovatelem), a to postupem stanoveným pouze trestním řádem.¹⁰⁶

Přítomnost obviněného si vyšetřovatel obvykle zajišťuje jeho předvoláním nebo předvedením (§ 90 TŘ). V případech, kdy obviněný je zastupován obhájcem, ať už zvoleným nebo ustanoveným, je nezbytné, aby vyšetřovatel vyrozuměl o konání výslechu i obhájce. V praxi u násilných trestných činů se setkáváme i s postupem, kdy přítomnost obviněného u výslechu je zajištěna předcházejícím omezením jeho svobody, nejčastěji zadržením (§ 75 a § 76 TŘ).

Samotný procesní postup provádění výslechu obviněného, způsob a protokolaci výslechu obviněného vymezuje trestní řád ustanoveními § 91 TŘ až § 95 TŘ. Prvotnímu výslechu obviněného předchází zjištění totožnosti a osobních dat obviněného, objasnění podstaty obvinění a poučení obviněného o jeho právech (§ 91 odst. 1 TŘ). Především obviněný musí být poučen o tom, že není povinen vypovídat, a že má právo zvolit si obhájce a být vyslýchán za jeho účasti. Při provádění výslechu obviněného stanoví trestní řád obecně, že vyslýchající má zvolit takový postup vedení výslechu, aby výslech podal, pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.¹⁰⁷

Při výslechu mladistvého obviněného je nutné postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost,¹⁰⁸ a také co nejdůkladněji zjistit stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu, poměry i prostředí ve kterém žije, neboť v trestních věcech mladistvých obviněných je nezbytné, se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat také příčiny, které vedly mladistvého ke spáchání provinění.¹⁰⁹ Nejvyšší soud zde konstatuje, že rozumová i mravní vyspělost mladistvého tvoří z hlediska vývoje nedílný celek, proto je nutné tyto složky hodnotit ve vzájemných souvislostech (nikoliv izolovaně), a též ve vztahu k běžnému vývoji mladistvých. V odůvodněných případech, kdy k posouzení

¹⁰⁵ Srov. s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, evidované pod spis. zn. TTo 94/01.

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 398-400. Srov. s bodem č. 4 nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2009, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 1975/08.

¹⁰⁷ Ustanovení § 92 odst. 1 TŘ.

¹⁰⁸ Ustanovení § 57 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

¹⁰⁹ Ustanovení § 55 zákona č. 218/2003 Sb.

jednotlivých těchto složek vyvstávají určité pochybnosti, je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie nebo popřípadě i psychologie.¹¹⁰

Samotný průběh výslechu obviněného se skládá z určitých stadií. V úvodní části nazývanou monolog necháváme vypovídat k věci obviněného souvisle a bez kladení otázek. Z taktického hlediska se stává souvislá výpověď obviněného pro vyslychajícího určitým vodítkem pro následné kladení otázek, čímž se přechází do dalšího stadia výslechu nazývaného dialogem. Otázky především orientujeme pro doplnění neúplností nebo k odstranění případných nejasností nebo rozporů.¹¹¹ V praxi nám též může posloužit v rámci dokazování i prověrka výpovědi s obviněným na místě činu.

Také se v praxi u spáchaných loupeží ve spolupachatelství¹¹² můžeme setkat s případy, kdy výslech obviněného bude prováděn jako neodkladný úkon ve smyslu ustanovení § 160 odst. 4 TŘ ve vztahu k dalšímu spoluobviněnému. Například tomu bude právě u loupeže, kdy se podařilo zadržet pouze jednoho pachatele a druhému, respektive spolupachateli se podařilo utéct. Jsou-li v takovém případě současně u zadrženého pachatele na místě i důvody vazby, je nezbytné výslech takového obviněného provést bezprostředně po sdělení obvinění z důvodu následného rozhodování o jeho vazbě. Takový výslech bude ve vztahu ke spolupachateli považován za neodkladný za předpokladu, že při výslechu zadržený obviněný vypovídá i ke společné trestné činnosti spáchané s „uprchlým“ spolupachatelem. V takových případech, ve kterých následně překážky opadnou a podaří se spolupachatele vypátrat, doručit mu usnesení, a vyslechnout ho jako obviněného i za účasti obhájce druhého spoluobviněného, bude muset být původní výslech zadrženého obviněného zopakován za účasti obhájce spolupachatele, aby následně mohl být před soudem použit jako samostatný důkaz. K jeho předchozí výpovědi soud může pouze přihlídnout za

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1069/2006.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 400-401.

¹¹² Srov. s ustanovením § 23 TZ, kdo je spolupachatel.

předpokladu, kdy se například jeho výpovědi podstatně či ve významných skutečnostech liší.¹¹³

Z hlediska taktiky výslechu je dobré ke skutečnostem, o kterých předpokládáme, že obviněný nebude chtít sám vypovídat v rámci monologické části, nebo o kterých budeme předpokládat lživou výpověď, mít otázky předem připravené na základě dosud zjištěných skutečností z ostatního spisového materiálu, a v určité frekvenci je vhodně pokládat obviněnému, neboť o již položené otázce se nemůže obviněný poradit s obhájcem.¹¹⁴ Aby bylo dosaženo, že obsah podané výpovědi bude skutečně v souladu s tím, co obviněný vypovědět skutečně chtěl, a vyloučit tím ovlivňování jeho výpovědi, je nutné dodržet zákaz jakéhokoli donucování k doznání nebo k výpovědi obviněného.¹¹⁵ Nutné je dodržet i povinnost šetřit během výslechu jeho osobnost, jelikož výpověď obviněného je právo a nikoli povinnost.¹¹⁶ Proto zde platí i zákaz pokládání jakýchkoli otázek kapciózních či sugestivních.¹¹⁷ Rovněž dodržujeme zásadu, že spoluobvinění se vyslychají zásadně odděleně.¹¹⁸

U trestných činů vydírání a nebezpečné vyhrožování se v praxi setkáváme i s výhružnými ručně psanými dopisy, a je-li v těchto případech potřeba ke zjištění pravosti rukopisu, může být obviněný také vyzván, aby u výslechu napsal potřebný počet slov, ovšem k tomuto nesmí být žádným způsobem donucován.¹¹⁹ Toto uvedené právo velice úzce souvisí se zásadou zákazu sebeobvinění, na základě které obviněný nemá povinnost poskytovat důkazy proti jeho osobě, a proto orgány činné v trestním řízení poskytnutí takového důkazu po obviněném nemohou požadovat, ani ho jakkoli donucovat k jeho poskytnutí.¹²⁰ Uvedený závěr vyplývá i z několika nálezů Ústavního soudu, který k předmětnému konstatoval, že ústavně zaručené právo nebýt donucován

¹¹³ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2008, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 1392/2007, ve spojení s nálezem Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2006, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 297/04. K použitelnosti důkazu výpovědi spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení.

¹¹⁴ Ustanovení § 33 odst. 1 TŘ.

¹¹⁵ Srov. s čl. 37 Listiny základních práv a svobod.

¹¹⁶ Ustanovení § 92 odst. 1 TŘ.

¹¹⁷ Srov. s ustanovením § 92 odst. 3 TŘ.

¹¹⁸ Ustanovení § 91 odst. 2 TŘ.

¹¹⁹ Ustanovení § 93 odst. 3 TŘ.

¹²⁰ BARTONÍKOVÁ, Dagmar. FRYŠTÁK, Marek. ZNALECKÉ ZKOUMÁNÍ A PÍSMOZNALECTVÍ A JEJICH VÝZNAM V TRESTNÍM ŘÍZENÍ. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 12, s. 345.

k sebeobvinění, předložit tedy proti sobě důkaz pod donucením, plyne především z článku 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹²¹

Myslím si, že právní úprava v tomto ohledu má smysl, neboť v těchto případech by obviněný pod hrozbou pořádkové pokuty,¹²² či účelově sám od sebe, poskytl úmyslně potřebný počet slov v odlišném provedení, než v jakém například napsal výhrůžný dopis. Stejně tak by si účelově pořizoval své přípravy či poznámky během výslechu jiným druhem písma pro případ, že by byla stávající právní úprava pozměněna takovým způsobem, kterým by bylo umožněno tyto přípravy a poznámky zajistit od obviněného vydáním podle § 78 TŘ nebo odnětím podle § 79 TŘ. V praxi je třeba získat srovnávací materiál ke zjištění pravosti rukopisu jiným způsobem. U jiné písemnosti pocházející od obviněného činíme výzvou k vydání věci podle § 78 TŘ, nebo jejím případným odnětím podle § 79 TŘ. V praxi u případů mladistvých pachatelů se využívá zajišťování sešitů či „písemek“, kdy například třídní učitel je vyzván podle § 78 TŘ k jejich vydání jako věcí důležitých pro trestní řízení. Podobně takto vyzýváme například Úřad práce, obecní úřad či magistrát města k vydání vyplněných různých žádostí, které prokazatelně obviněný v minulosti vlastnoručně vyplňoval.

Zápis výpovědi obviněného se zaznamenává do protokolu zpravidla podle diktátu vyslychajícího v přímé řeči, a pokud možno doslova (§ 95 odst. 1 TŘ). Po skončení výslechu musí být sepsaný protokol obviněnému předložen k přečtení, a požádá-li o to, vyslychajícím také přečten. Obviněný má právo též žádat, aby byl protokol doplněn nebo aby v něm byly provedeny opravy v souladu s jeho výpovědí (§ 95 odst. 2 TŘ).¹²³

Ve vztahu k výslechům obviněných se také setkáváme s případy nepravdivých doznání, ve snaze uniknout trestní odpovědnosti vůbec (doznání jiné osoby k činu), anebo doznáváním méně závažného trestného činu, a tím uniknout trestu za závažnější skutečně spáchaný trestný čin. Pro tyto případy pamatuje trestní řád ustanovením § 2 odst. 5, které stanoví, že doznání

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2005, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 255/02. Srov. s nálezem Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 636/05.

¹²² Srov. s ustanovením § 66 TŘ.

¹²³ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 401-402.

nezbavuje vyšetřovatele povinnosti přezkoumat všechny okolnosti takového případu a věc dostatečně vyšetřit.

Z hlediska praxe je diametrální rozdíl výslechu obviněného dosud netrestaného, v minulosti trestaného za jinou trestnou činnost, nebo násilného recidivisty. U výslechu obviněného násilné povahy je dobré si zajistit součinnost s příslušníky pořádkové policie. Jelikož násilné trestné činy jsou spojeny s vysokými hrozícími tresty, setkáváme se v praxi obvykle s výslechy lhoucích obviněných. Takové výslechy lze považovat asi za ty nejnáročnější. Obviněný vědomě lže s cílem se vyvinit, zmást vyšetřovatele a zavést celé vyšetřování na scestí. Je nutné proto být řádně připraven, mít plán výslechu, připraveny varianty sestav otázek, jejich pořadí, pečlivě shromážděny důkazy, a také připraveny situace, za kterých důkazy obviněnému předložíme k vyjádření.

K překonání lživé výpovědi může posloužit vést výpověď v přesném časovém sledu a zacházet do co nejmenších detailů, kde se lživé pasáže mohou projevit tím, že se obviněný do celého děje zaplete. Rovněž lze zaprotokolovat celou lživou výpověď a teprve poté využít uvedené, nebo obviněného stimulovat připomenutím vysokého trestu a následně ve snaze odstranit rozpory, poučit jej o institutech polehčujících okolností, jako spolupracující obviněný či dohodě o vině a trestu. Ovšem z hlediska praxe je prvním úkolem odhalit podstatu lživé výpovědi a následně vycházet z praktických doporučení, že ve většině případů je lepší lži předejít než ji složitě vyvracet. Vyvracení lži je především z psychologického hlediska velmi obtížné, jelikož ten, kdo jednou určitou lež řekl, a byla zaprotokolována, většinou na ni setrvá. V praxi jedinou formou působení na lživě vypovídajícího je přesvědčování. Přesvědčení znamená dokázat vyslychanému nesmyslnost, bezúčelnost a škodlivost jeho lži. Podobně pomocí přesvědčování můžeme působit na nevypovídajícího obviněného, s čímž se u vyšetřování násilných trestných činů také setkáváme poměrně často.¹²⁴ Především z praxe mohu potvrdit, že pachatelé z řad recidivistů loupeží obvykle nevypovídají nebo vše popírají, a to i v případech, kdy proti nim svědčí poměrně silná důkazní situace.

¹²⁴ NĚMEC, Miroslav. Kriminologická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze. Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 351-367.

4.1.2 Výsledky a výpověď svědka (poškozeného)

Trestní řád neobsahuje definici svědka, a přitom v trestním řízení je výpověď svědka základním a nejčastějším důkazním prostředkem. Z výkladu ustanovení § 97 TŘ vyplývá, že svědek je nejen osoba rozdílná od obviněného, ale jde o osobu, která byla policejním orgánem vyzvána, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které v souvislosti se spáchaným skutkem vnímala svými smysly, tedy slyšela, viděla a bezprostředně vnímala, případně poskytla informace o tom, čím se vyznačovalo chování pachatele trestného činu, proto je svědek nezastupitelný jinou osobou. Tatáž osoba nemůže být v jednom trestním řízení svědkem i obviněným, a to ani v poměru k ostatním případným spoluobviněným. Jako svědek může, a u násilných trestných činů také bývá slyšen a vyslýchán i poškozený. Trestní řád nestanovuje žádné podmínky svědecké způsobilosti. Vyslýchányi svědky proto mohou být i děti či osoby s vadami psychickými nebo fyzickými, nebo i osoby trestně neodpovědné. Naše právní úprava ovšem předpokládá, že osoba, která má být slyšena jako svědek dokáže správně vnímat či vypovídat. Vznikne-li pochybnost o tom, že svědek není schopen zřetelně vnímat jevy, o kterých má podat svědectví, jako například dítě, které ještě není způsobilé řádně a dostatečně vnímat okolní jevy, vyřeší si tuto otázku vyšetřující zpravidla za pomoci přibrávaného znalce.¹²⁵

Výpověď svědka je stejně jako výpověď obviněného ústním procesním, zpravidla vyšetřovacím úkonem. Práva a povinnosti svědka, jakož i postup provádění svědeckého důkazu jsou vymezeny trestním řádem (§ 97 TŘ až § 104 TŘ). Mezi základní povinnosti svědka lze shrnout následující povinnosti: povinnost ústně svědčit, podrobit se rekognici, vyšetření duševního stavu znalcem, prohlídce těla, odběru krve, také se podrobit úkonům vedoucím ke zjištění totožnosti svědka nebo povinnost napsat použitelný počet slov.¹²⁶ Svědka, který bez zákonných důvodů odpírá plnit své povinnosti, lze v některých případech nutit k jejich splnění uložením pořádkové pokuty.¹²⁷

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 405-406.

¹²⁶ Tamtéž, s. 407-408.

¹²⁷ Srov. s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 1994, evidované pod spis. zn. 8 To 5/94.

Naproti tomu mezi oprávnění svědka lze za nejvýznamnější považovat právo odepřít výpověď v případě, kdy je svědek v rodinném vztahu s obviněným, případně tehdy, pokud by poskytnutím výpovědi zapříčinil trestní stíhání své osoby nebo blízkého příbuzného (§ 100 TR).¹²⁸ Mezi další významná oprávnění svědka řadíme: respektování zákazu výslechu svědka (§ 99 TR), vypovídat svým mateřským jazykem, právo přítomnosti svého advokáta, rovněž žádat, aby v protokolu o úkonu nebyly uváděny osobní údaje, není-li to nezbytně nutné pro dosažení účelu trestního řízení (§ 55 odst. 1 TR), nebo práva ohroženého svědka na poskytnutí ochrany či informací o pobytu obviněného.¹²⁹

Předtím, než přistoupíme k samotnému poskytnutí svědecké výpovědi, je třeba ověřit totožnost dané osoby. Je třeba se vyhnout záměně osob, neboť by se mohlo také stát, a v praxi jsem to již zažil, že předvolaný svědek za sebe pošle někoho jiného. Svědek je povinen vypovědět pravdu a nic nezamlčovat, v opačném případě může být trestně stíhán pro trestný čin křivé výpovědi podle ustanovení § 346 TZ. V případě, že by osoba, která je v postavení svědka, podala lživou svědeckou výpověď, jejímž důvodem je zamezení trestního stíhání své vlastní osoby, o křivou výpověď se jednat nemůže.

Především ve vztahu k vyšetřování násilných trestných činů, si myslím a shoduji se s autorkou odborného článku, že nedostatečně je upraven výslech svědka v případě zvláště zranitelných obětí. Zde zákonodárce nepožaduje přítomnost žádného kvalifikovaného psychologa.¹³⁰ K předmětné problematice zákonodárci pouze vymezují, že *je-li to možné*, je prováděn takový výslech osobou vyškolenou.¹³¹ Z uvedeného vyplývá, že u provedení výslechu svědka zvláště zranitelné oběti, mnohdy uskutečňovaného jako neodkladný a neopakovatelný úkon, vyškolená osoba být přítomna vůbec nemusí. V přímé praxi v tomto ohledu se stává, že takovýto bezodkladný výslech je někdy prováděn nezkušeným začínajícím vyšetřovatelem, který se při své praxi dosud nikdy nesešel například se znásilněnou zvláště zranitelnou obětí a mnohdy ani sám netuší, jak s takovou obětí pracovat. Navíc nikde není výslovně určeno, co

¹²⁸ Srov. s nálezem Ústavního soudu ze dne 18. 2. 2004, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 36/03.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 405-409.

¹³⁰ KONEČNÁ, Tereza. Role psychologa při výslechu svědka. Trestněprávní revue, 2016, č. 3, ISSN 1213-5313, s. 64.

¹³¹ Srov. s ustanovením § 20 zákona č. 45/2013 Sb.

je myšleno předmětným vyškolením. Tímto vymezením není patrné, zda dostačuje, aby vyšetřovatel, který provádí takový výslech, absolvoval nějaký kurz nebo zda je nezbytné, aby získal určitý stupeň vysokoškolského vzdělání, nebo dosáhl určitého stupně v praktické zkušenosti.¹³² V některých případech násilných trestných činů jsou takové osoby, vyjma obviněného, jediným zdrojem informací, které můžeme získat. Proto si myslím, že by přítomnost odborného psychologa měla být obligatorně zajištěna u každého výslechu svědka, který je současně zvláště zranitelnou obětí. Myslím si, že právě jeho přítomnost bude velice nápomocná k získání nejen plnohodnotné svědecké výpovědi, ale zároveň by mohlo být na místě odborně konzultováno a vyhodnocováno, zda podaná výpověď je také věrohodná, neboť zvláště věrohodnost (posouzení psychického stavu) je v případech násilných trestných činů klíčovým ukazatelem pro posouzení takto získaného důkazu v podobě svědecké výpovědi.

Také po poradě s takovým odborníkem se vyloučí případy, kdy například nevhodným vedením výslechu by mohla být způsobována těmto obětem sekundární viktimizace. Důraz je tedy potřeba klást na to, aby docházelo k posuzování věrohodnosti konkrétní svědecké výpovědi, kdy je na zamyšlení, zda by služeb psychologů s praktickými zkušenostmi nemělo být u výslechů svědků, kteří jsou zvláště zranitelnou obětí, využíváno nejen v hojnější míře, ale dokonce v některých případech násilných trestných činů využíváno takových služeb obligatorně.

Taktické vedení výslechu a psychologické působení na takového svědka může být mnohdy klíčem k objasnění celé situace. S ohledem na osobnostní dispozice dané osoby je psycholog schopen zhodnotit nejen uvedenou věrohodnost, ale také může odhalit i různé indikátory napovídající tomu, že ne vše muselo být tak, jak svědek tvrdí (bez ohledu na příčiny). Znalý psycholog dobře ví, na co se má zaměřit, a jak dokázat lépe odhalit určité nekonzistentnosti podané výpovědi a možné důvody takového počínání.¹³³

Psycholog může být v rámci trestního řízení přizván jako odborný konzultant podle § 157 odst. 3 TŘ, anebo také může být přibrán jako znalec, kde

¹³² KONEČNÁ, Tereza. Role psychologa při výslechu svědka. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 3, ISSN 1213-5313, s. 64.

¹³³ Tamtéž.

součinností je možné využít služeb psychologa k vypracování znaleckého posudku v případech, ve kterých je nutné posoudit složité otázky.

S posuzováním věrohodnosti se setkáváme v případech důkazní nouze, kdy je odborné posouzení pro další vyšetřování nezbytné. Především by tedy psychologické posuzování věrohodnosti mělo být nejčastěji využíváno u trestných činů proti životu a zdraví, trestných činů proti svobodě a trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. U těchto trestných činů je posouzení věrohodnosti vyslychané osoby jako svědka velice důležité, protože nejenže pachateli hrozí vysoký trest, ale také bývá často ze strany společnosti stigmatizován po zbytek života. Navíc orgány činné v trestním řízení musejí postupovat obezřetně, aby daná oběť nebyla sekundárně viktimizována.¹³⁴

Výslech svědka se v některých případech zaznamenává i v podobě videozáznamu. Obligatorní formou, jako u výslechu obviněného, je zdokumentování protokolem. Ovšem při pořizování protokolu je nezbytně nutné dát si pozor, aby s ohledem na prováděnou protokolaci nedocházelo ve fázi monologu k přerušování vyslychané osoby. Vyšetřovatel, který protokol pořizuje, musí být schopen rychlého zaznamenání doslovné výpovědi. Vlivem zásahů dochází k narušení plynulosti a spádu podávané výpovědi, navíc může být osoba svědka či oběti tímto počínáním znervózňována, a může pociťovat takové zásahy jako projevy nedůvěry ze strany vyšetřovatele.¹³⁵

Také trestní řád stanoví, že ustanovení § 93 odst. 1 TŘ a § 95 TŘ o výslechu obviněného se užije přiměřeně i na výslech svědka.¹³⁶ Pokud se podrobněji zaměříme na formální stránku pořizovaného protokolu, vycházíme z obsahu ustanovení § 55 TŘ. Dále trestní řád stanoví, dotázat se svědka na poměr k projednávané věci a ke stranám, a podle okolností případu i na jiné skutečnosti významné ke zjištění hodnověrnosti svědka, kdy především je nutné dotázat se a následně ověřit, jaký poměr má svědek k obviněnému či k poškozenému, pokud jím sám není. Při zaznamenání monologu i dialogu vyslychaného svědka je třeba klást důraz na přesné zaprotokolování otázek i odpovědí. Také musí být v protokolu informace o tom, že se vyslychaná osoba seznámila s obsahem

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Srov. s ustanovením § 103 TŘ.

protokolu, zda s obsahem souhlasí, případně požaduje nějaké doplnění či změnu. Také je-li výsledku svědka přítomný obhájce obviněného, je nutné závěrem výsledku před jeho ukončením dát obhájci prostor pro případné dotazy a kladení otázek na svědka. Uvádí se i začátek a konec výsledku, všechny zúčastněné osoby musejí být podepsány. Osobě mladší než 18 let lze klást otázky zásadně jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.¹³⁷ Především u vyšetřování násilných trestných činů se často setkáváme, že svědky jsou osoby mladší než 18 let. Často jsou svědky nejen domácího násilí, ale u vybraných kvalifikovaných skutkových podstat jsou především samotnými oběťmi. Je nutné věnovat zvýšenou pozornost poučení takové osoby, a to především přiměřeně rozumovému vývoji této osoby. Součástí poučení svědka mladšího 15 let nemůže být hrozba sankcí za křivou výpověď.

4.1.3 Neodkladnost a Neopakovatelnost svědeckých výsledků

Situace, které by při oživování paměti svědka mladšího než 18 let, mohly nepříznivě ovlivnit jeho duševní i mravní vývoj, je trestním řádem uvedeno, že takový svědek má být v celém trestním řízení zásadně vyslýchán pouze jednou, a výslech musí být proveden zvlášť šetrně. Je proto nutné zajistit, aby výslech byl proveden skutečně takovým způsobem, aby v dalším řízení opakován být nemusel. Správné vedení výsledku tu má proto mimořádný význam, a proto také k dosažení tohoto účelu trestní řád vymezuje, že se k takovému výsledku přibere i orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, aby se přispělo ke správnému zaměření výsledku se zřetelem na předmět výsledku a na stupeň duševního vývoje vyslýchaného.¹³⁸

Může-li to přispět ke správnému provedení výsledku, mají se přibrat k výsledku i rodiče. Toto vyslýchající především učiní v případech, jestliže bude zcela nepochybné, že rodiče nemají zájem na výsledku řízení. Účast rodičů však v žádném případě nemůže nahradit obligatorní přítomnost orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo jiné osoby, která vyhovuje požadavkům § 102 odst. 1 TŘ. Rodiče tedy z hlediska zákona nemají nárok na to, aby byli při výsledku přítomni, přiberou se pouze, je-li to účelné. Přibrané osoby mohou navrhnout

¹³⁷ Srov. s ustanovením § 102 odst. 3 TŘ.

¹³⁸ Ustanovení § 102 odst. 1 a 2 TŘ.

i odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění tohoto úkonu navrhnout případně i jeho přerušení či ukončení, především pokud by uskutečnění takového výsledku svědka nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychaného dítěte.

Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, vyslychající takovému návrhu vyhoví. Zpravidla takovýto výsledek bude v těchto případech prováděn především v přípravném řízení. V dalším řízení se má důkaz provádět zásadně jen čtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výpovědi takového svědka, a to i bez podmínek uvedených v ustanovení § 211 odst. 1 a 2 TŘ. V některých případech se podle potřeby vyslechne i přibraná osoba ve smyslu § 102 odst. 1 TŘ, a to především, nejen k objasnění zvoleného způsobu provedení výsledku, ale také k objasnění způsobu, kterým vyslychaná osoba vypovídala.¹³⁹

Z výše uvedeného obsahu ve spojení s ustanovením § 158 odst. 9 TŘ lze uvést jistou zvláštnost, že procesní výsledek svědka je prováděn u osob mladších než 18 let zpravidla již v rámci prověřování. Přitom není nutné, aby v dané věci šlo o neodkladný či neopakovatelný úkon ve smyslu § 160 odst. 4 TŘ. Především tomu je v době před zahájením trestního stíhání, kdy není ještě známa podezřelá osoba, anebo v době, kdy sice známe její totožnost, ale je nedosažitelná, nebo nejsou splněny jiné podmínky vymezené ustanovením § 160 odst. 1 TŘ. V těchto případech ve spojení se zásadou, aby v dalším řízení nebyl takový svědek opakovaně vyslychán, dochází k tomu, že je zde následně obviněnému v tomto ohledu oslabeno právo na obhajobu.¹⁴⁰

Neopakovatelnost a neodkladnost úkonu ve smyslu § 160 odst. 4 TŘ na jedné straně a výsledek osoby mladší než 18 let na straně druhé, jsou odlišnými důvody k postupu podle § 158 odst. 9 TŘ, a které se vzájemně nepodmiňují. Zásadní rozdíl této problematiky je, že nejen v případech svědků mladších než 18 let, ale u všech svědků, kdy má jejich výpověď povahu neodkladného či neopakovatelného úkonu ve smyslu § 160 odst. 4 TŘ, že takový výsledek je nutné provést před zahájením trestního stíhání, a takové osoby se vyslychají za účasti

¹³⁹ GŘÍVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-793-4, s. 483-484.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 482.

soudce, a z povahy věci tedy bez obhajoby.¹⁴¹ Přítomný soudce zde odpovídá za zákonnost provedení takového výslechu, a proto může v odůvodněných případech do průběhu takového výslechu i zasahovat. Soudci ovšem nepřísluší přezkoumávat závěr o tom, zda výslech je podle zákona neodkladný či neopakovatelný (§ 158a TŘ). Nezbytností je výslovně uvést v takovém protokolu o výslechu svědka i skutečnosti, podle kterých byl výslech svědka pokládán za neodkladný či neopakovatelný. Posouzení o neodkladnosti či neopakovatelnosti musí provedení takovému výslechu předcházet, a musí být i s řádným odůvodněním zaznamenáno v protokolu o jeho provedení. Uvedené platí i pro případy, kdy je nutné v rámci prověřování provést neodkladný či neopakovatelný úkon spočívající v rekognici.¹⁴²

V některých případech z hlediska praxe ve vztahu k násilným trestným činům nebývá až takový problém vyhodnotit a zdůvodnit státnímu zástupci, proč je nutné provést výslech poškozeného jako neodkladný či neopakovatelný ve smyslu § 160 odst. 4 TŘ za podmínek v ustanovení § 158a TŘ. Jako příklad lze uvést ty nejčastější případy, kdy oběť násilného trestného činu utrpěla velice závažná zranění a je zde důvodná obava, že tato osoba zemře, nebo se jedná o přestárlé závažně nemocné osoby, které se staly obětí loupeže, nebo poškozeným je cizinec, který byl u nás pouze na krátké dovolené, a není u něj již žádný předpoklad, že by se do České republiky někdy vrátil.

Výsledkem takto provedeného výslechu je protokol o výslechu svědka, který před soudem lze číst k důkazu, a to i bez souhlasu obžalovaného.¹⁴³ Roli, kterou by ve vyšetřování zastupoval obhájce, zde supluje soudce, který ovšem nemá právo klást svědkovi otázky.

Na druhou stranu je také k tomuto tématu nutné uvést, že v rámci práva obviněného na spravedlivý proces vyplývající nejen z článků 36 a 38 Listiny základních práv a svobod, ale i z článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, je především v těchto případech obviněnému znemožněno vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě (*kontradiktornost dokazování*).

¹⁴¹ Srov. s ustanovením § 158a TŘ, též srov. s ustanovením § 158 odst. 9 TŘ věta první.

¹⁴² GRÍVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-793-4, s. 481-482.

¹⁴³ Srov. s ustanovením § 211 odst. 2 TŘ. K tomu srov. i ustanovení § 211 odst. 6 TŘ, o úředních záznamech o podaném vysvětlení podle § 158 odst. 6 TŘ, kde se tento souhlas vyžaduje.

Standardně tato zásada spočívá v tom, že podmínkou použitelnosti protokolu o výsledku svědka v hlavním líčení je, že obviněný nebo obhájce, měli možnost se výsledku účastnit a klást svědkovi otázky, k čemuž zde z povahy věci nedochází.¹⁴⁴

K předmětné otázce judikoval Ústavní soud svým nálezením, že ačkoli trestní řád akceptuje pro rozhodnutí ve věci samé užití důkazu provedeného mimo hlavní líčení, musí takový důkaz být proveden do té míry, aby neporušil právo na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení, které by jinak byly garantovány. Dále Ústavní soud konstatuje, že i při splnění všech podmínek stanovených § 158a TŘ, § 160 odst. 4 TŘ a § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, nezískává v souladu v tímto postupem opatřený důkaz povahu důkazu, který mohla obhajoba obvyklými způsoby prověřit, a proto nemůže takový důkaz obstát ve funkci stěžejního důkazu viny.¹⁴⁵

V praxi například u zvláště závažného zločinu znásilnění podle § 185 odst. 1, 3 písm. b) TZ, a také u loupežných přepadení páchaných na dětech, jsou ve většině případů takové oběti jediným svědkem celé události, a mnohdy tak při ztrátě ostatních důkazů, způsobené především pozdním oznámením a svěřením se o celé věci až s odstupem času, jsou jejich výpovědi jediným přímým usvědčujícím důkazem. V těchto případech v rámci jejich prověřování, kdy zpočátku nemáme nebo neznáme pachatele, nebo brání jiné důvody k zahájení trestního stíhání, jsou především výsledky těchto svědků prováděny právě jako neodkladné i neopakovatelné za podmínek stanovených § 158a TŘ, § 160 odst. 4 TŘ a § 211 odst. 2 písm. b) TŘ. U takových obětí je na místě především důvodná obava, že o jejich schopnosti správně si zapamatovat nebo reprodukovat svou výpověď později, s ohledem na psychický stav, budou pochybnosti, neboť prožité trauma bude například podvědomě obětí vytěsněno, nebo později oběť již nebude schopna popsat významné detaily ke způsobu spáchání, chování pachatele, přesné detaily a znění, co pachatel říkal a podobně. Rovněž se dá předpokládat, že takové prověřování bude trvat delší dobu, a hrozí do budoucna ztráta důkazní hodnoty takové výpovědi.

¹⁴⁴ GŘÍVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-793-4, s. 486-487.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2007, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 375/06-2.

V těchto případech násilných trestných činů se ovšem stává, že právě takový důkaz může být rozhodujícím nebo dokonce jediným důkazem o případné vině, a to především s ohledem na výše uvedené pojednání o použitelnosti takového důkazu. Dalším výkladem Ústavního soudu vyplývá, že v případě, je-li to možné, s ohledem na okolnosti, povahu a závažnost věci, je naprosto nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení nespolehaly automaticky na případnou možnost použití důkazu v režimu čtení protokolu o výpovědi svědka (§ 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu), ale vyvinuly především aktivní úsilí k opakování dotčeného úkonu, kterého by se již obhajoba mohla účastnit. Teprve pokud toto úsilí bylo marné či takový úkon opravdu nelze zopakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení pachatele založené rozhodující či plnou měrou na důkazu takové výpovědi svědka, kterého se obhajoba nemohla účastnit, a to jen za uskutečnění dalších přísných kumulativních podmínek.¹⁴⁶

Myslím si, že u některých obětí násilných činů se s odstupem času dá i v těchto případech dostat toho, že oběť postupně dozraje k tomu, že bude ochotna a schopna, především u soudu, vypovědět o prožitém traumatu a být slyšena znovu. Naproti tomu, například v případech znásilněných dětí mladších než 15 let, u kterých v důsledku prožitého traumatu často dochází k rozvoji poruchy přizpůsobení s přítomností fobické symptomatiky, sníženého sebehodnocení, úzkostných snů a rozvoji drobných poruch chování, by tomu již tak z povahy věci být nemělo. Proto v těchto případech bude muset být ze strany vyšetřovatelů provedeno abnormální úsilí směřované k činnostem spočívající především k zajištění i jiných dalších usvědčujících důkazů, neboť by mohlo nakonec dojít k tomu, že pachatel nebude nikdy potrestán. Nutné je podotknout, že je také potřeba klást značný důraz na kvalitu odběrů biologického materiálu, a dále ve vztahu k zajištěným stopám, se držet nepsaného hesla, že je lepší mít více nakonec neupotřebitelných stop, než by nám nějaké mohly z místa činu nakonec chybět.

Příkladem může být případ znásilněné tehdy jedenáctileté dívky. Oběť trpěla lehkou formou mentální retardace. Obžalovaný z tohoto znásilnění byl rozsudkem krajského soudu uznán vinným a soud mu vyměřil šestiletý

¹⁴⁶ Srov. s nálezem Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2015, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 2852/14.

nepodmíněný trest. Obžalovaný podal proti rozhodnutí opravný prostředek, který byl odůvodněn tím, že krajský soud se nevypořádal se všemi významnými okolnostmi pro rozhodnutí a opřel výrok o vině především o výpověď poškozené nezletilé, neboť jiné usvědčující důkazy neexistovaly. Obžalovaný od počátku svou vinu popíral, nutno podotknout, že poškozenou také znal, včetně jejího věku. Závěry znalců byly takové, že obžalovaný netrpí žádnou duševní ani sexuální poruchou. Naproti tomu ze závěrů lékařských zpráv jasně vyplývalo, že oběť měla krátce před vyšetřením pohlavní styk, včetně drobných zranění po těle. Rovněž rodina této dívky zmařila vyšetřování především tím, že došlo k vyprání oblečení, které měla mít oběť v době spáchání na sobě. Zajištěné biologické stopy se nepodařilo vyhodnotit. Závěrem bylo, že Vrchní soud v Olomouci obžalovaného zprostil viny především o skutečnost důkazní nouze.¹⁴⁷

Osobně mám za to, že výslechy těchto svědků prováděné jako neodkladné i neopakovatelné za podmínek stanovených § 158a TŘ, § 160 odst. 4 TŘ a § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, by mohly být obligatorně dokumentovány nejen protokolem, ale i pomocí obrazového a zvukového záznamu pořízeného o provedeném výslechu takového svědka (například místnost s umístěnou videokamerou nebo videokonferenčním zařízením), což by mohlo být nápomocné v řízení před soudem. Soudce by měl ve všech takových případech možnost se bezprostředně seznámit s autentickou výpovědí takového svědka, včetně zaznamenání nejen chování, prožívání a způsobů jakým svědek vypovídal, ale též i jaké pocity a emoce v různých situacích prožíval.

Při provádění výslechu svědků dochází k propojení několika disciplín (trestní právo procesní, kriminalistika, psychologie), které jsou značně provázané, a proto je nezbytné, aby vyšetřovatel při vyšetřování násilných trestných činů měl osvojené poznatky z každé z nich a rovněž i určité profesní zkušenosti získané především praxí.

¹⁴⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 1. 2015, evidovaný pod spis. zn. 6 To 106/2014.

4.2 Dokazování a znalecká činnost

Dokazování představuje jednu z klíčových fází trestního řízení, která se prolíná všemi jeho stadii. Především v přípravném řízení, zejména ve vyšetřování je jeho cílem zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností v rozsahu nezbytném pro další rozhodnutí. Prostřednictvím důkazních prostředků a z nich získaných důkazů orgány činné v trestním řízení, případně i za součinnosti procesních stran, rekonstruují události z minula, na jejichž podkladě následně činí rozhodnutí o předmětu daného trestního řízení.

Dokazování lze zcela legitimně označit za nejdůležitější úsek každé fáze trestního řízení. Je to totiž právě proces dokazování, který skutkové závěry v konkrétních případech přináší, doplňuje, ověřuje, potvrzuje nebo vyvrací. Dokazování se taktéž neomezuje pouze na meritorní rozhodnutí, ale také na některá procesní rozhodnutí v přípravném řízení, například při uvalení vazby.

Bez znalecké činnosti se při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů takřka neobejdeme. Přibírání a součinnost expertů a znalců bývá u tohoto druhu trestných činů prakticky nejen pravidlem, ale dokonce trestním řádem ve vybraných otázkách vymezeným postupem. Trestní řád v některých případech stanoví, kdy znalec musí být přibrán. V souvislosti s prověřováním a vyšetřováním násilných trestných činů to obligatorně může nastat v případech, kdy půjde o prohlídku a pitvu mrtvoly (§ 115 TŘ), nebo bude-li nutné nařídit vyšetření duševního stavu obviněného (§ 116 TŘ). Půjde-li o prohlídku a pitvu mrtvoly, musí být přibráni znalci dva. U vyšetření duševního stavu obviněného, musí se přibrat vždy znalec z oboru psychiatrie. Pro takové vyšetření duševního stavu mladistvého obviněného, musí se opatřením přibrat dva znalci, a to jeden z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii, a druhý znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii. V případech, kdy půjde o objasnění skutečnosti obzvláště důležité a procesně významné, je též nutné přibrat dva znalce. K prohlídce a pitvě mrtvoly nesmí být opatřením přibrán jako znalec

takový lékař, který zemřelého ošetřoval pro nemoc, která smrti bezprostředně předcházela.¹⁴⁸

V případech posuzovaných složitých otázek v rámci objasňování a dokazování při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů se především přibírají nejčastěji znalci z oborů zdravotnictví. Především v případech, kdy dojde ke zranění oběti, je pravidlem znalecké zkoumání z odvětví soudního lékařství. O specifikách potřeby odborných znalostí ve vztahu k odborným vyjádřením a znaleckým posudkům ve vztahu k násilným trestným činům blíže pojednám v následujících podkapitolách.

4.2.1 Odborná vyjádření

V průběhu dekódování jednotlivých dílčích stránek spáchaných násilných trestných činů se policejní orgány často setkávají s řadou skutečností, které jsou z pohledu běžných policistů nesrozumitelné nebo skryté. Abychom je následně mohli předložit jako důkazy, je nutné je mnohdy nechat odborně posoudit. K tomu je mnohdy nezbytně nutné využít speciálních a vysoce odborných znalostí z různých oborů zdravotnictví, vědy, techniky a dalších řemesel.¹⁴⁹

Trestním řádem v ustanovení § 105 odst. 1 je vymezeno, že *„Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“*

Ve snaze odstranit nadbytečné přibírání znalců v jednoduchých případech, současná právní úprava vymezuje v uvedeném ustanovení posuzování odborných otázek v trestním řízení takovým způsobem, že znalecký posudek se vyžádá teprve tehdy, jestliže pro složitost posuzované otázky nepostačuje odborné vyjádření.

Za odborná vyjádření pro účely násilných trestných činů lze považovat v jednodušších případech, (oproti složitým otázkám, kde je třeba zásadně přibrat znalce), v praxi lékařskou zprávu o zranění poškozeného, protokol o lékařském

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 433.

¹⁴⁹ NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze., Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 258.

vyšetření ke zkoušce na alkohol v krvi, nebo v případech loupežných přepadení i zprávy o ceně odcizeného zboží od právnické či fyzické osoby, které provozují obchodní živnost. O odborné vyjádření lze požádat i osobu, která je zapsána podle zákona v seznamu znalců, a fyzickou i právnickou osobu, která má potřebné odborné předpoklady.

K významu odborných vyjádření a k jejich použitelnosti v trestním řízení ve srovnání se znaleckým posudkem, lze v souvislosti s vymezením společných i rozdílných rysů uvést to, že vždy jde o důkazy v trestní věci, jimiž se objasňují odborné skutečnosti. Rozdílné znaky spočívají v tom, že znaleckým posudkem se objasňují složitější a závažnější odborné záležitosti, kdežto odborným vyjádřením nebo potvrzením po odborné stránce méně náročné, jednodušší věci. Mezi nejzásadnější rozdíly lze uvést, že proti osobě znalce nebo proti formulaci otázek lze vznést námitky, kdežto u zpracovatele odborného vyjádření takové možnosti není. Odborné vyjádření je listinným důkazem, kterým se provádí dokazování takovým způsobem, že se přečte a poskytne se stranám k nahlédnutí. Trestní řád tedy nepočítá s možností zpracovatele odborného vyjádření vyslechnout, jako je tomu u výsledku znalce ve smyslu § 108 TŘ. V případě, bylo-li odborné vyjádření vyžádáno od znalce, respektive přesněji od osoby, která je zapsána do seznamu znalců jako znalec, zde by výslech osoby podávající odborné vyjádření jako znalce přicházel v úvahu až poté, co by tato osoba byla přibrána a poučena jako znalec.

Také v rozsahu nezbytně nutném pro splnění konkrétního úkolu v rozsahu své kompetence soudní znalci v oboru zdravotnictví, v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku mohou nahlížet do zdravotnické dokumentace. Možnosti zpracovatele odborného vyjádření nahlížet do spisů, účastnit se vyšetřovacích úkonů nebo vyžadovat zdravotnickou dokumentaci trestní řád opět nestanovil, ale z hlediska praxe nahlédnutí do spisu mu ke splnění zadání bude třeba ve vymezeném rozsahu umožnit, (jinak by totiž fakticky neměl možnost vůbec odborné vyjádření zpracovat). Ovšem v praxi je někdy i pro samotného vyšetřovatele zajištění lékařských zpráv do spisového materiálu velice složité.

Dalším rozdílem lze poukázat na skutečnost, že opatření o přibrání znalce se i s položenými otázkami zašle obviněnému, (obhájci, popřípadě dalším

osobám, jako kupříkladu u mladistvého obviněného), ovšem v případě žádosti o odborné vyjádření tomu tak není. Také je nezbytně nutné při vyžadování odborného vyjádření, aby orgán činný v trestním řízení zvážil, zda osoba, od níž odborné vyjádření vyžaduje, s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo v poměru k věci, není podjatá.¹⁵⁰

Závěrem lze poukázat zejména na poznatky z praxe, ze kterých je patrné, že odborná vyjádření ve shora vymezeném smyslu trestním řádem jsou nadále využívána v souvislosti s násilnou trestnou činností u věcí, kde se mimo jiné vyskytují ohodnocení odcizených věcí, především u loupeží, kdy ovšem pachatel se při loupeži zmocnil obvyklých věcí (mobilní telefon, zlato, šperky a podobně), nebo u méně závažných případů poškození zdraví.

Z praxe lze k uvedené problematice ještě podotknout, že ačkoli z hlediska dikce práva nejde o odborná vyjádření v pravém slova smyslu. Z hlediska praxe se nazývají odbornými vyjádřeními i výsledky kriminalistických expertiz, které jsou především při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů využívány ve velice hojné míře, především při samotném objasňování této trestné činnosti, vyhodnocování zajištěných stop a podobně. Ve vztahu k tématu lze za nejvýznamnější a nejfrekventovanější představit expertizy z oboru kriminalistické techniky, a to: trasologická expertiza, daktyloskopická expertiza, balistická expertiza, (především u vražd a loupeží), expertiza ručního písma, audio a video expertiza. Za zcela nejvýznamnější u objasňování násilných trestných činů považují biologickou a genetickou expertizu, (především u vraždy, znásilnění, nebo loupeže).¹⁵¹

4.2.2 Znalecké posudky

Touto podkapitolou se zaměřím pouze na významné související otázky a problematiky, se kterými se vyšetřovatelé násilné trestné činnosti nejčastěji v praxi setkávají, a jaké znalce, respektive z kterých odvětví a oborů, mnohdy

¹⁵⁰ RŮŽIČKA, Miroslav. ZEZULOVÁ, Jana. K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265.2001 Sb. Trestněprávní revue, 2004, č. 9, ISSN 1213-5313, s. 256.

¹⁵¹ NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze., Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 262-271.

zde vyšetřovatelé přibírají, a také jaké policejní vyšetřovatelé těmto znalcům obvykle pokládají konkrétní otázky k posouzení.

Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem, kterým si orgány činné v trestním řízení či strany (§ 110a, § 89 odst. 2 a § 12 odst. 6 TŘ) opatřují od osob nebo orgánů k tomu zvláště odborně způsobilých. Znalec je osobou se speciálními odbornými znalostmi a zkušenostmi. Znalci prostřednictvím svých odborných vlastností posuzují skutečnosti, které jim byly určeny, a ve znaleckém posudku uvádí svůj subjektivní výsledek tohoto posouzení. Funkci znalce mohou vykonávat pouze znalci zapsaní v seznamu znalců. V přípravném řízení přibírá znalce ten orgán činný v trestním řízení, jež považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí. Úkolem v této fázi trestního řízení je posoudit (především vyšetřovatelem) složitost posuzované otázky a na základě takového posouzení určit, kdy je znalecký posudek nezbytný. Procesní úkon, kterým se znalec přibírá, má formu opatření, které musí vymezovat konkrétní otázky, které má znalec ve svém posudku zodpovědět. Dále obsahuje poučení znalce ve smyslu § 106 TŘ, poučení osob, kterým je opis tohoto opatření doručován, o možnosti uplatnit námitky, též pojmenování orgánu, který znalce přibírá, jméno a další identifikační údaje k osobě znalce a oboru jeho činnosti, pro který je zapsán v seznamu znalců.¹⁵²

Pro přípravu znaleckého posudku musíme znalci poskytnout potřebná vysvětlení a další související veškeré nashromážděné materiály a podklady ze spisů, a konkrétně ve vztahu k danému případu vymezit přesně jeho úkoly.

Při tomto je nutné dbát na to, že znalcům nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky. Znalec není oprávněn ani sám konat vyšetřovací úkony, informace proto musí získávat pouze z materiálů, shromážděných ve vyšetřovacím spise. Nelze znalci například stanovit úkol, aby obstaral pro účely trestního řízení jiné důkazní prostředky. Úkol znalce je nezbytné vymezit přesným položením konkrétních otázek. Významně důležité je, aby orgán činný v trestním řízení formuloval otázky precizně, a zároveň v takovém znění, aby získal informace, které bude možno využít v dalším řízení jako důkaz.¹⁵³

¹⁵² NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-677-4, s. 277-279.

¹⁵³ Tamtéž, s. 280.

Pro účely této práce jsem provedl i konzultace s vybranými vyšetřovateli z Teplic, Ústí nad Labem a Ostravy, kteří se zabývají již mnoho let pouze vyšetřováním násilných trestných činů. Jen pro představu jsem oslovil osm vyšetřovatelů, kteří v součtu mají praxi v tomto oboru delší než jedno a půl století. Z hlediska tedy nejen vlastní praxe mohu konstatovat, že často při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů se setkáváme s případy, kdy je nezbytné nařídit vyšetření duševního stavu obviněného, kdy přibíráme k podání znaleckého posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Někdy je nezbytné přibrat i znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie k posuzování věrohodnosti poškozeného či svědka, a prakticky pravidelně bývá přibírán znalec z oboru zdravotnictví odvětví soudního lékařství, a to především při spáchaných násilných trestných činech, kdy pachatel svým jednáním způsobil své oběti nějaká zranění. Někdy je nezbytné přibrat i více znalců najednou, a to i v případech, kdy to zákon obligatorně neukládá.

K uvedenému ostatní kolegové vyšetřovatelé shodně uváděli, že v dnešní době za nejtěžší úkol pro vyšetřovatele je považováno vůbec takového znalce přibrat, jelikož dostupní znalci lékaři z těchto odvětví jsou vytěžováni natolik, že přibrání buď odmítají, nebo mnohdy požadují minimálně i více než půlroční lhůty pro vypracování znaleckého posudku, a to i ve vazebně vedených věcech.

Z praxe také dotazovaní vyšetřovatelé uváděli, že někdy se potýkají s problémem samotného zajištění přítomnosti obviněného k provedení znaleckého zkoumání k vyšetření duševního stavu.

Pokud z nějakých důvodů je nemožné vyšetřit duševní stav bez omezení osobní svobody obviněného, může v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce podle § 116 odst. 2 TŘ nařídit pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu, případně ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, je-li obviněný ve vazbě. Podle § 118 TŘ je možné vyšetřit duševní stav i u svědka, jehož výpověď má být pro rozhodnutí významně důležitá, přičemž svědek nemůže být umístěn do zdravotnického zařízení.¹⁵⁴

¹⁵⁴ BAŠNÝ, Adam. K MOŽNOSTI VYŠETŘENÍ DUŠEVNÍHO STAVU PACHATELE PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12, s. 345.

Vzniknou-li na základě dokazování opodstatněné pochybnosti o způsobilosti obviněného, to jest pochybnosti o jeho přičetnosti, nelze zjišťovat jeho duševní stav na základě lékařského potvrzení či odborného vyjádření, ale je nutné podle § 116 odst. 1 TŘ vyšetřit jeho duševní stav. Tedy je nutné přibrat znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie k vypracování znaleckého posudku. Duševní stav obviněného bude potřeba vyšetřit, nasvědčují-li konkrétní okolnosti například tomu, že obviněný mohl v době spáchání činu trpět duševní poruchou. Půjde především o případy, kdy již z konkrétního způsobu spáchání násilného trestného činu bude zřejmé, že osoba čin nejspíše spáchala pod vlivem halucinace či bludu. Může jít i o osobu, která již je v ambulantní péči odborného psychiatra, nebo v minulosti byla opakovaně hospitalizována v psychiatrické léčebně, nebo v minulosti již byla znalecky zkoumána a bylo vyzkoumáno, že do současnosti u ní došlo k rozšíření takové duševní poruchy, že zde není předpoklad zlepšení. Dále může jít o osobu, která je ve svém okolí vnímána jako trpící psychickými zdravotními problémy.¹⁵⁵

Přibrání znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie specializovaného ještě na takzvanou nealkoholovou toxikomanii, bude nezbytné tehdy, půjde-li u obviněného o nadměrného konzumenta omamných a psychotropních látek. Zde bude zapotřebí posoudit stupeň závislosti na nich a s tím související individuální toleranci vůči jejím vyšším dávkám.¹⁵⁶

Přibrání znalce sexuologa bude na místě v případech posuzování zvlášť závažných zločinů vraždy a znásilnění spáchaných sexuálními devianty či pachateli s osobitě zvýšeným sexuálním pudem. Pokud má přibraný sexuolog i atestaci psychiatrickou, je rovnocenný i znalci psychiatrovi, a může se tedy vyjadřovat i k diagnóze duševních poruch a jejich vlivů na rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele. Jestliže jde podle § 105 odst. 4 TŘ v těchto případech o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je nutné přibrat dva znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, případně sexuologie.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Výkladové stanovisko nejvyššího státního zástupce ze sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství vydané pod č. 3/2014.

¹⁵⁶ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2001, evidované pod spis. zn. 3 Tz 56/2001.

¹⁵⁷ Srov. s nálezem Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2012, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 2453/11.

Ve vztahu k pokládaným otázkám pro vyšetření duševního stavu obviněného, které nejčastěji znalci vymezujeme v opatření k posouzení a zodpovězení, lze z praxe uvést například následující:

- 1. Jaký byl duševní stav obviněného v době spáchání předmětné trestné činnosti a jaký je v době současné?*
- 2. Trpí obviněný duševní poruchou, pokud ano, jakou?*
- 3. Mohl obviněný v době páchaní trestné činnosti rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání? Mohl toto své jednání ovládat?*
- 4. Je pobyt obviněného, z psychiatrického hlediska, na svobodě pro společnost nebezpečný?*
- 5. Doporučuje znalec navrhnout obviněnému ochranné léčení?*
- 6. Je obviněný schopen plně chápat smysl přípravného a trestního řízení, a být tak jeho hodnotným účastníkem?*
- 7. Jaká je z odborného hlediska pravděpodobná prognóza dalšího vývoje osobnosti obviněného ve vztahu k protispolečenskému jednání?*
- 8. Zjistil znalec další relevantní skutečnosti, důležité pro trestní řízení, které považuje v této věci za důležité zodpovědět z jeho odborného hlediska?*

Otázky musí být zodpověditelné, to znamená, že svým obsahem nemohou přesahovat schopnost medicíny, zde odvětví psychiatrie, kvalifikovaně a spolehlivě vyjádřit to, co se po ní požaduje.

Jako nesprávně vymezené otázky lze uvést například následující:

- 1. O kolik procent byly sníženy ovládací a rozpoznávací schopnosti obviněného?*
- 2. Je obviněný schopen se zdržet prvního napití nebo požití omamné látky?*
- 3. Jak by se obviněný choval, kdyby v dané situaci nebyl rozrušený (například v zátěži, opilý)?*
- 4. Může se obviněný dopustit znovu stejného činu?*

V uvedených případech může znalec pouze konstatovat, že ovládací a rozpoznávací schopnosti (nebo jedna z nich), byly sníženy (omezeny) mírně, forenzně nevýznamně či podstatně (forenzně významně), nebo že byly vymizelé, respektive šlo o stav, tomuto vymizení se blíží.

Na uvedené nesprávně položené otázky může znalec odpovídat jedinečně vágně nebo s uvedením nejisté míry přibližnosti, málokdy „s praktickou jistotou“, a proto je nutné mít na paměti při vymezování otázek, že znalec není věštec.¹⁵⁸

K prověřování a vyšetřování násilných trestných činů patří neodmyslitelně přibírání znalců v případech, kdy obětem a poškozeným jsou způsobena zranění (loupeže, ublížení na zdraví, znásilnění a další). Z hlediska praxe je prakticky pravidlem v těchto případech přibrání znalce z oboru zdravotnictví z odvětví soudního lékařství. Ve vztahu k pokládaným otázkám jsem též provedl i analýzu vybraných trestních spisů násilného charakteru, které byly vyšetřovány v rámci územního odboru Teplice. Provedeným rozbořem jsem zjistil, že nejčastěji těmto znalcům vymezujeme v opatření k posouzení a zodpovězení následující otázky:

- 1. Jaká zranění poškozený utrpěl, uveďte podrobný popis zranění (uveďte též česky), jakého stupně a rozsahu jsou způsobená poranění?*
- 2. Co bylo příčinou vzniku zranění, především zda mechanismus vzniku tohoto zranění odpovídá skutečností uváděnými poškozenou (uvést i případné jiné zjištěné stopy na těle nebo oděvu zraněného)?*
- 3. Jaká by byla doba léčení a zda její délka odpovídá nutné době léčení u obdobných poranění?*
- 4. Jak dlouho trvala pracovní neschopnost (by eventuálně trvala s přihlédnutím ke zranění)?*
- 5. Jak byl zraněný léčen?*
- 6. Znesnadnilo zranění poškozenému porušením normálních tělesných funkcí jeho obvyklý způsob života, pokud ano, jakým způsobem a na jak dlouho?*
- 7. Došlo-li v důsledku předmětného zranění k hospitalizaci, uveďte, na kterém oddělení, které nemocnice a jak dlouho?*
- 8. Jakými potížemi se zranění projevovalo, jak dlouho trvaly a jak omezily obvyklý způsob života poškozeného?*

¹⁵⁸ KREKULE, Petr. Některé otázky forenzní psychiatrie ve vztahu k trestnímu právu. Bulletin advokacie, 2005, č. 5, s. 26.

9. *Bylo-li zranění a léčení komplikováno, uveďte podstatu komplikace, zda je tato komplikace v přímé souvislosti ke způsobeným zraněním, anebo byla způsobena zvláštním tělesným stavem zraněné osoby, který zranění předcházel?*
10. *Jakými příznaky se porucha zdraví u poškozeného projevovala, které orgány, či funkce byly narušeny, jaká byla bolestivost jednotlivých zranění?*
11. *Byla poškozenému způsobena těžká újma na zdraví, případně hrozila mu útokem těžká újma na zdraví? Pokud ano, jaké důležité orgány, jakým způsobem a jakým mechanismem útoku byly ohroženy? Jaké následky by mohly vzhledem k užitému útoku a jeho intenzitě nastat?*
12. *Zda byl jednáním pachatele, za dané intenzity útoku, možný vznik závažnějšího, respektive těžšího následku. Pokud ano, jaké důležité orgány, jakým způsobem a jakým mechanismem útoku byly ohroženy?*
13. *Pokud zranění zanechá trvalé následky, tedy jaké a jak mohly být odstraněny, či zda způsobuje zranění poškozenému obtíže i v současné době? popřípadě, zda zanechalo či zanechá zranění trvalé následky, jestliže ano, uveďte jaké?*

Nebo v případech, kdy máme u spisu zajištěny jako stopy, nebo věcné důkazy například nože, můžeme znalcům pokládat otázky, zda mohlo být zranění způsobeno některým ze zajištěných nožů, nebo zda některé ze zajištěných nožů lze vyloučit jako možný nástroj použitý při útoku, například z důvodu délky či tvaru čepele a podobně. V závěrečných otázkách se zpravidla ponechává znalci prostor pro svá uvážení a to položenými otázkami typu, uveďte vše ostatní, co je Vám ke zranění známo a je v příčinné souvislosti s prošetřovanou věcí, nebo uveďte případně další zjištění znalce s případem související, které jako soudní znalec považujete za důležité pro skutkové posouzení předmětné věci.

V případech posouzení, zda u dané osoby nedošlo v souvislosti s trestným činem i k závažné újmě na duševním zdraví (domácí násilí, znásilnění a jiné), je nutné, jelikož se detailně zabýváme i duševním stavem určité osoby, také přibrání znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie.¹⁵⁹

V praxi se lze setkat i s násilnými trestnými činy, kdy je nutné přibrat znalce z oboru zdravotnictví ve spolupráci se znalci z oboru biomechaniky a případně i bojových umění, kteří posuzují například v případech násilné extremistické kriminality mimo jiné typický mechanismus vzniku zranění, neboť pro extremistické násilné útoky je typické použití některých typů zbraní (například baseballová pálka, řetězy, použití bojových hmatů, kopů, chvatů či úderů bojových umění, nebo například takzvaných „boxerů“). Znalecký posudek z oboru lingvistiky se využívá u verbálních násilných deliktů k posouzení významu slovního projevu obviněného.

Obecně z hlediska formálních náležitostí znaleckého posudku, musí posudek obsahovat titulní stranu, nález, posudek a znaleckou doložku a přílohy znaleckého posudku. Především posudek je stěžejní část znaleckého posudku a je nutno každým vyšetřovatelem následně provést hodnocení a využití znaleckého posudku. Vyšetřovatel, který posudek vyžádal, posuzuje, zda tento posudek jednoznačně odpověděl na položené otázky, a především také jaký je vztah závěrů znaleckého posudku k ostatním důkazům, zda je doplňují, podporují, jsou s nimi v souladu nebo v rozporu a proč.¹⁶⁰

¹⁵⁹ KONEČNÁ, Tereza. Role psychologa při výslechu svědka. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 3, ISSN 1213-5313, s. 64.

¹⁶⁰ NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze.*, Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 277-278.

5 Zvláštní způsoby dokazování a jejich využívání

Do kategorie zvláštních způsobů dokazování jsou řazeny následující důkazní prostředky: **konfrontace** (§ 104a TŘ), **rekognice** (§ 104b TŘ), **vyšetřovací pokus** (§ 104c TŘ), **rekonstrukce** (§ 104d TŘ) a **prověrka na místě** (§ 104e TŘ). Z hlediska jejich využívání v okrese Teplice, co do četnosti ve vztahu k nejčastěji páchaným násilným trestným činům, bylo provedeným komplexním dotazem do systému *evidence trestního řízení* v rámci všech trestních spisů vyšetřovaných na prvním oddělení obecné kriminality, pod kterou spadá agenda násilných trestných činů, zjištěno, že za posledních 5 let zcela dominuje pouze rekognice. S velikým odstupem následně byl využíván vyšetřovací pokus, ovšem prakticky ve všech případech šlo o dopravní nehody. Pouze ojedinele ve dvou případech loupeží byla provedena prověrka na místě, přičemž smyslem zde bylo, aby pachatel označil místa spáchání. Rekonstrukce ani konfrontace v tomto období nebyly provedeny.

Také v rámci provedených konzultací s vyšetřovateli násilné trestné činnosti v Teplicích (okresní úroveň), Ústí nad Labem (okresní, ale především od kolegů s krajskou působností) a Ostravě (krajská úroveň), jsem vznesl dotaz k využívání těchto zvláštních způsobů dokazování. Výsledky těchto konzultací lze shrnout do skutečnosti, že opravdu nejčastější je využívána rekognice. Konfrontace byla uváděna vždy na posledním místě s poukazem, že prakticky byla využívána například u loupeže ve spolupachatelství, kdy jeden pachatel „házel“ vinu na druhého a naopak. Kolegové, kteří se svou praxí vypracovali až k případům vyšetřování vražd bylo uváděno, že také obvykle provádí rekonstrukce a vyšetřovací pokusy. Vyšetřovací pokus pomohl například v případě závažné loupeže, kdy v rámci vyšetřování se dostavil nikdy netrestaný bratr obviněného (recidivisty) a k věci se doznával on. Teprve provedený experiment objasnil, že bratr obviněného nebyl fyzicky schopen následně z domu odnést trezor o určité hmotnosti. Nutno podotknout, že v tomto případě existoval záznam z bezpečnostní kamery potvrzující, že se jednání dopustil pouze jeden pachatel a předmětný trezor byl nalezen v rámci domovní prohlídky v garáži, do které měli přístup pouze oba dva bratři.

Ve vztahu k prověrce na místě shodně kolegové uváděli, že s jejím provedením pachatelé nesouhlasí. Ve vztahu k tématu uváděli spíše, že prověrek na místě bývá především využíváno pouze k doplňování nebo upřesňování informací vztahujících se k místu činu a jeho okolí, prováděné se svědky nebo poškozenými. K tomuto lze doplnit, že prověrka na místě ve smyslu § 104e TŘ je důkazní prostředek, při kterém za osobní přítomnosti vyslechnuté osoby (vyslechnutá osoba, proti které se řízení vede nebo svědek) doplňují nebo upřesňují údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu. Uvedené osoby označují v terénu místa a objekty spojené s vyšetřovaným případem, a přitom popisují a demonstrují určitou činnost, o které vypovídali. Smyslem je porovnat skutečnosti uvedené ve výpovědi se situací na konkrétních místech, jakož i získat nové důkazy.

Místem se rozumí vymezení prostoru, kde mělo dojít ke skutečným důležitým pro trestní řízení, především ke spáchání trestného činu. Může jít především o místo, kde se odehrálo, byť jen z části, jednání jako znak objektivní stránky trestného činu nebo kde nastal následek trestného činu. V úvahu přichází místo, kam byla odvečena oběť vraždy, kde došlo k uschování věcí pocházejících z loupeže, kde byla podniknuta příprava k činu, dále místa, jimiž procházel nebo projížděl pachatel trestného činu či svědek a podobně.¹⁶¹ Prověrky na místě prováděné v přípravném řízení se za podmínek uvedených v § 165 odst. 2, 3 TŘ může zúčastnit obhájce. Zúčastní-li se prověrky na místě svědek, který je obětí trestného činu, má právo na doprovod svého důvěrníka.¹⁶² K provádění prověrky na místě v bytě, obydlí, v jiných prostorách a na pozemku lze srovnat též ustanovení § 85c TŘ.¹⁶³

Vzhledem k omezenému rozsahu se budu dále zabývat okrajově pouze konfrontací a jejím specifickým ve vztahu k tématu, s cílem také objasnit, proč není konfrontace prakticky u nejčastěji páchaných násilných trestných činů v přípravném řízení využívána. Detailněji jsem se rozhodl zabývat pouze problematikou rekonstrukce a rekognice.

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1563-1564.

¹⁶² K tomu srov. ustanovení § 21 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

¹⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1564.

5.1 Konfrontace

Konfrontace je specifickou formou výslechu osob. Provádění konfrontace jako jednoho ze zvláštních způsobů dokazování vymezuje trestní řád ustanovením § 104a TŘ. Jde o opětovný současný výslech osob postavených tváří v tvář, které už byly vyslechnuty a jejichž výpovědi v závažných okolnostech nesouhlasí. Její využití slouží k odstranění rozporů v tom, co uvedly o stejných závažných okolnostech konfrontované osoby. Konfrontace využívá bezprostředního psychologického působení a konfliktní situace, kdy nespočívá pouze v odstranění rozporů mezi výpověďmi dvou vyslýchaných osob a ve zjištění jejich příčin, ale také je zde možnost získat tímto postupem nové informace, důkazy či prameny důkazů. Konfrontace je zvláštním způsobem výslechu obviněného a svědků. V přípravném řízení lze konfrontaci provést jen zcela výjimečně.¹⁶⁴ Nelze postavit poškozeného mladšího 18ti let s obviněnými v případech násilných trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, například u znásilnění, také není možné z logiky věci vystavit konfrontaci svědka, jehož totožnost se utahuje ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ.

V praxi lze konfrontovat zpravidla jen dvě osoby, z nichž je ve smyslu § 104a odst. 1 TŘ jednou obviněný a druhou svědek nebo spoluobviněný, anebo podle § 104a odst. 2 TŘ je možná konfrontace mezi svědkem na straně jedné a obviněným na straně druhé nebo mezi dvěma svědky navzájem. Konfrontace není možná mezi jinými než zde výslovně uvedenými osobami, proto konfrontaci nelze provádět například mezi obviněným a znalcem.¹⁶⁵

Konfrontace je nevhodná tam, kde hrozí, že svědek tváří v tvář obviněnému negativně zkreslí svoji výpověď, nebo nebude schopen výpovědi vůbec, zejména je-li svědkem osoba mladší než 18 let. Rovněž není vhodná, jde-li o zvlášť zranitelnou oběť, o oběť brutálního činu či znásilnění, nebo v případech, hrozí-li, že svědek tváří v tvář s obviněným pocítí lítost nad ním nebo naopak nenávisť a mstivost proti obviněnému.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Srov. s ustanovením § 104a odst. 7 TŘ.

¹⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1529-1530.

¹⁶⁶ Tamtéž.

Protokol o konfrontaci lze v hlavním líčení číst jako důkaz pouze za podmínek vymezených v § 207 odst. 2 TŘ (půjde-li o obviněného), respektive v § 211 odst. 1 až 4 TŘ (jde-li o spoluobviněného nebo svědka), a nikoli jako listinný důkaz podle § 213 odst. 1 TŘ.¹⁶⁷ S ohledem na uvedené lze konstatovat, že konfrontaci nevyužijeme u znásilnění či případů domácího násilí (obviněný, oběť). Nápomocná může být k získání nových informací či důkazů u loupežných přepadení spáchaných ve spolupachatelství.¹⁶⁸

Naproti tomu v případech například loupežných přepadení, může dojít i k opačnému efektu a to, že ten kdo původně vypovídal pravdu, například o společně spáchané loupeži, se svého spolupachatele, který je proti němu postaven tváří v tvář zalekne a svou výpověď lživě změní.¹⁶⁹

5.2 Rekonstrukce

Podstata tohoto zvláštního důkazního prostředku spočívá v souhrnném obnovení situace či skutkových okolností, za kterých byl (nebo měl být) spáchán trestný čin, nebo které mají významný vztah k trestnému činu. V praxi půjde o obnovení původních podmínek určité události, nebo o obnovení celkové či dílčí situace a skutkových okolností případu hlavně přímo na místě činu. Rekonstrukce je tedy jednou z metod modelování určité situace, která proběhla v minulosti.

Provedením rekonstrukce lze doplnit i jednotlivé důkazy nebo prověřit komplexně souhrn důkazů doposavad získaný v rámci trestního řízení. Rovněž může rekonstrukce napomoci i pro získání nových pramenů důkazů, ale na rozdíl od vyšetřovacího pokusu to vzhledem k odlišné povaze rekonstrukce není jejím zákonným účelem.¹⁷⁰ Rekonstrukce se provádí na základě skutkových zjištění, získaných již z jiných provedených důkazů a to jejich porovnáním s obnovenou situací především na místě činu.¹⁷¹ Kriminalistickou praxí je rekonstrukce považována za specifickou metodu kriminalistické praktické

¹⁶⁷ Srov. s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 1. 1993, evidované pod spis. zn. 11 To 192/92.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze., Praha: Abook, 2017, ISBN 978-80-906974-0-9, s. 378.

¹⁷⁰ Srov. s ustanovením § 104c odst. 1 TŘ.

¹⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1560.

činnosti.¹⁷² S prováděním rekonstrukcí je možné se nejčastěji setkat právě v případech vyšetřování nejzávažnější násilné trestné činnosti, jako vraždy, loupeže, zabití, nebo závažná ublížení na zdraví a podobně.¹⁷³ Nejčastěji se přitom v těchto případech využívá rekonstrukce kriminalisticky významných jednání, respektive dynamicky dějových situací a také událostí.¹⁷⁴

Rekonstrukce trestného činu v případech rekonstruovaných jednání je tedy založena na tom, že pachatel či jiná osoba, která byla dříve z nějakého důvodu přítomna vyšetřované události a již předtím učinila výpověď o jejích okolnostech, popisuje a ukazuje na místě činu co, kde a jak se odehrálo. Prověřují se tedy určitá fakta, která mohou být známá jen osobě, jež na místě činu v době jeho spáchání nebo alespoň v jeho těsné blízkosti byla. Také lze v mnoha případech zjistit i další svědky, kteří mohou poskytnout informace. Při demonstraci činností osoby, jejíž výpověď se rekonstrukcí prověřuje, ukazuje místa, kde se před činem nacházely různé předměty, zbraně, nože, odcizené věci, ale i místa, kam je kdo ukryl, jak si kdo na místě činu počínal nebo jak pachatel naložil s tělem oběti a podobně. Podstatné fáze rekonstruovaného děje se nesmí lišit od děje, který se stal původně v podmínkách trestného činu. Rekonstrukce se proto nesmí lišit například v tom, zda pachatel vedl vražedné údery nožem zespodu či shora, na levou či pravou stranu těla oběti nebo do krajiny, v níž je dislokován životně důležitý jiný orgán člověka, než který byl pachatelem zasažen.¹⁷⁵

Naproti tomu pro definitivní zjištění a ustálení skutkového děje nemusí být rozhodné, zda při úderu nožem byl loket pachatele svírající se zemí stejný úhel nad zemí 105 nebo 120 cm.¹⁷⁶

Tento druh rekonstrukce zpravidla probíhá za pomoci demonstrace samotného pachatele, poškozeného nebo svědka, také za účasti znalců nebo i jiných odborníků a v případě potřeby i tlumočnicků a podobně.¹⁷⁷

¹⁷² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 363.

¹⁷³ PORADA, Viktor a kol. Kriminalistika: Technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-741-2, s. 541.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 542.

¹⁷⁵ VYCHODIL, Miroslav. Rekonstrukce trestné činu. Bulletin advokacie, 1997, č. 8, s. 37.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1561.

Takovéto rekonstrukce trestného činu tedy slouží k jakémusi ověření, jestli veškerá známá zjištění, která vyšla během trestního řízení najevo, jsou ve vzájemné shodě.

Uvedené vyplývá i z výkladu znění odstavce 1 ustanovení § 104d TŘ jako podmínka subsidiarity rekonstrukce trestného činu. Tedy tento vyšetřovací úkon jako důkazní prostředek by měl být využíván až za předpokladu, jestliže ostatní důkazy, které byly ve věci provedeny, nepostačují k objasnění vyšetřovaného případu. Z toho se ukazuje, že provedení rekonstrukce nebude na místě, kdy k objasnění daného případu postačí opakování výslechů, provedení rekognice, ohledání místa činu, doplnění znaleckého posudku nebo provedením prověrky na místě.¹⁷⁸ S ohledem na předmětný výklad k možnostem až podpůrného využívání tohoto důkazního prostředku, mám za to, že především u spáchaných závažných násilných trestných činů, by bylo vhodné upřednostnit rekonstrukci před jinými důkazními prostředky, a tím urychlit zjištění potřebných skutkových okolností pro další rozhodování. Uvedené bych doplnil, že by následně v takových případech byla na místě obligatorní přítomnost státního zástupce. K otázce přítomnosti státních zástupců u rekonstrukcí, dotazovaní vyšetřovatelé v rámci provedených konzultací uváděli, že spíše zažili provedené rekonstrukce bez přítomnosti státních zástupců. K otázce podpůrnosti rekonstrukce vyšlo najevo, že v případě, kdy zpravidla obviněný „přijme tuto nabídku“ se rekonstrukce koná. Shodně kolegové také uváděli, že většinu případů, kdy se konala rekonstrukce vraždy, šlo o spíše situační vraždy v afektu, ve kterých obviněné osoby zpravidla vypovídají. Naproti tomu u plánovaných vražd bylo často uváděno, že obviněné osoby často využívají svého práva ve věci nevypovídat nebo velice často vypovídají lživě a případné provedení rekonstrukce spíše odmítají.

Na konkrétní postup při provádění rekonstrukce se přiměřeně užije ustanovení o vyšetřovacím pokusu (§ 104c TŘ).¹⁷⁹ V přípravném řízení při konání rekonstrukce bude zpravidla nezbytná přítomnost alespoň jedné osoby, která není na věci nijak zúčastněna. Je-li to, vzhledem k povaze věci a skutečností, které byly v trestním řízení zjištěny, zapotřebí, může se

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Ustanovení § 104d odst. 2 TŘ.

k rekonstrukci trestného činu přibrat znalec, případně podezřelý, obviněný nebo svědek. K úkonům, které souvisejí s uskutečněním rekonstrukce, nesmí být podezřelý, obviněný či svědek mající právo odepřít výpověď, za žádných okolností donucováni.¹⁸⁰

Praktickým pohledem nám rekonstrukce v podstatě poslouží k prověření důkazů shromážděných ve věci, prověrce vyšetřovacích verzí a také k získání nových důkazních skutečností. Například v trestní věci vraždy přiměla dobře připravená rekonstrukce svou detailností obviněného k zásadní změně výpovědi v popisu skutkových okolností. Tím přispěla ke změně vytyčené vyšetřovací verze, podle níž až do této doby byly mechanismus napadení oběti a její zranění vysvětlovány zcela odlišně. Zároveň tato nová informace znamenala obrat v postupu vyšetřovatelů.¹⁸¹

V praxi dochází nejčastěji k záměně rekonstrukce za vyšetřovací pokus a obráceně. Rekonstrukce není experimentálním modelováním několika pokusných variant zkoumaných okolností a jejich opakování, ale spočívá v obnovení skutkových okolností či původního stavu místa činu s cílem získat důkazy či alespoň taktickou informaci. Závažným důsledkem záměny těchto úkonů v jedné věci bylo, že jeho pomocí se vyšetřovatel pokoušel nereálně prověřit i mechanismus škrčení poškozené, jež obviněný zásadně popíral. V tomto okamžiku měla být rekonstrukce přerušena a reálně možný mechanismus škrčení měl být prověřován za účasti znalce vyšetřovacím pokusem. Správně si vyšetřovatel počínal v jiné věci, když na rekonstrukci navázal dvěma samostatnými vyšetřovacími experimenty. Jeden sloužil k prověření viditelnosti, slyšitelnosti, světelných podmínek a možností obviněného uvolnit v chodbě během vyšetřované události žárovky. Druhý sloužil k ověření způsobu vstupu obviněného do bytu poškozeného, situace na místě činu, polohy těla zavražděné a polohy bezpečnostního řetízku na dveřích, což do té doby bylo možno vysvětlovat různě.¹⁸² Ve věci jiné vraždy (podáním „Fridexu“ do pití) rekonstrukce svým výsledkem posloužila právě jako podklad pro

¹⁸⁰ Ustanovení § 104c odst. 3 a 4 TR.

¹⁸¹ VYCHODIL, Miroslav. Rekonstrukce trestné činu. Bulletin advokacie, 1997, č. 8, s. 37.

¹⁸² Tamtéž.

následný vyšetřovací pokus expertizu, neboť umožnila stanovit množství použité kapaliny.

U rekonstrukce platí zásada jediného vedoucího rekonstrukce, který je povinen organizovat a koordinovat činnosti ostatních kriminalistů, dávat pokyny obviněnému nebo svědkovi k zahájení a ukončení činností, nebo také rozhoduje o použitých prostředcích (figurína, makety zbraní, gumové nože, vybírá vhodné figuranty a podobně. Dále je povinen kontrolovat a vzájemně porovnávat doposud získané důkazní materiály s průběhem rekonstrukce. V průběhu rekonstrukce je obhájcem a znalcům dovoleno pokládat otázky obviněnému a svědkům pouze prostřednictvím takového vedoucího rekonstrukce. Také musí být důkladně zajištěno řádné střežení, aby se obviněný nemohl pokusit o útěk nebo sebevraždu, neboť obviněný bývá pro účely rekonstrukce obvykle uvolněn z pout. V některých případech rekonstrukcí, především u nevyzpytatelných obviněných, je vhodná přítomnost zásahové jednotky a lékaře. Je-li potřeba rekonstrukci trestného činu provádět s vyšším počtem obviněných, je nezbytné, aby se rekonstrukce realizovala s každým z obviněných samostatně.¹⁸³

O rekonstrukci je třeba sepsat protokol (§ 55 TŘ). Mimo obecných náležitostí platných pro protokolaci dále stanoví § 55 odst. 3 TŘ věta třetí zvláštní obsahové náležitosti protokolu o rekonstrukci. Velmi důležité je zaznamenat i prohlášení účastníků, zda protokol odpovídá průběhu a situaci při rekonstrukci. Průběh rekonstrukce je vhodné dokumentovat za pomoci fotografické a audiovizuální techniky. Protokol o rekonstrukci se považuje za listinný důkaz.¹⁸⁴

5.3 Rekognice

Podmínky konání rekognice jako zvláštního způsobu dokazování jsou vymezeny ustanovením § 104b odst. 1 TŘ následujícím způsobem. Je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost, koná se rekognice. Rekognice je tedy zvláštní procesní úkon záležející ve znovupoznání osob a věcí s cílem stanovit

¹⁸³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 367-368.

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 1561-1562.

jejich totožnost. Ústavní soud označuje rekognici za důkazní prostředek, který významně přispívá k řádnému objasňování trestných činů a spravedlivému potrestání jejich pachatelů, také k vyloučení nevinných osob z podezření, čímž chrání nevinné před neodůvodněným trestním stíháním či odsouzením.¹⁸⁵

Znovu poznávaná osoba může být živá či mrtvá. Znovupoznání objektu může být založeno na vnímání sluchovém, tedy podle hlasu a řeči, jako například u loupežných přepadení, kdy pachatel má na hlavě kuklu a oběť nebo svědek ho může znovupoznat právě podle jeho hlasu, nebo může být znovupoznání objektu založeno na vnímání zrakovém, a to nejen podle celkového vzhledu, ale také i podle chůze, gestikulace, držení těla či mimiky.¹⁸⁶

V praxi se nejčastěji uskutečňují rekognice, při kterých je poznávající osobou svědek. Zásadní význam má rekognice obzvláště v případech identifikace pachatele, jestliže oběť je zároveň jediným svědkem trestného činu. V přípravném řízení bude zpravidla rekognice prováděna jako neopakovatelný úkon.¹⁸⁷ Obecně je psychický proces znovupoznání opakovatelný, ovšem nikoli vždy pro účely dokazování v trestním řízení. K provádění rekognice je nutné vždy přibrat alespoň jednu osobu, která není na věci zúčastněna.¹⁸⁸

Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají identifikovat osobu nebo věc, se vždy před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno je také poznat. Objekt, který má být poznán, nesmí být poznávajícím osobám před rekognicí ukázán. Má-li být poznána osoba, prezentuje se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi nejméně mezi třemi osobami, které se výrazně neodlišují. V praxi se prezentuje zpravidla společně se čtyřmi dalšími figuranty, kteří se výrazně neodlišují. Osoba, jenž má být poznána, se vyzve, aby se zařadila na libovolné místo mezi ukazované osoby. V případech, kdy osoba má být poznána nikoliv podle svého vzhledu, ale podle hlasu, umožní se jí, aby hovořila v libovolném pořadí s podobnými hlasovými vlastnostmi (§ 104b odst. 2, 3 TR).

¹⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, evidovaný pod. spis. zn. I. ÚS 3709/16.

¹⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 426.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 427.

¹⁸⁸ Ustanovení § 104b odst. 1 TR, věta druhá.

Po ukončení rekognice se poznávající osoby vyslechnou znovu, je-li třeba odstranit případný nesoulad mezi jejich výpovědí a samotným výsledkem rekognice (§ 104b odst. 8 TŘ).¹⁸⁹

Mezi základní druhy rekognice řadíme rekognici in natura, v rámci, které jsou prezentovány vlastní osoby nebo věci. Dalším druhem využívaným především v praxi mnohem častěji, je rekognice podle jejich obrazu, zpravidla předkládáním fotografií. Shánění figurantů, kteří se výrazně neodlišují je z hlediska praxe mnohem složitější a časově náročnější. S ohledem na dnešní dostupnost informačních systémů při součinnosti s analytickými pracovníky, je realizace takové rekognice dostupnější, čehož se v praxi využívá především v případech, kdy je nezbytné rekognici provést neodkladně, například máme-li zadrženého podezřelého. Analytičtí pracovníci jsou schopni za velice krátký čas poskytnout fotografie podobných osob, jejich obličejů nebo jejich částí.

Rekognice podle fotografie nesmí bezprostředně předcházet rekognici in natura. Bezprostřední návaznost obou těchto postupů zákonodárce zakazuje v § 104b odst. 4 TŘ.¹⁹⁰

Sám jsem se účastnil takzvané „fotorekognice“ v případě loupežného přepadení, kdy svědkyně uváděla, že ačkoli pachatel měl přes obličej šátek, „*tak na ty jeho oči, tvar nosu a výraz v obličejí nikdy nezapomenu*“. Následně jí dle jejího popisu byly předloženy fotografie pouze s výřezy obličejových částí, které si byly opravdu velice podobné, a spolehlivě pachatele poznala.

V praxi často, nejen u loupežných přepadení, také provádíme za aktivní účasti svědků sestavování portrétu hledané osoby. Podoba obličeje se postupně za pomoci grafického počítačového programu skládá z jednotlivých obličejových výsečí, které se vybírají z nabídky standardních vzorů na základě svědkem podaného takzvaného „laického popisu“. Výsledkem této metody skládaného portrétu je takzvaný „identikit“, respektive celkový obraz obličeje, který odpovídá

¹⁸⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 427.

¹⁹⁰ Srov. s ustanovením § e23 odst. 4 návrhu Nového trestního řádu, dostupné z <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>, „rekognice založená na poznání podoby osoby však nesmí být prováděna bezprostředně **nebo v krátké době** po provedení rekognice podle fotografie“.

tomu, jak si dotyčného svědek zapamatoval.¹⁹¹ Výsledný celkový obraz obličeje nám následně poslouží nejen pro vytipování možných podezřelých, ale rovněž bude efektivním vodítkem pro výběr fotografií k rekognici.

Dalším rozdílem oproti podmínkám u některých zvláštních způsobů dokazování je fakt, že poznávaná osoba (včetně obviněného) je povinna strpět provedení rekognice a může být přípustnými prostředky donucována k účasti na provedení rekognice, a tedy se nevyžaduje aktivní dobrovolná účast. Ústavní soud po obsáhlém zhodnocení dospěl k názoru, že povinnost strpět provedení rekognice není v rozporu s právem neobviňovat sám sebe.¹⁹²

Naproti tomu v případě, kdyby policejní orgán vyzval obviněného v rámci rekognice k hlasovému projevu, nemůže být obviněný donucován k aktivnímu jednání spočívající v projevu svého hlasu, neboť by byl takový postup v rozporu s právem obviněného neobviňovat sám sebe. Obviněný by byl v takovém případě nucen k aktivnímu jednání, jímž by se mohl sám usvědčit. V takovém případě může tedy obviněný takové jednání odmítnout a policejní orgán jej musí předem poučit o tom, že to také může odmítnout. Též je nezbytné o tomto poučit figuranty, kteří rovněž na vyzvání nemusí činit hlasový projev. K předmětnému Ústavní soud konstatuje, že pokud obviněný nebyl takto poučen, je provedená rekognice neúčinným důkazem.¹⁹³

V praxi se někdy setkáváme v souvislosti se spáchanými znásilněními a loupežemi se situacemi, kdy je zapotřebí rekognovat zadrženou podezřelou osobu krátce po spáchání skutku poškozeným nebo jiným očitým svědkem, tedy ještě před zahájením trestního stíhání. Takový úkon totiž z hlediska účelu trestního řízení nesnese odkladu, a proto musí být proveden neprodleně, aby podezřelá osoba mohla být buď ihned propuštěna na svobodu, nebo je-li výsledek rekognice, provedené takto jako neodkladný i neopakovatelný úkon za účasti soudce usvědčující, tak následně obviněna.¹⁹⁴

¹⁹¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminologie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 152-154.

¹⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 3709/16, bod 36.

¹⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 528/06. č. 159 K zásadě, že nikdo není povinen sám sebe obviňovat, popsáno ve třetím odstavci.

¹⁹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3, s. 428.

Je-li ovšem v těchto případech k dispozici více ztotožňujících osob (více poškozených nebo většinou více očitých svědků), je nezbytné omezit počet těchto neodkladných znovupoznání na nezbytné minimum. S ostatními svědky se provede rekognice až po zahájení trestního stíhání, tedy rekognice obviněného, které se již může účastnit i obhájce.

Ústavní soud také formuloval názor, co znamenají výrazné odchylky mezi poznávanými osobami. Obecně zmínil, „že *poznávané osoby by se měly lišit, ale nikoli výrazně „zejména vzrůstem, obličejem a jeho úpravou (vousy, barva), vlasy (barvou, množstvím a délkou), oblečením či věkem“*.¹⁹⁵ Odlišuje-li se poznávaná osoba od figurantů v obecných či ve specifických (popsaných) znacích, důkazní síla rekognice je jasně snížena. Je-li taková rekognice důležitým usvědčujícím důkazem, může být základem pro odsuzující rozsudek pouze zcela výjimečně, a to především za předpokladu, že i ostatní důkazy a vyvažující faktory umožňují učinit závěr o vině bez rozumných pochybností.¹⁹⁶

Ve vztahu k posouzení důkazní síly provedené rekognice musí soud mimořádnou pozornost věnovat hodnocení důkazů zejména tehdy, jedná-li se o rozhodující důkaz, tedy o důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu. Výsledná důkazní síla rekognice, jakožto úkonu v zásadě neopakovatelného (za jistých okolností i neodkladného, viz výše), který může ve spojení s výpovědí poznávající osoby zůstat jako rozhodující důkaz o vině, může v některých případech být aktivitou vyšetřovatele, který rekognici plánuje, organizuje, a především pak provádí, výrazně posílena.¹⁹⁷ Někdy tomu může být v případech, kdy takový vyšetřovatel zná podezřelého a očekává, že svědek na něj také ukáže, přičemž takový vyšetřovatel může v rámci tohoto očekávání upírat jednostranně svůj pohled na konkrétní osobu nebo fotografii s podezřelým, nebo takový vyšetřovatel může, byť neúmyslně, dát na sobě znát prozrazující určité projevy mimiky či různá jiná neverbální gesta, která mohou vést k ovlivnění rozhodnutí svědka a tedy znehodnotit věrohodnost provedené rekognice.

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 3709/16, bod 38.

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 08. 10. 2020, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 2016/20.

¹⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 3709/16.

V rámci svých úvah nad případnými změnami zákonného ustanovení o konání rekognice spočívající ve zvýšení důkazní přesvědčivosti tohoto vyšetřovacího úkonu, si myslím, že by bylo vhodné zakomponovat například opatření, které by spočívalo v tom, že rekognici a související výsledky nesmí provádět vyšetřovatel, který má k dispozici informace o tom, které osoby jsou figuranti a která osoba je poznávaná. Stejně tak bych navrhoval zákonnou úpravu pro konání rekognice podle fotografií, spočívající v minimálním počtu šesti obdobných fotografií, které by se předkládaly podezřelému, obviněnému nebo svědkovi.

Ačkoli před rekognicí by měl být poznávající výslovně upozorněn, že pachatel se nemusí nacházet mezi předváděnými osobami. Ústavní soud také podpořil pro vyšší přesvědčivost a průkaznost rekognice možnost skutečného využívání takzvané „slepé rekognice“ i v praxi. Přičemž v rámci otestování spolehlivosti poznávajícího, je možné nejdříve poznávajícímu ukázat baterii poznávaných, ve které pachatel vůbec není (slepá rekognice). Pokud poznávající v rámci takové rekognice někoho označí, bylo by nutné jej pro navazující skutečnou rekognici brát jako nespolehlivého.¹⁹⁸ K tomu lze také uvést, že pro vyšší přesvědčivost a průkaznost rekognice již očekávaná úprava v rámci návrhu nového trestního řádu již s tímto postupem počítá.¹⁹⁹

Pro rekognici platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědků. V rámci protokolace je nezbytné věnovat pozornost především vymezení vlastního znovupoznání, kdy ztotožňující osoba je povinna popsat podle kterých konkrétních znaků (markantů) došlo k znovupoznání. Protokol je nutné doplnit obrazovou dokumentací. Efektivní je doprovodná videodokumentace o celém průběhu rekognice (zachycení emocí, bezprostřední reakce, rozrušení, pláč a podobně). Pokud je prováděna rekognice podle hlasu, samozřejmostí musí být dokumentace i audiozáznamem.²⁰⁰

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Srov. s ustanovením § e23 odst. 7 návrhu Nového trestního řádu, dostupné z <https://justice.cz/web/mssp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.

²⁰⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminálnístika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-878-9, s. 353.

6 Násilná kriminalita ve statistických údajích

V této kapitole s využitím tabulek a grafů budu analyzovat celorepubliková data násilné kriminality, kdy počátkem porovnáím násilnou kriminalitu v poměru s celkovým počtem všech registrovaných trestných činů. Zabývat se budu i vývojem násilné kriminality a mírou její objasněnosti. Dále je mým cílem provést také analýzu, jaké procento pachatelů z celkového nápadu násilné kriminality zastupují již v minulosti odsouzení pachatelé (recidivisté), nezletilí a mladiství pachatelé. Rozbořím násilné kriminalitu jako celku je mým dalším cílem objasnit, jaké konkrétní násilné trestné činy spadají do kategorie těch nejčastěji páchaných, a to co do četnosti naplnění těchto jednotlivých skutkových podstat na území České republiky.

Pro zajímavost jsem se rozhodl analyzovat i zvlášť závažný zločin vraždy, s cílem zjistit četnost páchaní tohoto trestného činu a míru objasněnosti, a také jaké procento zastoupených vrahů každoročně činí nezletilí a mladiství pachatelé.

Stanovenou analýzu provedu za uplynulé období posledních 6 let (období od 1.1. 2017 do 31.12. 2022) s cílem nejen zjistit, zda celkový počet zjištěných a nejčastěji páchaných násilných trestných činů má rostoucí či klesající charakter, ale také proto, jak se v uvedených statistických údajích promítla „koronavirová pandemie“, která nás nejsilněji, ve spojení s vládními opatřeními, zasáhla především v roce 2020 a 2021.

6.1 Násilná kriminalita v celorepublikových statistikách

Následující **Tabulka č. 1** znázorňuje, kolik procent tvoří násilná kriminalita²⁰¹ z celkového nápadu všech registrovaných trestných činů, míru její objasněnosti a přesné počty registrovaných násilných trestných činů spadající do násilné kriminality ve sledovaném období. Procentuální údaje ve všech následujících tabulkách jsou matematicky zaokrouhleny na jedno desetinné místo.

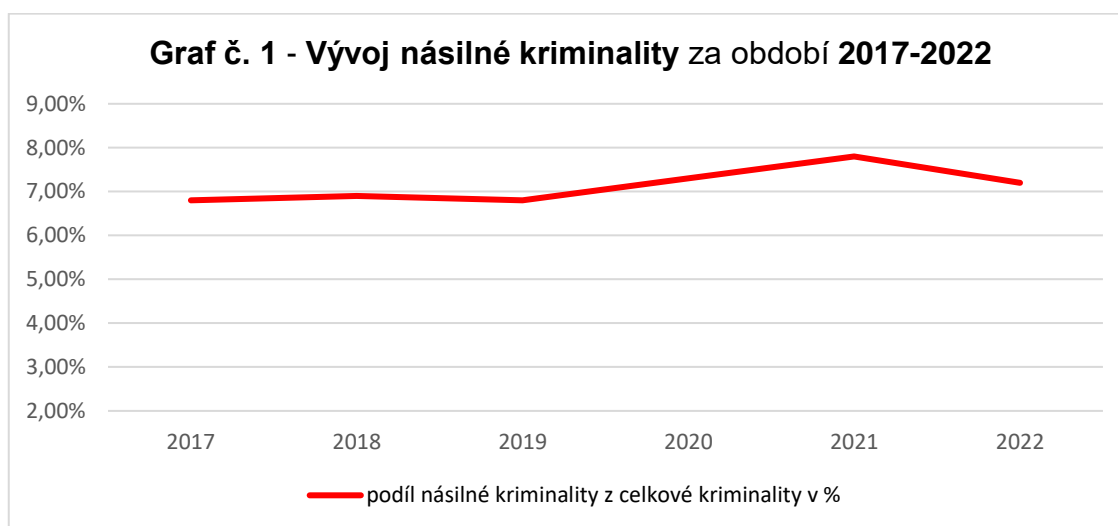
²⁰¹ Pojem Násilná kriminalita pro účely této kapitoly zahrnuje následující sledované trestné činy: § 140 TZ až § 145 TZ, § 146 a 146a TZ, § 149 TZ, § 158 TZ až § 162 TZ, § 169 TZ až § 179 TZ, § 185 TZ, § 198 TZ až § 200 TZ, § 208 TZ, § 323 TZ až § 326 TZ, § 352 TZ až § 354 TZ.

Tabulka č. 1

Rok	registrované všechny trestné činy (počet celkem)	z toho násilná kriminalita (počet)	podíl násilné kriminality z celkové kriminality v %	objasněnost násilných trestných činů (počet)	objasněnost násilné kriminality v %
2017	202 303	13 672	6,8%	9 783	71,6%
2018	192 405	13 553	6,9%	9 506	70,1%
2019	199 221	13 606	6,8%	9 364	68,6%
2020	165 525	12 247	7,3%	8 162	66,6%
2021	153 233	11 958	7,8%	7 630	63,3%
2022	181 991	13 180	7,2%	8 178	62,1%

202

Následující **Graf č. 1** zobrazuje podíl násilné kriminality z celkové kriminality, respektive podává přesný obraz vývoje z hlediska procentuálního zastoupení násilné kriminality z celkové kriminality ve sledovaném období.

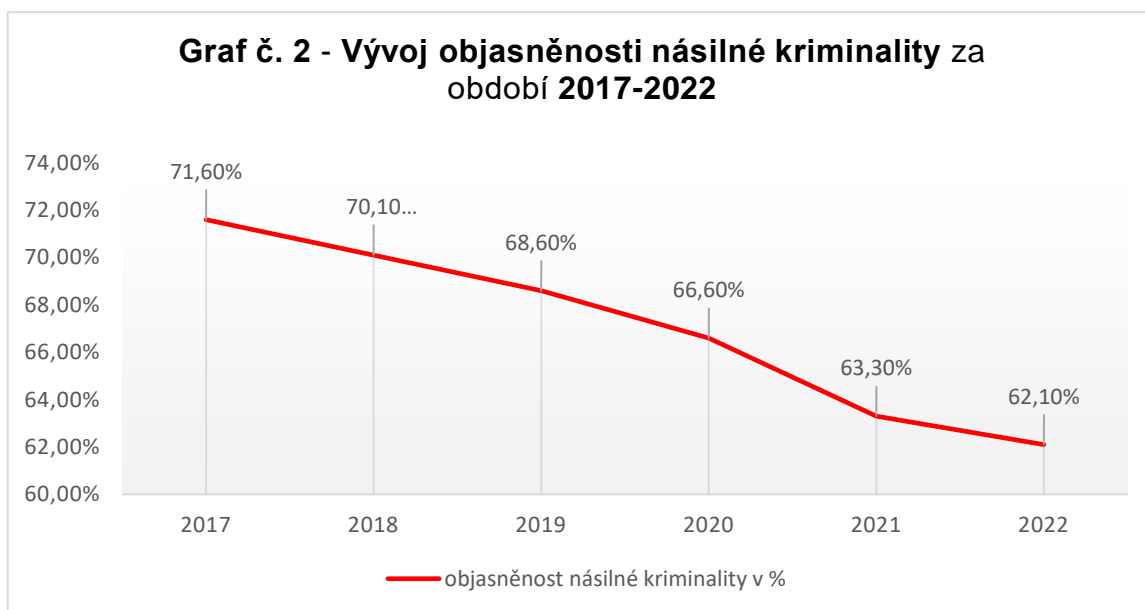

Za zajímavé zjištění pokládám, že například v roce 2022 byl počet všech registrovaných trestných činů oproti roku 2017 nižší přibližně o 20 000 registrovaných trestných činů, a přesto byl počet spáchaných násilných trestných činů prakticky totožný. V roce 2020, oproti roku 2017, klesl celkový nápad přibližně o 40 000 registrovaných trestných činů, a přesto pokles spáchaných násilných trestných činů byl v tomto období zaznamenán mírně přesahující 1 000 registrovaných trestných činů spadajících do násilné kriminality.

Ze statistického zjištění vyplývá, že v roce 2020 a 2021, kdy probíhala „koronavirová pandemie“ včetně vládních opatření, měla celková kriminalita

²⁰² Statistické přehledy kriminality, dostupné z <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

včetně násilné kriminality klesající charakter vzhledem k předchozím rokům ve sledovaném období, ale přesto podíl násilné kriminality z celkové kriminality byl průměrně vyšší o 0,7 % v tomto období dvou let. Za nešťastné zjištění pokládám, že objasněnost násilné kriminality od roku 2017 do roku 2022 pouze klesala, a to do takové míry, že objasněnost za toto období se propadla bez mála o 10%. Detailněji míru objasněnosti znázorňuje **Graf č. 2**.

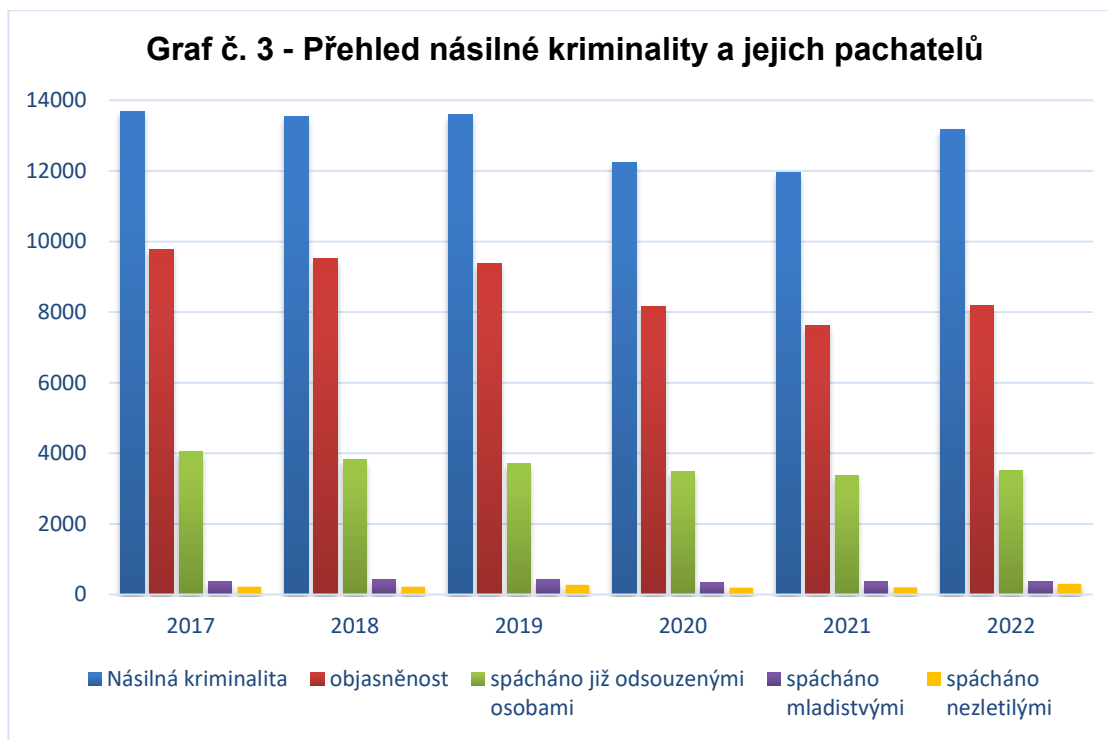

Tabulka č. 2 znázorňuje číselné údaje, kolik z celkově objasněné násilné kriminality ve sledovaném období bylo spácháno již v minulosti odsouzenými osobami či nezletilými a mladistvými pachateli. Procentuální údaje v závorkách ukazují, kolik procent daný údaj tvoří z celkově objasněné násilné kriminality.

Rok	celkový počet objasněných násilných trestných činů	z objasněného počtu spácháno nezletilými	z objasněného počtu spácháno mladistvými	z objasněných, spácháno již odsouzenými osobami
2017	9 783	223 (2,2%)	379 (3,8%)	4 060 (41,5%)
2018	9 506	224 (2,4%)	427 (4,5%)	3 823 (40,2%)
2019	9 364	273 (2,9%)	413 (4,4%)	3 718 (39,7%)
2020	8 162	196 (2,4%)	348 (4,3%)	3 476 (42,6%)
2021	7 630	196 (2,5%)	355 (4,7%)	3 363 (44,1%)
2022	8 178	289 (3,6%)	361 (4,4%)	3 505 (42,9%)

²⁰³

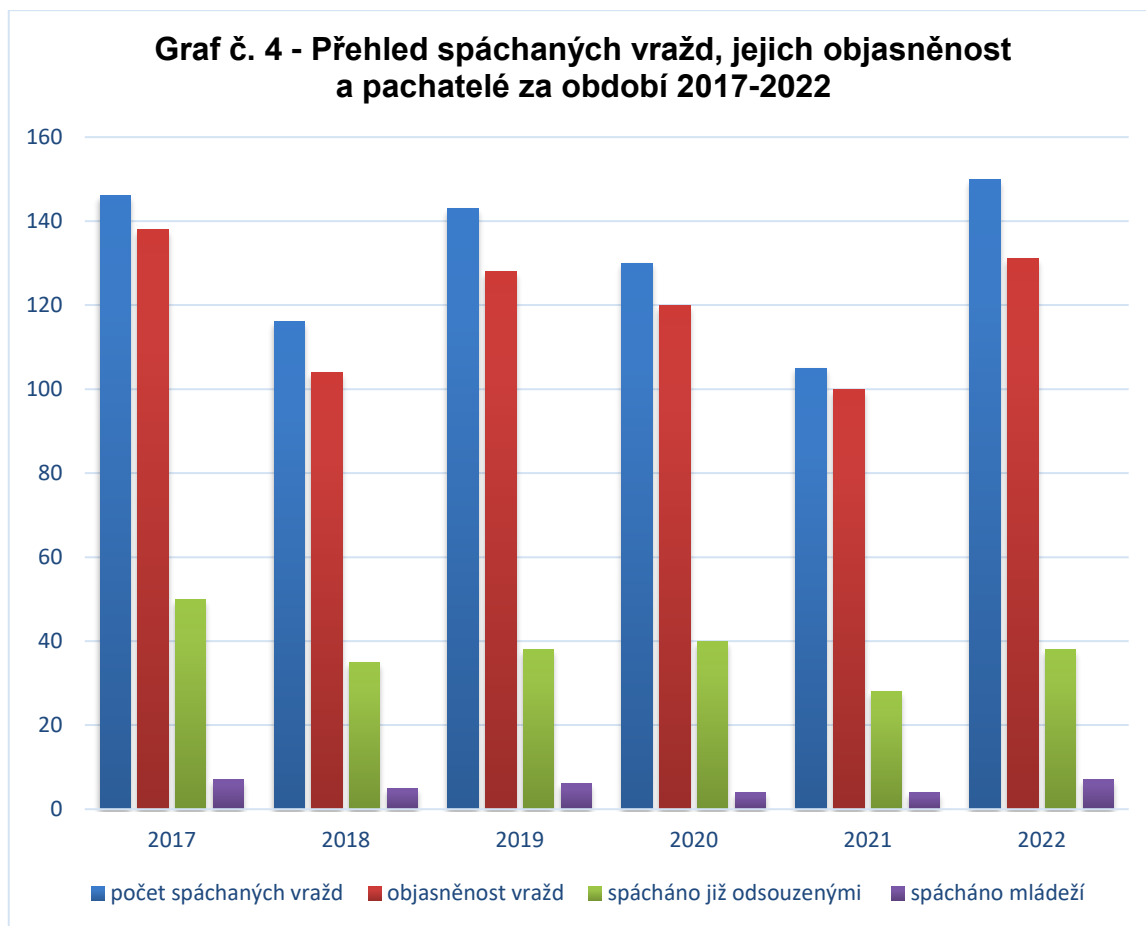
²⁰³ Tamtéž.

Tabulka č. 2 ve spojení s Grafem č. 3 objasňují, že ve sledovaném období tvoří každoročně pachatele násilné kriminality z řad recidivistů okolo 42 procent. V roce 2022 se o více než jedno procento zvýšilo zastoupení pachatelů mladších než 15 let, než tomu bylo průměrně každoročně ve sledovaném období.

Tabulka č. 3 – analýza trestného činu **vraždy** (§ 140 TZ), objasněnost, procentuální zastoupení vražd v násilné kriminalitě a počty zastoupených vražd z řad nezletilých a mladistvých pachatelů v celorepublikových statistikách.

Rok	celkový počet spáchaných vražd	celkový počet objasněných vražd (v %) (objasněnost)	zastoupení vražd v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných vražd spácháno nezletilými	z objasněných vražd spácháno mladistvými
2017	146	138 (94,5%)	1%	0	7
2018	116	104 (89,7%)	0,9%	1	4
2019	143	128 (89,5%)	1,1%	1	5
2020	130	120 (92,3%)	1,1%	1	3
2021	105	100 (95,2%)	0,9%	2	2
2022	150	131 (87,3%)	1,2%	3	4

204

Provedenou analýzou dostupných dat k trestnému činu vraždy bylo zjištěno, že průměrná objasněnost dosahuje v průměru vynikajících 90%. Největší počet spáchaných vražd byl zaznamenán v roce 2022. Obdobný počet spáchaných vražd byl registrován v roce 2017.

Zajímavým zjištěním bylo, že v nejsilnějším období působení „koronavirové krize“ byl zaznamenán v roce 2021 nejnižší počet vražd ve sledovaném období. Graf č. 4 dále objasňuje, že každoročně je průměrně jedna třetina spáchaných vražd spáchána již v minulosti odsouzenými pachateli. Také každoročně je zaznamenáno v průměru šest spáchaných vražd, které byly spáchány nezletilými a mladistvými pachateli.

Dále bylo provedenou analýzou zjištěno, že zvláště závažný zločin vraždy tvoří každoročně průměrně 1% z celkově registrované násilné kriminality.

²⁰⁴ Tamtéž. Srov. s Počet vražd v České republice, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-pocet-vrazd-v-ceske-republice>.

6.2 Násilná kriminalita v jednotlivých krajích

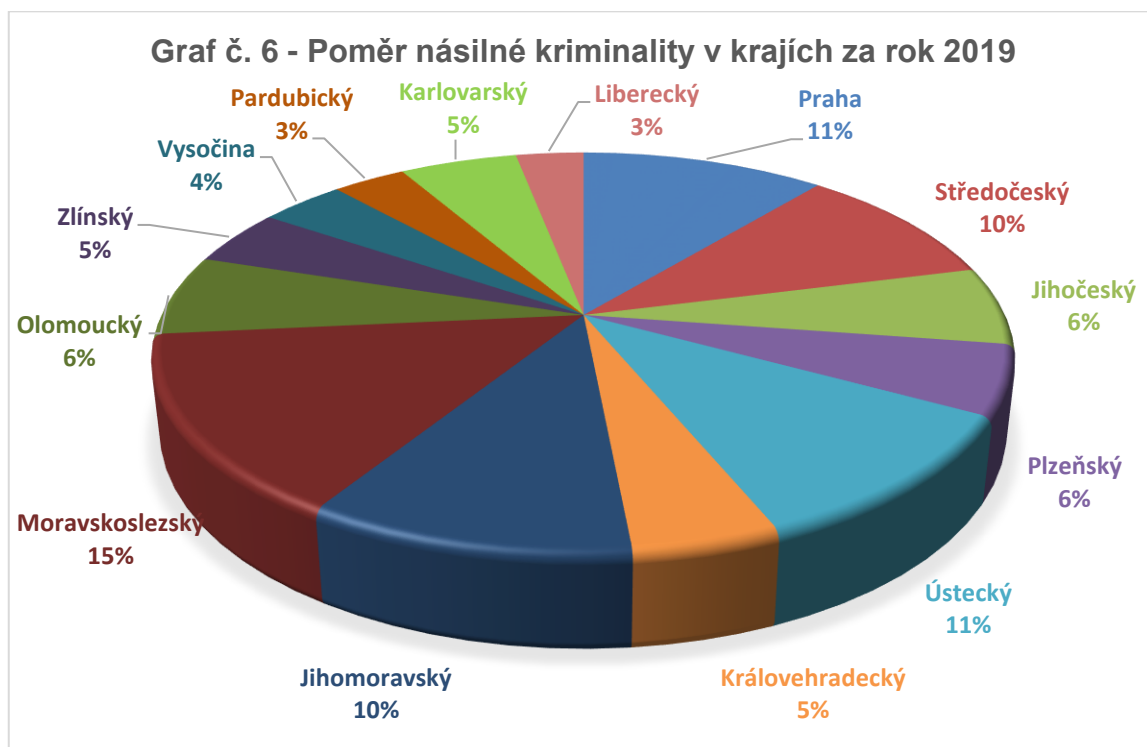
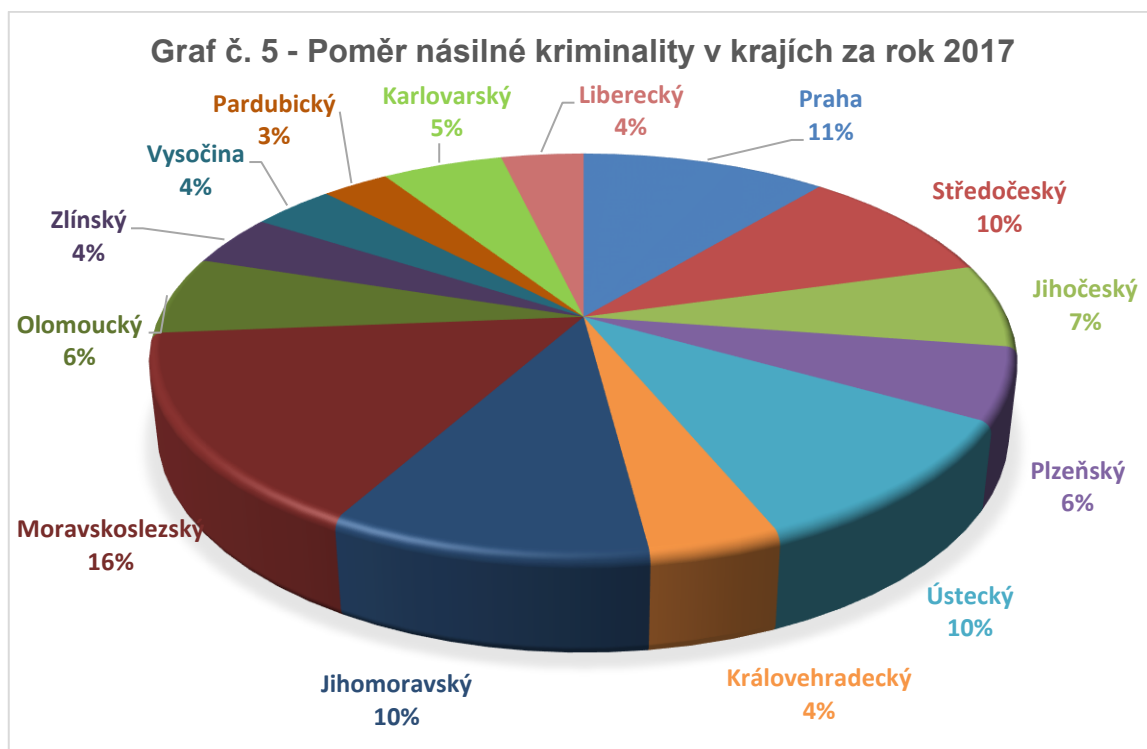
Následující **Tabulky č. 4 a č. 5** znázorňují registrovanou násilnou kriminalitu a její četnost páčání v jednotlivých republikových krajích a v hlavním městě Praze, včetně údajů o objasněnosti. **Tabulka č. 4** uvedené zobrazuje za období roku 2017 a roku 2019, **Tabulka č. 5** zobrazuje totéž za rok 2021 a rok 2022. Zjištěné vzájemné poměry násilné kriminality v jednotlivých krajích budou následně prezentovány **Grafy č. 5 – č. 8**.

Tabulka č. 4	Rok 2017		Rok 2019	
	násilná kriminalita (počet)	objasněnost násilné kriminality (v %)	násilná kriminalita (počet)	objasněnost násilné kriminality (v %)
Praha	1 508	56,4%	1 497	51,8%
Středočeský	1 314	71,5%	1 365	64,5%
Jihočeský	924	78,3%	859	74,2%
Plzeňský	795	66,0%	764	65,2%
Ústecký	1 440	73,5%	1 467	74,3%
Královohradecký	575	77,9%	645	74,1%
Jihomoravský	1 393	68,3%	1 423	65,3%
Moravskoslezský	2 128	72,0%	1 976	68,4%
Olomoucký	857	72,5%	883	70,6%
Zlínský	565	79,3%	615	84,7%
Vysočina	510	77,1%	523	78,2%
Pardubický	413	75,5%	451	72,7%
Karlovarský	743	71,2%	722	69,5%
Liberecký	507	89,2%	416	82,2%

205

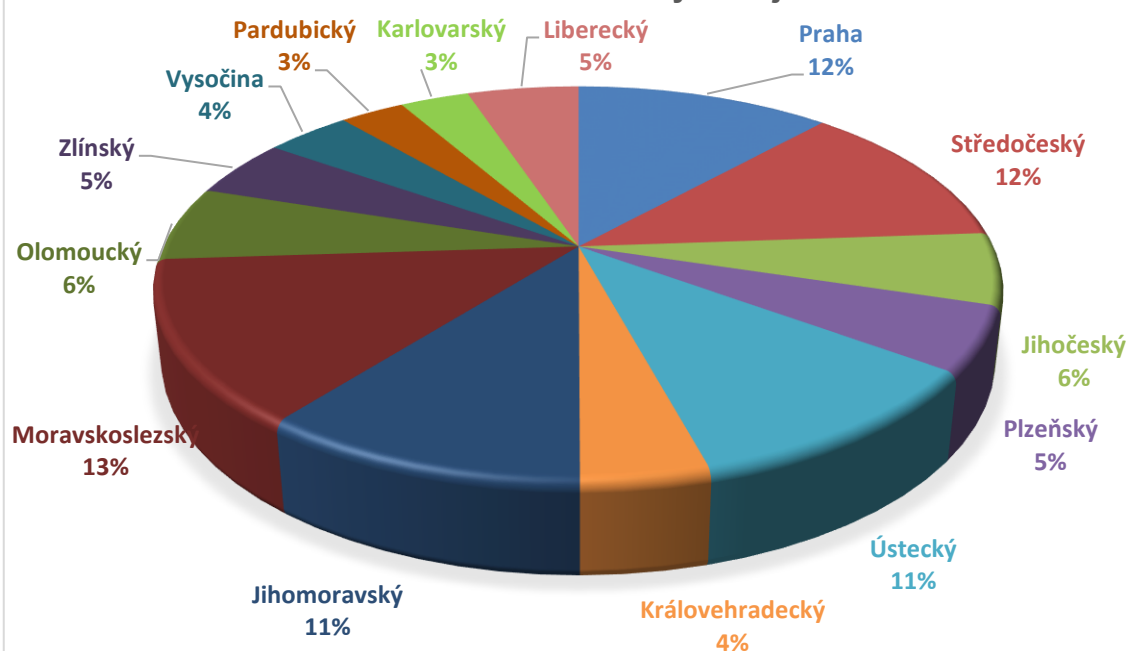
²⁰⁵ Statistické přehledy kriminality, dostupné z <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>. (Stejný zdroj platí i pro následující všechny analyzované údaje v této kapitole)

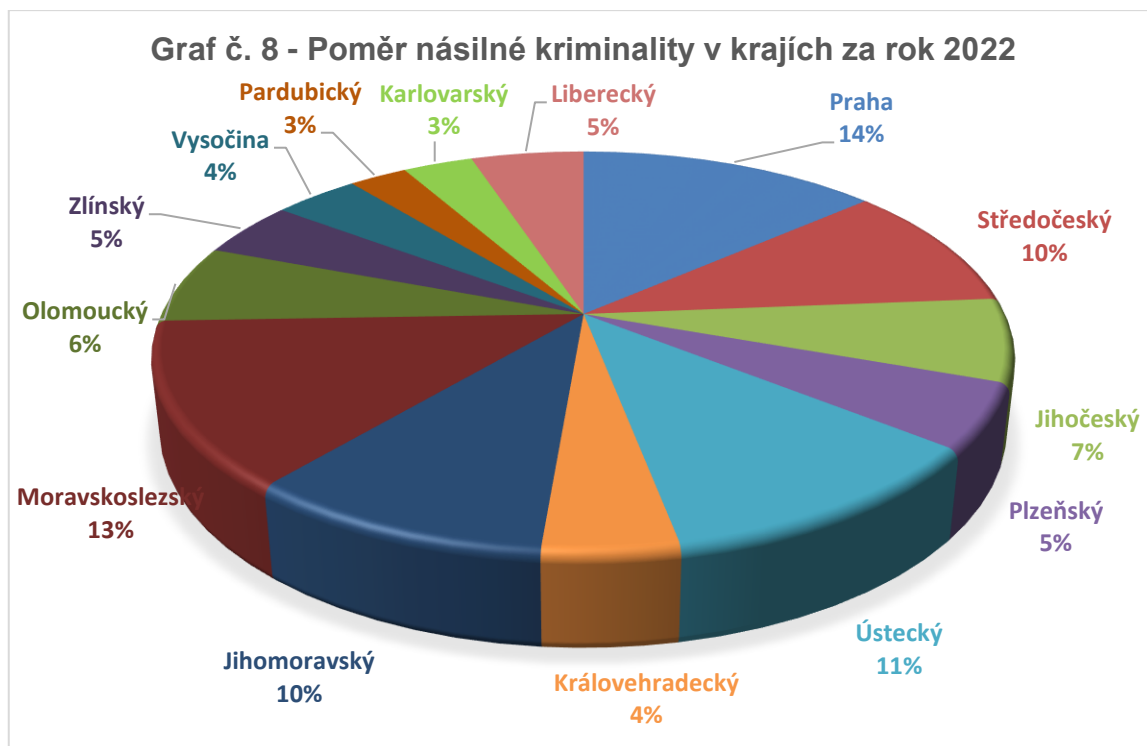
Údaje v následujících Grafech č. 5 – č. 8 znázorňují procenta násilné kriminality v jednotlivých krajích v poměru s celorepublikovou registrovanou násilnou kriminalitou.

Tabulka č. 5	Rok 2021		Rok 2022	
	násilná kriminalita (počet)	objasněnost násilné kriminality (v %)	násilná kriminalita (počet)	objasněnost násilné kriminality (v %)
Praha	1 410	52,1%	1 787	53,8%
Středočeský	1 467	49,5%	1 338	50,6%
Jihočeský	711	76,2%	887	65,7%
Plzeňský	641	56,5%	695	53,0%
Ústecký	1 292	67,8%	1 484	69,1%
Královehradecký	503	69,2%	574	66,0%
Jihomoravský	1 284	59,7%	1 297	56,6%
Moravskoslezský	1 609	67,4%	1 751	63,0%
Olomoucký	735	70,1%	830	70,2%
Zlínský	573	79,1%	593	74,0%
Vysočina	475	79,0%	510	79,8%
Pardubický	359	72,1%	347	66,0%
Karlovarský	382	68,1%	416	64,4%
Liberecký	617	64,3%	671	62,7%

Graf č. 7 - Poměr násilné kriminality v krajích za rok 2021

Provedenou analýzou zjištěných údajů o spáchané násilné kriminalitě v jednotlivých krajích jsem zjistil, že dlouhodobě se nejvíce potýká s násilnou kriminalitou kraj Moravskoslezský, Ústecký, Středočeský a hlavní město Praha. Moravskoslezský kraj byl každoročně ve sledovaném období, mimo roku 2022, na prvním místě s nápadem násilné kriminality. V roce 2022 tento status převzalo hlavní město Praha. Naopak krajem s nejmenším zastoupením násilné kriminality byl každoročně Pardubický kraj a za ním v těsné blízkosti se střídaly s nejnižším zastoupením násilné kriminality kraje Liberecký, Karlovarský a Královehradecký. Vzhledem k omezenému rozsahu nebyly dále zjištěné údaje procentuálně přepočítávány a analyzovány na počet obyvatel.

Další provedenou analýzou, vztahující se k objasněnosti násilné kriminality v jednotlivých krajích bylo zjištěno, že v roce 2017 a 2019 byl krajem s nejvyšší objasněností kraj Liberecký, přičemž objasněnost v těchto letech byla průměrně 85%. Zajímavým zjištěním je fakt, že tento kraj se následně v roce 2021 a 2022 průměrně propadl v objasněnosti o více než 20%. Dále bylo zjištěno, že Zlínský kraj a Vysočina patří skutečně mezi velice nadprůměrné a stabilní kraje se svou objasněností, přičemž po celou dobu ve sledovaném období tyto kraje dosahovaly průměrné objasněnosti bezmála 80%.

6.3 Statistika nejčastěji páchaných násilných trestných činů

Provedeným rozbořem všech statistických výkazů z dostupného zdroje za sledované období jsem zjistil, že do kategorie nejčastěji páchaných násilných trestných činů, při kterých bývá užito násilí ve smyslu, v jakém jsem si ho vymezil pro účely této práce, se z hlediska průměrů jejich četnosti páchaní chronologicky řadí následující násilné trestné činy:

- 1) úmyslná **ublížení na zdraví** (§ 145 – 146a TZ),
- 2) **nebezpečné vyhrožování** (§ 353 TZ),
- 3) **loupež** (§ 173 TZ),
- 4) **vydírání** (§ 175 TZ),
- 5) **znásilnění** (§ 185 TZ),
- 6) **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ).

Mezi další násilnou trestnou činností, která následovala po kategorii nejčastěji páchaných násilných trestných činů, se střídavě prolínalo násilí a vyhrožování proti úřední osobě a orgánu veřejné moci (§ 323 – 326 TZ), nebo trestné činy nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ) a týrání svěřené osoby (§ 198 TZ).

Tabulka č. 6 – celorepubliková analýza úmyslných **ublížení na zdraví** (§ 145 – 146a TZ), jejich objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled pachatelů z hlediska spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými.

Rok	celkový počet spáchaných § 145 TZ § 146 TZ § 146a TZ	celkový počet objasněných (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	4 767	3 376(70,8%)	34,9%	70 / 128	1 215
2018	4 967	3 455(69,6%)	36,6%	70 / 171	1 166
2019	4 684	3 105(66,3%)	34,4%	79 / 155	986
2020	3 892	2 614(66,2%)	31,8%	54 / 108	915
2021	3 701	2 362(63,8%)	30,9%	65 / 130	906
2022	4 171	2 601(62,4%)	31,6%	66 / 180	950

Tabulka č. 7 – celorepubliková analýza **nebezpečného vyhrožování** (§ 353 TZ), jeho objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled pachatelů z hlediska spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými pachateli.

Rok	celkový počet spáchaných § 353 TZ	celkový počet objasněných (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	1 919	1 587(82,7%)	14%	18 / 36	640
2018	1 884	1 571(83,4%)	13,9%	36 / 56	657
2019	1 891	1 549(81,9%)	13,9%	30 / 32	643
2020	1 745	1 372(78,6%)	14,2%	14 / 28	580
2021	1 626	1 275(78,4%)	13,6%	13 / 19	558
2022	1 801	1 339(74,4%)	13,7%	16 / 23	559

Tabulka č. 8 – celorepubliková analýza **loupeže** (§ 173 TZ), objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými pachateli.

Rok	celkový počet spáchaných loupeží § 173 TZ	celkový počet objasněných loupeží (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	1 564	1 003(64,1%)	11,4%	70 / 113	541
2018	1 376	873 (63,4%)	10,2%	64 / 125	396
2019	1 427	955 (66,9%)	10,5%	107 / 121	433
2020	1 240	834 (67,3%)	10,1%	77 / 122	418
2021	1 221	805 (65,9%)	10,2%	67 / 128	386
2022	1 413	993 (70,3%)	10,8%	137 / 137	490

Tabulka č. 9 – celorepubliková analýza **vydírání** (§ 175 TZ), objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými pachateli.

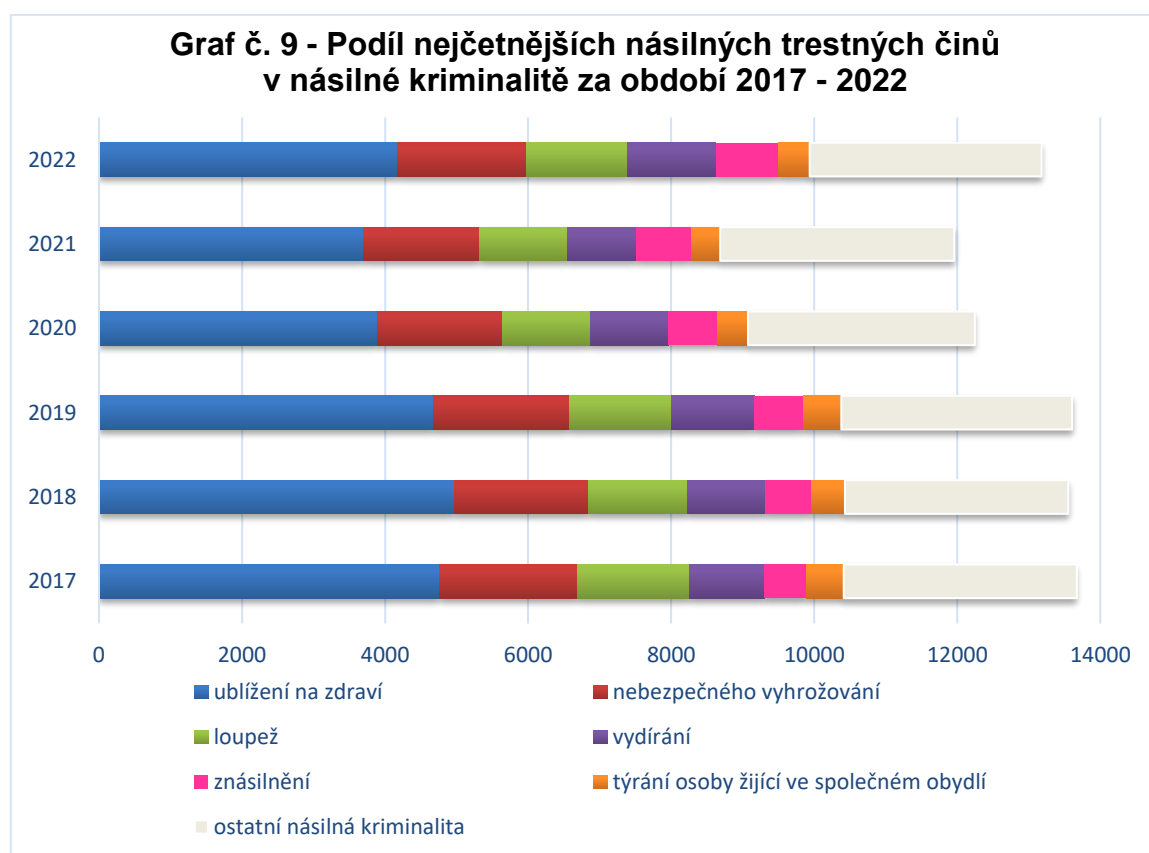
Rok	celkový počet spáchaných vydírání § 175 TZ	celkový počet objasněných vydírání (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	1 050	811 (77,2%)	7,7%	48 / 50	346
2018	1 087	751 (69,1%)	8%	37 / 43	344
2019	1 159	828 (71,4%)	8,5%	34 / 53	447
2020	1 081	715 (66,1%)	8,8%	20 / 44	339
2021	962	611 (63,5%)	8%	33 / 38	296
2022	1 242	707 (56,9%)	9,5%	34 / 52	321

Tabulka č. 10 – celorepubliková analýza **znásilnění** (§ 185 TZ), objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými pachateli.

Rok	celkový počet spáchaných znásilnění § 185 TZ	celkový počet objasněných znásilnění (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	598	418 (69,9%)	4,4%	14 / 20	130
2018	651	439 (67,4%)	4,8%	18 / 24	122
2019	683	441 (64,6%)	4,9%	19 / 37	132
2020	689	370 (57,9%)	5,6%	21 / 29	107
2021	773	448 (58,8%)	6,4%	23 / 22	131
2022	880	519 (59,0%)	6,7%	36 / 25	129

Tabulka č. 11 – celorepubliková analýza trestného činu **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ), jeho objasněnost, procentuální zastoupení v násilné kriminalitě a přehled spáchání osobami nezletilými, mladistvými a již v minulosti odsouzenými pachateli.

Rok	celkový počet spáchaných týrání dle § 199 TZ	celkový počet objasněných týrání (v %) (objasněnost)	zastoupení v násilné kriminalitě (v %)	z objasněných spácháno nezletilými / mladistvými	z objasněných spácháno již v minulosti odsouzenými osobami
2017	515	374 (72,6%)	3,8%	0 / 4	140
2018	465	328 (70,5%)	3,4%	0 / 2	114
2019	535	353 (66,1%)	3,9%	1 / 3	125
2020	428	256 (59,8%)	3,5%	1 / 2	104
2021	403	230 (57,1%)	3,4%	0 / 1	102
2022	430	239 (55,6%)	3,3%	2 / 2	96

Provedenou analýzou statistických údajů o nejčastěji páchaných násilných trestných činech jsem zjistil, že průměrně ve sledovaném období prakticky každý třetí spáchaný násilný trestný čin je úmyslné ublížení na zdraví (§ 145 – 146a TZ). Nejvíce úmyslných ublížení na zdraví, v počtu téměř 5 000, bylo spácháno v roce 2018. Naopak, nejméně úmyslných ublížení na zdraví bylo spácháno v roce 2020 a 2021, kdy probíhala „koronavirová pandemie“. Z hlediska celkového průměru za sledované období byl v těchto dvou letech zaznamenán pokles o více než 500 těchto trestných činů. Celkově za sledované období mají úmyslná ublížení na zdraví průměrně klesající tendenci.

Stejně klesající tendenci má z hlediska průměru ve sledovaném období také druhý nejčastěji páchaný násilný trestný čin, a to nebezpečné vyhrožování. I tento trestný čin zaznamenal nejvyšší pokles v letech 2020 a 2021, přičemž pohledem z průměrné objasněnosti je nebezpečné vyhrožování nejvíce objasňovaným, nejčastěji páchaným násilným trestným činem a průměrná jeho objasněnost dosahuje bezmála 80%.

Z hlediska četnosti páchání jsem zaznamenal proměnlivý charakter u trestných činů vydírání a týrání osoby žijící ve společném obydlí. I u těchto trestných činů byl zjištěn v letech 2020 a 2021 mírný pokles nápadu z celkových počtů jejich spáchání, přičemž z hlediska průměru za celé sledované období šlo prakticky pouze o desítky spáchaných těchto trestných činů. Naproti tomu, z pohledu průměrného procentuálního zastoupení v násilné kriminalitě, byl u trestného činu vydírání zaznamenán každoroční nárůst jeho zastoupení v celkové násilné kriminalitě. U trestných činů vydírání a týrání osoby žijící ve společném obydlí jsem vyhodnotil, že jejich objasněnost prakticky pouze klesala, přičemž za celé sledované období byl zaznamenán propad objasněnosti těchto dvou trestných činů přibližně o 20%.

Další významná zjištění z provedené statistické analýzy nejčastěji páchaných násilných trestných činů budu dále prezentovat v konečné části závěru této práce.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo nejen podat náhled k celkovému poznání násilné kriminality, ale především popsat a analyzovat vybrané právní instituty a nejčastěji konané procesní úkony v průběhu prověřování a vyšetřování násilné trestné činnosti v přípravném řízení s poukázáním na vybraná specifika v rámci dokazování násilných trestných činů, a to především z trestně právního hlediska, ale též pohledem z kriminalistiky.

V úvodní kapitole po stručném exkurzu do přípravného řízení a jeho jednotlivých forem jsem věnoval z uvedených hledisek prostor zejména vystižení samotných pojmů násilí a násilná kriminalita. Zatímco kriminální vědy užívají v souvislosti s vymezením tohoto druhu kriminality pojem násilí, vědy o chování využívají ve větší míře pojem agrese. Násilím může být použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu, či uvedení jiného lstí do stavu bezbrannosti.

Pro účely této práce jsem za násilí pokládal 1. úmyslné destruktivní jednání pachatele za užití fyzické síly proti tělesné integritě oběti. Přičemž zde násilí může být samotným cílem jednání pachatele, nebo také samotným prostředkem k dosažení určitého cíle, a 2. i úmyslné destruktivní jednání proti jiné osobě, věci či zvířeti, ale v případech, ve kterých je takové jednání způsobem k překonání či zamezení kladeného nebo očekávaného odporu oběti.

Tomu odpovídal i můj výběr nejčastěji páchaných násilných trestných činů, které jsem v rámci druhé kapitoly charakterizoval a statisticky dále analyzoval v praktické části své práce.

V další části úvodní kapitoly jsem s využitím výkladu a judikatury také rozebral související pojmy, jako spáchání trestného činu se zbraní, co se rozumí ublížením na zdraví či těžkou újmou na zdraví. Rovněž jsem zde rozebral problematiku obětí, zvláště zranitelných obětí a proces viktimizace. Z kriminologických výzkumů vyplývá, že více než polovina obětí sexuálních deliktů a více než třetina obětí fyzického napadení uvedla, že policisté projevovali nezájem, nebo se k těmto obětem chovali necitlivě. Proto určitý prostor pro zlepšování vidím také u přípravy a proškolení policistů a kriminalistů pro práci s oběťmi těchto trestných činů. Myslím si, že by bylo vhodné zavést průběžná školení v oblasti viktimologie a psychologie se zaměřením na práci a komunikaci s takovými oběťmi.

Také v rámci svých úvah o legislativních změnách jsem navrhl, že by bylo vhodné zamezit umožnění mediaci mezi pachatelem a obětí u sexuálních deliktů, neboť právě zde vidím vysoké riziko eventuální viktimizace oběti.

V rámci druhé kapitoly jsem se věnoval nejen otázkám vybraných trestných činů proti životu, ale především jsem zde podrobně popsal a analyzoval platnou právní úpravu a související vybrané otázky u nejčastěji páchaných násilných trestných činů. Zde jsem zmínil nejen příklady z rozhodovací praxe soudů, ale také jsem rozebral i případy z vlastní praxe.

Druhá kapitola obsahuje i exkurz věnující se tématu euthanasie. Podle naší současné platné právní úpravy by i takové usmrcení z útrpnosti bylo vraždou, popřípadě privilegovaným zabitím. Dále jsem v této části práce rozebral i metodiku vyšetřování vybraných násilných trestných činů a její jednotlivé postupy, které vedou k odhalování a následně k vyšetřování.

Z oblasti metodiky vyšetřování násilných trestných činů jsem se zaměřil na vybrané komponenty u trestných činů vraždy a loupeže. Rovněž jsem se v této kapitole zabýval i vybranými otázkami k domácímu násilí.

S ohledem na zjištěné skutečnosti vztahující se k prověřování a vyšetřování násilných trestných činů lze zkonstatovat, že tyto trestné činy obvykle předpokládají přímý kontakt mezi pachatelem a obětí. Proto je nezbytné se zaměřit především na stopy paměťové, tedy na vzpomínky případných svědků a oběti, pokud taková oběť samozřejmě přežije. Vzhledem k obvyklé přítomnosti pachatele na místě činu a jeho kontaktu s obětí, bývá pravděpodobné, že se na místě činu nebo na oděvu či těle oběti najdou také stopy biologické (sperma, krev nebo sliny), materiální nebo daktyloskopické stopy, na které je potřeba se při vyšetřování důsledně zaměřit.

Dále jsem ve své práci rozebral a charakterizoval problematiku samotného prověřování, vyšetřování a trestního stíhání, včetně souvisejících vybraných postupů policejního orgánu z pohledu trestního práva a kriminalistiky. V rámci těchto jednotlivých fází přípravného řízení jsem uvedl i nejčastěji využívané právní instituty a konané úkony, přičemž jsem se je pokusil vhodně prezentovat s ohledem na prověřování a vyšetřování násilných trestných činů.

K problematice zahájení trestního stíhání jsem také představil rekodifikační práce na novém trestním řádu. V rámci svých úvah o návrzích změn nad stávající úpravou v této oblasti, jsem s odůvodněním podpořil očekávanou změnu. K zahájení trestního stíhání by již nedocházelo vydáním usnesení s předepsanými náležitostmi, ale nově by byl tento počátek vyšetřování zahajován formou opatření, spočívající ve vyhotovení záznamu o sdělení obvinění, který by již neobsahoval komponent odůvodnění jako u dosavadní formy usnesení. Osobně mám za to, že z hlediska úspory času a celkové efektivity vyšetřování, by šlo o velice vítanou změnu především samotnými vyšetřovateli, neboť odůvodnění má i z hlediska práce vyšetřovatelů velice taktické opodstatnění. Vyšetřovatelé jsou mnohdy u násilných trestných činů nuceni odůvodněním vyzradit velice podstatné a konkrétní skutečnosti a protistrana má obvykle čas velice efektivně vymýšlet umělé konstrukce k vyvinění. Především v případech s více zadrženými spoluobviněnými tímto může být následně zmařena možnost získání efektivních a důležitých informací.

V závěru třetí kapitoly jsem rozebral problematiku institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného s poukázáním na vybranou problematiku v případech domácího násilí z hlediska praxe.

V stěžejní teoretické části své práce jsem se věnoval výslechům, kdy jsem zde rozebral i vybraná specifika výslechů u pachatelů násilných trestných činů. Jelikož násilné trestné činy jsou spojeny s vysokými hrozcími tresty, setkáváme se v praxi obvykle s výslechy lhoucích obviněných. Takové výslechy lze považovat asi za ty nejnáročnější. Proto jsem se věnoval taktice efektivní přípravy a způsobům vedení těchto výslechů, přičemž jsem zde rozebral vybraná specifika, se kterými se v praxi setkáváme.

Rovněž jsem zde rozebral problematiku spojenou s právem nebýt donucován k sebeobvinění či zásadu kontradiktornosti řízení s poukázáním na vybraná úskalí právě u násilných trestných činů.

Stejně jsem se věnoval i problematice výslechů svědků jako obětem násilných trestných činů. Také jsem rozebral problematiku související s výslechy svědků provedených jako neodkladný či neopakovatelný úkon, a jaké může mít takto provedený výslech procesní důsledky pro následné etapy trestního řízení

u obětí loupežných přepadení, znásilnění nebo v případech domácího násilí. Zde jsem se pokusil i vhodně rozebrat příklady a reálné trestní kauzy z rozhodovací praxe soudů.

Dále jsem rozebral i problematiku znalců, znalecké činnosti, odborných vyjádření a znaleckých posudků. Přibírání a součinnost expertů a znalců bývá u tohoto druhu trestných činů prakticky nejen pravidlem, ale dokonce trestním řádem ve vybraných otázkách vymezeným postupem. Činnost znalců pro oblast násilných trestných činů má nepostradatelnou a značně významnou roli.

V této části práce jsem k tématu rozebral, jak často při prověřování a vyšetřování násilných trestných činů se setkáváme s případy, kdy je nezbytné nařídit vyšetření duševního stavu obviněného. K tomu přibíráme znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Někdy je nezbytné přibrat i znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie k posuzování věrohodnosti poškozeného či svědka. Prakticky pravidelně bývá přibírán znalec z oboru zdravotnictví odvětví soudního lékařství, a to především při spáchaných násilných trestných činech, kdy pachatel svým jednáním způsobil své oběti nějaká zranění.

Závěrem tohoto pojednání jsem demonstrativně prezentoval a rozebral konkrétní otázky, které nejčastěji znalcům vymezujeme v opatření k posouzení a zodpovězení právě ve spojitosti s nejčastěji páchanými násilnými trestnými činy při kterých oběť utrpěla nějaká zranění.

V závěru teoretické části práce jsem charakterizoval a rozebral zvláštní způsoby dokazování, se kterými se nejčastěji můžeme setkat při vyšetřování vražd, loupeží či i jiných nejčastěji páchaných násilných trestných činů. Zde jsem se zabýval konfrontací a jejím specifikům ve vztahu k tématu s objasněním, proč není konfrontace prakticky u násilných trestných činů využívána. Dále jsem se především zabýval rekonstrukcemi u případů vražd, loupeží či závažných ublížení na zdraví. Také jsem poukázal na vybraná specifika při provádění rekonstrukcí a rozebral s využitím rozhodovací praxe soudů rozdílnosti vztahující se k problematice, kdy se nám v praxi může rekonstrukce prolínat s vyšetřovacím pokusem, a jak tyto situace z hlediska praxe správně řešit a dokumentovat.

Detailněji jsem rozebral i nejpočetněji využívaný zvláštní způsob dokazování a to rekognici, kdy jsem se především věnoval jejím specifickým či praktické možnosti využívání u vyšetřování násilných trestných činů. Zde jsem představil, ve vztahu například k loupežím a znásilněním, nejčastější podoby uskutečňovaných rekognicích s poukázáním na specifika a zvláštnosti při jejich provádění. Zmínil jsem zde i problematiku případů, kde je nezbytné rekognici provést mnohdy jako neodkladný i neopakovatelný úkon. Také jsem rozebral okruh otázek vztahující se k povinnosti strpět provedení rekognice s objasněním, že povinnost strpět provedení rekognice podle vzhladu obviněného není v rozporu s právem neobviňovat sám sebe. Rovněž jsem rozebral případné provedení takzvané slepé rekognice. K rekognici jsem představil také vybrané rekodifikační práce na novém trestním řádu. V rámci svých úvah nad případnými změnami zákonného ustanovení o konání rekognice jsem pro zvýšení důkazní přesvědčivosti navrhl, že by bylo vhodné vymežit opatření, že rekognici a související výsledky nesmí provádět vyšetřovatel, který má k dispozici informace o tom, které osoby jsou figuranti a která osoba je poznávána. Také jsem navrhoval zákonnou úpravu pro konání rekognice podle fotografií, spočívající ve zvýšení minimálního počtu fotografií, které se při konání takové rekognice předkládají podezřelému, obviněnému nebo svědkovi.

S ohledem na stanovené cíle pro praktickou část této práce jsem provedl analýzu celorepublikových statistických dat násilné kriminality za uplynulé období posledních 6ti let. Z hlediska analýzy, zda násilná kriminalita či celkový počet nejčastěji páchaných násilných trestných činů má rostoucí či klesající charakter, a také jak se v uvedených statistických údajích promítla „koronavirová pandemie“, jsem zjistil následující skutečnosti. V roce 2022 byl počet všech registrovaných trestných činů oproti roku 2017 nižší přibližně o 20 000 registrovaných trestných činů, a přesto byl počet spáchaných násilných trestných činů prakticky totožný. V roce 2020 a 2021, kdy probíhala „koronavirová pandemie“ lze shrnout, že násilná kriminalita ve sledovaném období do roku 2021 zaznamenala mírně klesající charakter.

V roce 2022 násilná kriminalita z hlediska průměru za sledované období opět registrovala mírný nárůst. Objasněnost násilné kriminality od roku 2017 do roku 2022 pouze klesala. Za toto období se propadla skoro o 10%.

Analýzou trestnému činu vraždy bylo zjištěno, že objasněnost dosahuje v průměru vynikajících 90%. Největší počet spáchaných vražd byl zaznamenán v roce 2022. V nejsilnějším období působení „koronavirové krize“ byl zaznamenán v roce 2021 nejnižší počet vražd, přičemž vraždy tvoří každoročně průměrně 1% z celkově registrované násilné kriminality. Analýzou násilné kriminality v jednotlivých krajích jsem zjistil, že dlouhodobě se nejvíce potýká s násilnou kriminalitou kraj Moravskoslezský, Ústecký, Středočeský a hlavní město Praha. Naopak nejmenší zastoupení násilné kriminality má každoročně Pardubický kraj.

Analýzou statistických údajů nejčastěji páchaných násilných trestných činů jsem zjistil, že prakticky každý třetí spáchaný násilný trestný čin je úmyslné ublížení na zdraví. Celkově za sledované období mají úmyslná ublížení na zdraví průměrně klesající tendenci. Stejně klesající tendenci má z hlediska průměru ve sledovaném období také druhý nejčastěji páchaný násilný trestný čin, a to nebezpečné vyhrožování. Tento trestný čin zaznamenal nejvyšší pokles v letech 2020 a 2021 a průměrná jeho objasněnost dosahovala bezmála 80%. Dále jsem zjistil, že průměrně každý desátý násilný trestný čin je loupež. Pohledem na celkové počty loupeží bylo rovněž zjištěno, že i loupeže zaznamenaly pokles v období, ve kterém probíhala „koronavirová pandemie“. Ovšem v roce 2022 opět počet loupeží vzrostl na nadprůměrný počet. V tomto roce byl vůbec zaznamenán nejvyšší nárůst pachatelů loupeží z řad mladistvých a nezletilých. Ve sledovaném období, vyjma roku 2018, byl zaznamenán každoroční nárůst pachatelů loupeží z řad mladistvých.

Za nešťastné zjištění pokládám výsledky analýzy u trestného činu znásilnění. Za celé sledované období byl zjištěn pouze rostoucí počet znásilnění a průměrně činil každoroční nárůst o 50 těchto trestných činů. Z hlediska procentuálního zastoupení v násilné kriminalitě za sledované období je u trestného činu znásilnění zaznamenán nárůst o více než 2%. U trestného činu znásilnění bylo dále zjištěno, že v průběhu sledovaného období klesla objasněnost znásilnění o 10%, ale zvyšoval se počet pachatelů z řad nezletilých. V průběhu sledovaného období se počet nezletilých pachatelů u znásilnění bezmála ztrojnásobil.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie a komentáře:

FENYK, Jaroslav., CÍSAŘOVÁ, Dagmar., GŘIVNA, Tomáš a kol. Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 928 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

FRYŠTÁK, Marek. Dokazování v přípravném řízení. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 392 s. ISBN 978-80-210-7687-7.

FRYŠTÁK, Marek a kol. Trestní právo procesní 2. vydání. Ostrava: KEY Publishing, 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.

GŘIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. Kriminologie. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2019. 587 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

GŘIVNA, Tomáš., ŠÁMAL, Pavel., VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 792 s. ISBN 978-80-7400-793-4.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. 863 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. 1312 s. ISBN 978-80-7502-230-1.

KONRÁD, Zdeněk., PORADA, Viktor., STRAUS, Jiří a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 416 s. ISBN 978-80-7380-547-0.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. Násilná kriminalita v nejisté době. Praha. Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 141 s. ISBN 978-80-7338-149-3.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 583 s. ISBN 80-7179-878-9.

NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze., Praha: Abook, 2017. 548 s. ISBN 978-80-906974-0-9.

NĚMEC, Miroslav a kol. Teorie a metodologie kriminalistiky pro magisterské studium – I. díl. Aktuální problémy kriminalistické praxe. Praha: Abook s.r.o., 2018. 491 s. ISBN 978-80-906974-1-6.

NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 458 s. ISBN 978-80-7380-677-4.

PORADA, Viktor a kol. Kriminalistika: Technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 1205 s. ISBN 978-80-7380-741-2.

SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-650.

ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. 2500 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ze dne 08. 10. 2020, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 2016/20.
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 3709/16.
Nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2015, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 2852/14.
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2012, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 2453/11.
Nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 2523/10-3.
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2009, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 1975/08.
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 528/06.
Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2007, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 375/06-2.
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 636/05.
Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2006, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 297/04.
Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2005, evidovaný pod spis. zn. II. ÚS 255/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 18. 2. 2004, evidovaný pod spis. zn. III. ÚS 36/03.
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, evidovaný pod spis. zn. I. ÚS 46/96.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2007, evidované pod spis. zn. I. ÚS 603/07.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2005, evidované pod spis. zn. II. ÚS 369/05.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2004, evidované pod spis. zn. III. ÚS 554/03.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2022, evidované pod spis. zn. 6 Tz 35/2022.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, evidované pod spis. zn. 6 Tdo 320/2018.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 751/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 998/2015-43.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, evidované pod spis. zn. 7 Tdo 1072/2012.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1115/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, evidované pod spis. zn. 3 Tdo 535/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2008, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1035/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2008, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 1392/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 407/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, evidované pod spis. zn. 7 Tdo 406/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, evidované pod spis. zn. 8 Tdo 1069/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2004, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 1383/2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2003, evidované pod spis. zn. 6 Tdo 1022/2002.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2003, evidované pod spis. zn. 5 Tdo 927/2003.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2001, evidované pod spis. zn.3 Tz 56/2001.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 5. 1991, evidované pod spis. zn. 3 To 19/91.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2001, evidovaný pod spis. zn. 5 Tz 175/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2000, evidovaný pod spis. zn. 7 Tz 133/2000.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, evidované pod spis. zn. TT0 94/01.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 5. 2002, evidované pod spis. zn. 2 To 76/02.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 1994, evidované pod spis. zn. 8 To 5/94.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 1. 1993, evidované pod spis. zn. 11 To 192/92.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 12. 2004, evidovaný pod spis. zn. 2 Ntd 20/2004.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 11. 1993, evidovaný pod spis. zn. 7 To 168/93.
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 1. 2015, evidovaný pod spis. zn. 6 To 106/2014.
Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. 3. 2019, evidovaný pod spis. zn. 14 To 319/2017.
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 6. 2006, evidované pod spis. zn. 10 To 201/2006.

Odborné časopisecké články:

BARTONÍKOVÁ, Dagmar. FRYŠTÁK, Marek. ZNALECKÉ ZKOUMÁNÍ A PÍSMOZNALECTVÍ A JEJICH VÝZNAM V TRESTNÍM ŘÍZENÍ. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 12, s. 345.
BAŠNÝ, Adam. K MOŽNOSTI VYŠETŘENÍ DUŠEVNÍHO STAVU PACHATELE PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12, s. 345.
FRYŠTÁK, Marek. POJEM PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ, JEHO ÚČEL, VÝZNAM A FUNKCE Z POHLEDU SOUDNÍ JUDIKATURY. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 7-8, s. 159.
FRYŠTÁK, Marek. Přípravné řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*, 2015, č. 6, s. 133.
HENDRYCH, Lukáš. Vyšetřování a trestní stíhání ve světle nařízení Rady (EU) a českého trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2021, č. 12, s. 39.
JÍLOVEC, Michal. Násilná kriminalita. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 5, s. 122.
KONEČNÁ, Tereza. Role psychologa při výslechu svědka. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 3, ISSN 1213-5313, s. 64.
KREKULE, Petr. Některé otázky forenzní psychiatrie ve vztahu k trestnímu právu. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 5, s. 26.

RŮŽIČKA, Miroslav. ZEZULOVÁ, Jana. K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 2004, č. 9, ISSN 1213-5313, s. 256.

ŠTEFUKNOVÁ, Michaela a ZEMAN, Petr. Zkrácené řízení – Statistiky a realita. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8, s. 186.

VALEŠOVÁ, Kristýna. OCHRANA OBĚTÍ SEXUÁLNÍCH DELIKTŮ PŘED SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACÍ – NÁVRHY DE LEGE FERENDA. Bulletin advokacie, 2022, č. 5, s. 40.

VNENK, Vladislav. Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. Právní rozhledy č. 18/2022, s. 636.

VYCHODIL, Miroslav. Rekonstrukce trestné činu. Bulletin advokacie, 1997, č. 8, s. 37.

Právní normy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení

LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve změně pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník, ve změně pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky, ve změně pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve změně pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 254/2019 Sb., zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

Zákon č. 36/1967 Sb., zákon o znalcích a tlumočnících, ve změně pozdějších předpisů.

Ostatní prameny:

Pokyn obecné povahy č. 9/2019 nejvyššího státního zástupce ze dne 3. září 2019, o postupu státních zástupců v trestním řízení.

Pokyn obecné povahy č. 7/2009 nejvyššího státního zástupce ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže.

Výkladové stanovisko nejvyššího státního zástupce ze sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství vydané pod č. 3/2014.

Výkladové stanovisko nejvyššího státního zástupce ze sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství vydané pod č. 27/2000.

On-line zdroje:

Návrh Nového trestního řádu, dostupné z <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.

Počet vražd v České republice, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-pocet-vrazd-v-ceske-republice>.

Statistické přehledy kriminality, dostupné z <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Demonstrativní výčet vybraných násilných trestných činů.

PŘÍLOHY PRÁCE

Příloha č. 1 – Demonstrativní výčet vybraných násilných trestných činů:

Hlava I - Trestné činy proti životu a zdraví:

Vražda dle § 140 TZ

Zabití dle § 141 TZ

Vražda novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ

Těžké ublížení na zdraví dle § 145 TZ

Ublížení na zdraví dle § 146 TZ

Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ

Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení dle § 149 TZ

Rvačka dle § 158 TZ

Hlava II - Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství:

Obchodování s lidmi dle § 168 odst. 2 TZ

Zbavení osobní svobody dle § 170 TZ

Omezování osobní svobody dle § 171 TZ

Zavlečení dle § 172 TZ

Loupež dle § 173 TZ

Braní rukojmí dle § 174 TZ

Vydírání dle § 175 TZ

Omezování svobody vyznání dle § 176 TZ

Porušování domovní svobody dle § 178 odst. 1, 3 TZ

Porušování svobody sdružování a shromažďování dle § 179 TZ

Hlava III - Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:

Znásilnění dle § 185 TZ

Sexuální nátlak dle § 186 TZ

Hlava IV - Trestné činy proti rodině a dětem:

Týrání svěřené osoby dle § 198 TZ

Týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ

Hlava V - Trestné činy proti majetku:

zde typickým zástupcem takzvaná „násilná“ **Krádež** dle § 205 odst. 1 písm. c) TZ

Hlava VII - Trestné činy obecně nebezpečné:

Obecné ohrožení dle § 272 TZ

Získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou dle § 290 odst. 1 písm. a) TZ

Hlava IX - Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci:

Teroristický útok dle § 311 TZ

Teror dle § 312 TZ

Vlastizrada dle § 309 TZ

Rozvracení republiky dle § 310 TZ

Hlava X - Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných:

Násilí proti orgánu veřejné moci dle § 323 TZ

Vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci dle § 324 TZ

Násilí proti úřední osobě dle § 325 TZ

Vyhrožování s cílem působit na úřední osobu dle § 326 TZ

Násilné překročení státní hranice dle § 339 TZ

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 352 TZ

Nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ

Nebezpečné pronásledování dle § 354 TZ

Výtržnictví dle § 358 TZ

Hlava XII - Trestné činy vojenské:

Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí dle § 379 TZ

Násilí vůči nadřízenému dle § 381 TZ

Hlava XIII - Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy:

Genocidium dle § 400 TZ

Útok proti lidskosti dle § 401 TZ

Válečná krutost dle § 412 TZ

Perzekuce obyvatelstva dle § 413 TZ